

Hringariki

Medlemsblad for Ringerike Slekthistorielag

Nr. 2 - 2020

30. årgang

Hringariki

Medlemsblad for Ringerike Slektshistorielag

30. årgang

Redaksjon

Nils Elsrud

Sten

Høyendahl

Ole E. Yttri

Marte Inger Stubberud

(nettsideansvarlig)

Ringerike Slektshistorielag ble startet 7. februar 1985, og har rundt 180 medlemmer. Medlemskontingenten er kr 300 pr år. Medlemmene får tilsendt Hringariki to ganger i året, og det arrangeres jevnlig foredrag og kurs i Svenskestua på Ringerikes museum.

Laget disponerer lokaler på Veien gamle skole, og har der en samling av bøker og tidsskrift mv. Navnet Hringariki ble patentert i 2000.

Vår hjemmeside er:

<http://www.ringerike-slektshistorielag.com>

Medlemskap tegnes hos Nils Elsrud,
Paasche Aasens vei 26, 3514 Hønefoss.
Tlf. 915 66 980.

Artikler til Hringariki sendes: sten.hoyendahl@gmail.com

Postadresse: Sten Høyendahl, Hårumsbyen i Hole,
Vollgata 74, 3512 Hønefoss
Tlf. 902 09 842.

Forsiden:

Tysk krigsfoto fra 1940. Motivet er ett av de mest kjente fra krigshandlingene i Haugsbygd, og bildet er her satt opp i en utstilling utenfor Fengselet i Hønefoss. Foto: Kari Telste.

Baksiden:

Arne Paasche Aasen, Maja Kramer og dennes datter Rita Kramer.
Bildet er trolig tatt i 1970-årene på Påskehauen. Foto i privat eie.

Nr. 2 - 2020

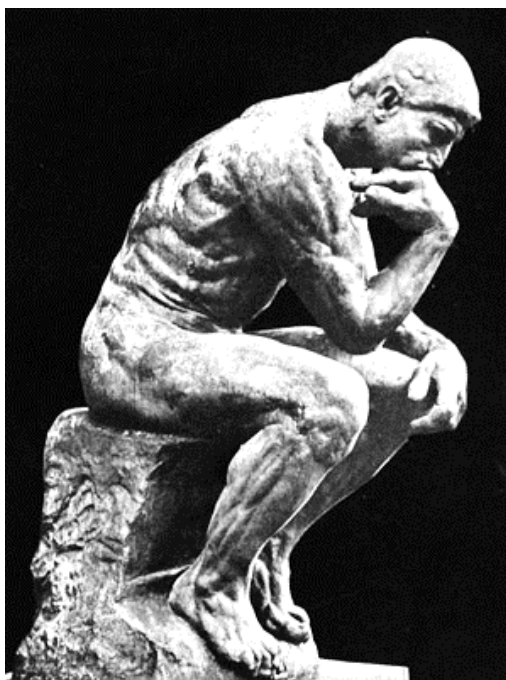
Innholdsfortegnelse

Side

2	Fra redaksjonen
2	Slektsforskning i koronaens tid
3	Sten Høyendahl Ringerike i koleraens tid
4	Sten Høyendahl Slik opplevde åtteårige Rita krigshandlingene i Haugsbygd
10	Gudmund Bakke Skogfinner - gufs fra en fjern fortid?
22	Ragnvald Lien Nordre Bårnås (138/2) i Lunder
26	Ragnvald Lien Bårnåsplassene i Lunder
34	Nils Elsrud Ragnhild Ellingsdatter og datoer til besvær
38	Sten Høyendahl Ole glassmester på Bråk og hans slekt i Norderhov
52	Nils Elsrud Søster Karen Finsand
54	Sten Høyendahl På bunnen i Christiania
60	Opplysninger om Veien - av Eyvind Fjeld Halvorsens upubliserte arbeider
65	Erik Nilsen på det nedlagte glassverket i Ådalen - av Eigil Elsruds upubliserte arbeider
68	Uhyggelige funn i Hole
9	Hønefoss og Oplands Socialdemokrat, 6. nov. 1918 (Den spanske syke - hvad nøles der efter?)
20	Aftenposten, 8. jan. 1896 (Ringeriksbanen)
21	Ringerikes Blad, 1. mai 1902 (Endel gamle Minder fra Hønefos)
21	Aftenposten, 16. juni 1884 (Skudt Bjørn)
25, 32, 51	Fra kirkebøkene
37	Fra bokhyllene (Ingvar Ambjørnsen: Ekko av en venn)
53	Aftenposten, 30. sept. 1884 (Nikkelgrube tilsalgs)
67	Dagbladet, 31. mai 1882 (om en luftspeiling ved Midtskogen)
67	Morgenbladet, 15. juli 1895 (om en luftspeiling ved Langøyene)
72	Bergens Arbeiderblad, 5. april 1930 (om Anna Colbjørnsdatter)
Bokmeldinger	
33	Bjørn Ivar Berg: <i>Sølvtyverier på Kongsberg 1623-1861</i> - ved Sten Høyendahl

Fra redaksjonen

Åtteårige Rita Kramer fra Sandvika befant seg i april 1940 på sin onkel Arne Paasche Aasens hytte ved Klekken, som i likhet med flere gårder i nabolaget ble nedbrent av tyskerne. Hun fikk også oppleve skyteglade tyske soldater på nært hold, en skremmende opplevelse for et barn. Noen måneder senere skrev hun en skoleoppgave om det hun hadde opplevd, og vi har fått lov til å trykke denne.

Gudmund Bakke har samlet opplysninger om skogfinnene som slo seg ned hos oss midt på 1600-tallet. Hans bidrag om finnenes bosteder på Krokskogen er en utmerket guide for vandrerne, og skulle man forville seg over kommunegrensene, er også finneplasser på Hadeland medtatt i artikkelen.

Ragnvald Lien skrev i forrige nummer av bladet om Søndre Bårnås i Soknedalen, og fortsetter nå med slektsoversikter på Nordre Bårnås og ikke minst husmannsplassene under gården: Sverri (oppkallingsnavn for Sverige) og to Storebråtan-plasser.

Nils Elsrud tar for seg to kvinner fra Ådalen, søster Karen Finsand og Ragnhild Ellingsdatter. I artikkelen om Ragnhild beskrives de problemer en slektsgransker får når en person stadig refereres til i kirkebøkene med feil fødselsår. Også sogneprestene gjorde til tider grove tabber, men tilfellet Ragnhild gikk lett å oppklare.

Sten Høyendahl har tatt utgangspunkt i ett av de mest anonyme menneskene i 1700-tallets Norderhov, den unge, ugifte glassmesteren Ole Persen som i 1738 døde på Bråk. Barnløse personer med formue skulle det skiftes etter, og her framkommer mengder av detaljer om glassmesterens utarvinger både på fars- og morsiden, opplysninger som bidrar til å føre enkelte slektslinjer ned til vår tid.

Høyendahl har også sett på listene over innsatte tvangslemmer på Mangelsgården i Christiania mellom 1843 og 1850. Det var ikke få personer fra Ringerike som havnet her, menn og kvinner som i optimisme hadde reist til hovedstaden, og etter hvert falt ned i byens bunnsjikt.

Vi publiserer nok ett av avdøde professor Eyvind Fjeld Halvorsens utrykte arbeider i forståelse med hans etterkommere. Denne gangen gjelder det Veien, en av de eldste gårdene på Ringerike.

Vi tar også med et upublisert arbeid av Eigil Elsrud der han har forsket på etterslekten til Erik Nilsen, som i begynnelsen av 1800-tallet oppførte et glassverk på Nes i Ådalen.

Slektsforskning i koronaens tid

Ringerike Slekthistorielag har sett seg nødt til å avlyse alle planlagte kurs i 2020 etter at samfunnet stengte ned 12. mars. Om koronasituasjonen endrer seg i positiv retning, legger vi opp til et foredrag tirsdag 12. januar 2021 i Svenskestua, Ringerikes Museum - Sten Høyendahl vil da fortelle om Engebret Hesselberg, «jurist og bøddel». Vi vil i alle fall tirsdag 16. februar 2021 avholde årsmøte med valg i Svenskestua. Nærmere informasjon vil bli lagt ut på lagets nettsider.

I slike tider oppfordrer vi medlemmene til å holde kontakt digitalt. Redaksjonen sitter ellers på et stort utvalg av lokalt kildemateriale og utarbeidede personoversikter fram til slutten av 1700-tallet, og ikke alt er ennå lagt ut på lagets nettside. Vi tar gjerne imot henvendelser, som vi vil besvare etter beste evne.

Ringerike i koleraens tid

Kolera er en livsfarlig tarminfeksjon som på 1800-tallet kom til Europa, og Christiania ble utsatt for flere epidemier, den første i 1833. I juni 1853 kom det verste utbruddet her med over 1400 døde i løpet av fem måneder. Koleraen spredte seg ikke til Ringerike, men det oppsto enkelte dødsfall her, trolig blant folk som nylig hadde vært i hovedstaden.

---

av Sten Høyendahl

Doktor Arnt Johan Schjong gikk 31. august 1853 i Ringeriges Ugeblad ut med en oppfordring om å vise forsiktighet. Han nevner at en mann ved Hønefossen etter en tur til Christiania var blitt angrepet av kolera og døde 36 timer senere, men etter dette hadde det ikke vært flere sykdomstilfelle.

Ringeriges Ugeblad meddelte 15. september at tolv personer i Hønefoss og Norderhov var blitt smittet mellom 24. august og 14. september, og at syv av disse var avgått ved døden. Bladet opplyste 24. september at bare ett nytt sykdomstilfelle av mildere karakter var oppstått, *saa at vi tør haabe, at Sygdommen her ikke vil komme til at gribe videre om seg*. Slik ble det da også. Bladet fortsatte utover i oktober med å bringe nyheter om dødsfall i Christiania og Aker, men Ringerike blir ikke mere nevnt.

Kirkebøkene for Norderhov i 1853 er til liten hjelp, da dødsårsak bare unntaksvis er nevnt i begravelseslistene. I Hole skrev derimot presten ned tre koleradødsfall i 1853. Den første var Salomon Hansen Bergseie fra Asker, 40 år gammel, død 7. september under en transport ved Sundvollen. Han ble begravet i Hole først 11. desember - kanskje var det et ønske om å saumfare det døde legemet? Johan Jakobsen Langebru på Krokskogen døde bare seks dager senere. Han var 49 år gammel, selveier og familiemann. Det er ikke anført om han hadde oppholdt seg utenbygds.

Så var det Hans Larsen, gårdmann på Vestre Rud i Bønsnesfjeringen, 47 år gammel, som døde 6. oktober etter å ha kommet hjem fra Christiania. Også Marte Christiansdatter, hans kone, skal ifølge bygdeboka ha dødd i koleraen, men hennes dødsårsak 24. februar 1854 oppgis som bylleverk i magen.

En del ringerikinger hadde tidligere flyttet inn til hovedstaden, og noen av disse finner vi døde av kolera i begravelseslistene for 1853.

Ansten Pedersen døde 19. august på lasarettet Sorgenfri, 32 år gammel. Olea Sørensdatter, enke etter arbeidsmann Hans Petter Jensen i Ruseløkkbakken, døde 9. september. Hun var døpt 7. mars 1790 i Hole, datter av Søren Nilsen og Anne Olsdatter, husmannsfolk med jord i Skjærdalen på Tyristrand. Den ugifte Maren Christoffersdatter døde 17. september av kolera på Ankerløkka, 22 år gammel.

Den 46-årige arbeidsmannen Gudbrand Olsen døde 12. oktober på Rikshospitalet. Han hadde allerede som fjortenåring i 1822 reist til hovedstaden, der han slet hardt og gikk inn og ut av tvangsarbeidsanstalten på Mangelsgården. Han var født utenfor ekteskap, og hans stefar var vekteren Johan Olsen i Christiania.

Koleraen i Christiania opphørte i slutten av 1853, men den fengslede arbeideragitatoren Halsteen Knudsen fra Hønefoss døde likevel så sent som 4. september 1855 på Møllergatens lasarett av *kolerina*, åpenbart en lettere variant av sykdommen.

Også i 1833 finner vi koleraofre fra Ringerike, men disse var forlenget flyttet til Christiania - som de to ektemennene Erik Karsten Skjelven, skreddersvenn i Bergfjeringen som døde 1. november, 28 år gammel, og den 29-årige Anders Olsen i Pipervika som døde dagen etter - begge ofre for *den asiatiske Colera*. Også trebarnsmoren Gjertrud Ellevsdatter fra en plass under Stiksrud i Haug døde her på denne tiden.

Vi tar også med enken Mari Eriksdatter fra Ringerike på Fjerdingsens fattighus som døde 20. august 1846, 69 år gammel, av *den godartede Cholera*, hva nå det måtte innebære. Et mindre kolerautbrudd fant sted i 1850, og Barbro Trondsdatter ved Grønlandsbekken i Aker døde 31. oktober sammen med flere andre i nabolaget. Hun var gift med Anders Christensen Ryen, og døpt 27. november av foreldre Trond Helgesen og Ingrid Gudbrandsdatter, husmannsfolk under Slette i Soknedalen.

Også i Amerika døde ringerikinger av kolera. Ådølingen Gulbrand Torkildsen Johnsrud var en av lederne under hattemakerfeiden i 1851, og etter avsonet fengselsstraff utvandret han sommeren 1857 til Amerika sammen med kona Gjertrud Gulbrandsdatter og flere barn. Hans ti-årige datter Rønnaug døde 9. oktober 1857 av kolera i Oxfordville, Rock County i Wisconsin, bare noen måneder etter familiens ankomst til den nye verden.

Slik opplevde åtteårige Rita krigshandlingene i Haugsbygd

Rita Kramer var bare åtte år gammel da tyskerne i april 1940 invaderte Norge, men fikk likevel oppleve krigen på nært hold. Sammen med foreldrene befant hun seg i ei hytte nær Klekken da tyskerne kort etter invasjonen kom i kamp med norske soldater. Tyskerne gikk fram med stor brutalitet i området, brente ned gårder og skjøt ned sivile uten skånsel. Åtteåringen skrev noen måneder senere ned det hun hadde opplevd, og i dag, 88 år gammel, husker hun fortsatt alt som om det var i går. Hun er ett av de siste tidsvitnene til kampene i Haugsbygd.

---

av Sten Høyendahl

Arbeiderdikteren Arne Paasche Aasen hadde sommeren 1938 kjøpt hytta ved Klekken av Oslo-mannen Eivind Rølles, som eide Teserud gård like ved. Dikteren hadde lenge ønsket seg et fristed, som naturlig nok fikk navnet Påskehaugen. Hans kone Valborg (Vaps) var søster av Marie (Maja) Moe, Ritas mor, som var gift med Gustav Hugo Kramer. Rita hadde også en yngre bror, den seksårige Gustav Arne, som gikk under navnet Lor.

Paasche Aasen var journalist i Arbeiderbladet og bodde i Oslo. På invasjonssdagen 9. april besluttet han og Vaps seg for å søke tilflukt på hytta. De tok toget til Sandvika og oppsøkte Ritas familie, som disponerte bil. Lite ante de at de kort etter skulle havne midt i ildlinjen. Tyske fly begynte å slippe bomber i området, og norske tropper anla veisperringer rett nedenfor hytta. Snart ble det for lite mat, og mannfolkene dro ut og fikk tak i brød.

Hytta lå like ved den gamle hovedveien mellom Hønefoss og Jevnaker, og var slett ikke noe sikkert sted. De overnattet derfor på en av Gjermundbu-gårdene, der de før hadde hentet melk. Rita passet på å få med seg både ball og bamse før de dro over til gården, der de sov på stuegulvet. Om formiddagen dro de tilbake til hytta.

Rita husker fortsatt godt ekteparet på gården, Lina og Johan, som hun anslo til å være nesten åtti år gamle. Lina var alltid kledd i svart og gikk med ankelside skjørt. Hun var livredd for at

Rita som barn. Foto i privat eie.

Arne Paasche Aasen ved hytta. Foto i privat eie.

9/4 EVAKUERING sai
 jeg kjørte til ringebu med far
 og mor og tante og onkel og Lise vi skulle
 være på kulla til tante og onkel vi
 var der en stund så bleve det nesten
 ikke mat og på så skulle far og onkel
 reise og få baki na mat og di fikk
 baki. i bidd. Ikk på skulle de reise
 heim til oss og hente magen poteter
 for vi hadde poteter i kjelleren men
 di hadde ikke kommet langt før di
 kom tilbake onkel stultet ut av bilen

tyskerne skulle ta kuene på gården, og Gustav Arne prøvde å trøste henne.

Det var flere byfolk som hadde kommet til området, og Lina og Johan fikk snart besøk av fru Rølles på Teserud, som hadde med seg sønnen Eivind på tre år og en fire måneder gammel jente. Fru Rølles kom sammen med søsteren Sossen Pah og hennes datter på syv år, Lise, som hadde søkt tilflukt på Teserud. Ingen av ektemennene deres var med.

Mannfolkene hadde allerede dratt avgårde, Ritas far for å delta i kampene, mens Paasche Aasen ble tilkalt til NRK's sender på Hamar, der han leste dikt og gjorde alt for å oppildne de norske soldatene.

Skytingen kom snart nærmere, og Rita forteller at en av naboene kom og sa at nå brener Påske-Åsen og Rølles. Etter dette ble de værende på gården hos Lina og Johan.

Kort etter kom tyske soldater inn på Gjer-mundbu med skyteklare våpen og begynte å herje. Rita skriver at en av inntrengerne sto klar til å kaste brannbombe på våningshuset, men fru Pah, som snakket godt tysk, førte en lang og engasjert diskusjon med den ledende tyske offiseren. Hun må ha hatt gode overtalelsesevner, ettersom han gikk med på å spare husene fra å bli brent ned til grunnen. Rita husker også at fru Rølles sa at nå har du reddet oss alle sammen, Sossen.

Tyske soldater passerer Påskehaugen i full brann. Bildet hang på veggen hjemme hos Arne Paasche Aasen.

Forfatteren Arild Bye skriver i sin bok om Arne Paasche Aasen at tyskerne tente på fjøset, og at buskapen til Lina og Johan brant inne. Noen brann kan Rita ikke huske i dag, og hun har heller ikke skrevet noe om dette. Om dette virkelig skjedde, ville det utvilsomt ha gjort så sterkt

inntrykk at det hadde festet seg i bevisstheten hennes. Bruket til Lina og Johan (bnr 110) står da heller ikke i oversikten over brannskadde gårder i Haug, mens nabobruket (bnr 109) er oppført. Arild Byes påstand er derfor trolig en misforståelse eller forveksling.

Vi gir ordet til åtteårige Rita:

EVAKUERING

Jeg kjørte til ringeriket med far og mor og tante og onkel og Lor vi skulle vere på hutta til tante og onkel vi var der ei stund så bleve det nesten ikke mat og få så skulle far og onkel reise og få taki no mat og di fikk taki 8 brød. Eter på skulle de reise heim til oss og hente nogen poteter for vi hadde poteter i kjeleren men di hadde ikke kommet langt før di kom tilbake onkel sturtet ut av bilen og fektet med armene og så: få på dere. Jeg blev så red så pakket vi sammen. Vi tok ei skure bøte og et nakent brød og en vas-øse og et nakent brød og jeg tok balen min og bamsen. Vi skulle vere på den garden vi hentet melk og da vi kom dit blev den gamle damen som var nesen 80 år (hun hete Lina og manen hete Johan) hun blev så red for at tyskerne skulle ta kuene at hun begynte gråte da skulle Gustav-Arne trøste henne og han sa: ikke gråt Lina tyskra tar ikke kuene. Om en stund kom nabone til tante og onkel og dem hete Røles og så hadde søsteren til fru Røles kommet på besøk til og hun hete fru Pa og fru Røles hadde en søn som hete Eivind men han kalte seg for Lillevind og fru Røles hadde en dater også og hun hete Venke hun var netop født og hadde geburstagen på juleaften. Fru Pa hadde også en dater og hun hete Lise hun var 7 år og Lillevind var 3 år. Jeg og Gustav-Arne og Lise og Lillevind vi gikk ut og lekte. Men det kom ingen tyskere også gikk vi opp på nabogalden og der traf vi

en ven av onkel og han var telegrafist og han hadde melt seg med i krigen han hade ingen steder og være og han spurte om han ikke kunne få vere på hytta vår og det fikk han. Han fortelte om Klekken hotell han så at gjestene og alle de som var der hadde rømt og dem hadde gått fra dekt bord og de norske soldatene hadde gått inn og forsynt seg. Men så måtte jeg gå og legge meg og da lå jeg med alle klærene på til og med støvlene og slalomgamarsene og lue og våter. Og så gikk det noen dager så skulle den manen som vi møtte Olsen het han foresten han skulle ikke vere hos oss lenger. Så gikk det noen dager til så blev det Lørdag så måtte vi til Lina og Johan igjen vi lå der om natten allesammen. Så blev det morgen far og onkel gikk først heim til hytta så kom vi andre. Jeg gikk i onkels spor hele veien og da vi endelig kom frem sa jeg til onkel at jeg hadde gått i hans spor sa han ja da gikk du i gode spor, sa han. Så spiste vi frokost en eller to timer etterpå gikk far og onkel og skulle melle seg med i krigen. De norske soldatene hadde stilt opp marsingever nede i skåven til tante og onkel og de håggde trærne slik at det bare var igjen lit av treet og det ene treet blåste av rende av bare vinden. Da klukken blev bortmot 5 begynte det og skyte så skrekkelig da tok jeg og Lor bamsene våre mor låste døren og vi sprang det vi orket men Gustav-Arne ville ikke løpe for han skulle seppå

Arne Paasche Aasen og kona Vaps slapper av ved hytta på sine eldre dager. Foto i privat eie.

kulene. Neste morgen turte vi ikke gå til bake til hytta om etter midagen neste dag kom nabon til Lina og Johan og det var en liten gutt og en pike og moren og faren moren gråt og sa: nå brener Påske-Åsen og Rølles. Jeg blev redd så gikk Gustav-Arne bort til vinduet og sa: det står nogen uten for med revolver. En liten stund efter-på blev vi kommandert ut jeg lete værelset runt efter bamsen min så løp jeg ut. En tysker lå i knestiling og siktet da jeg kom ut. Tyskerene undersøkte låven og anentarsje og kjelleren.

Vaps ble nå invitert til å bo noen dager på Hønefoss hos en dame hun kjente, og Rita, Gustav Arne og hennes mor ble med. De sto i mange timer på holdeplassen Smeden og ventet på bussen, som ikke kom før langt utpå ettermiddagen. Noen dager senere kunne de reise hjem. Ritas far ble etter krigen tildelt en æresbevisning signert av kong Haakon VII for sin innsats under kampene.

Vi så en norsk soldat som bar to amnisjonskasser og det var 30 kilo i verav dem. Den ene tyskeren stod med brann bommben i veret ferdig til og kasste på huset. Men heldig-vis gjorde han ikke det. De gapte så de hålt på og gape øra ut på meg. En av svina hadde et kvitt lommetørkle på hodet. Så gikk jeg inn og alle stolene lå veltet jeg reiste opp en og satte meg på, om en stund kom fru Pa inn og fru Rølles sa nå har du reddet oss alle sammen Sosen, Sosen det var fru Pa.

Paasche Aasen og Vaps fikk et sørgelig gjen-syn med den nedbrente Påskehaugen, og han offentliggjorde i august 1940 et dikt om dette under sitt alter ego Dorian Red, «Det brente hus». Dette ble hans siste bidrag i Arbeiderbladet, som kort etter ble stanset av tyskerne, men diktet kom også på trykk i andre arbeiderpartiaviser.

Arild Bye skriver i sin bok at Lina og Johan het Gjermundshaug, men i folketellingen 1910 finner vi Johan Olsen, født 1873, og kona Lina Hansdatter, født 1861, som selveiere på ett av Gjermundbu-brukene. I A. Lagesens *Ringerikske slekter*, bind 2, er de nevnt på Gjermundbu, gnr 105, bnr 10, og det framgår at Lina var datter av den tidligere brukeren. Dette bruket ble i 1970 solgt som tilleggsjord til bnr 109.

Dikteren har fått sitt navn knyttet til en vei like ved Påskehaugen. I samme strøk finner vi Blåveissvingen, inspirert av *Blåveispiken*, hans mest kjente dikt. Fotos: Sten Høyendahl.

Det brente hus

En kveld gikk vi opp til vårt hus ....
Det var ikke mye tilbake:
en dyngje av aske og grams og grus,
no'n sotete steiner fra taket.

En rest av en skorstein var alt vi så
i kveldsolas flammer gløde -
den minnet oss om hvor vår lykke lå
før ilden la all ting øde.

Vi sto der så fattig i kveldens sol,
vi to som var gla i stedet.
Her brente det *mere* enn bord og stol,
her brente vårt hjertes glede.

Her brente det minner fra høst og vår
og kjærtegn fra stille stunder.
Her var det en soldrøm fra gode år
uendelig trist gikk under.

Og hvor ble den av, denne soldrøm som
ble borte da huset brente?
Hva ilden la øde vet ingen om
unntaken de to det hendte ....

Paasche Aasen sørget for at Påskehaugen ble gjenoppbygd samme høst. I juni 1943 begynte det å brenne under føttene hans, og han og Vaps kom seg over svenskegrensen og videre til Stockholm. Herfra begynte han en omfattende reisevirksomhet rundt om i landet, der han leste kampdikt for norske flyktninger.

Her hjemme ble Påskehaugen på denne tiden beslaglagt av nazimyndighetene, og høyere tyske offiserer brukte ofte hytta til utsvevende festligheter. Herrefolkets representanter skal i tillegg ha rapset med seg innbo og gjenstander, og mot slutten av krigen ble det også gjort innbrudd her.

Krigen tok slutt, og hytta ble i dikterens familie. Da han fylte 60 år, ble han i Ringerikes Blad regnet for halvt ringeriking, og bedre attest kan en Oslo-mann ikke få i våre trakter. Han døde i 1978, 77 år gammel, og den jevnaldrende Vaps levde i enkestand i femten år.

Rita og broren Gustav Arne arvet Påskehaugen, men han hadde egen hytte, og de valgte etter hvert å selge.

Gustav Arne Kramer ble en av våre mest kjente jazzmusikere, og spilte blant annet flere

år i Big Chief Jazzband. Han døde i 2019, 85 år gammel.

Rita bor i dag på Haslum. Hun forteller at hun etter at hytta ble gjenoppbygget ofte var gjest der hos tante Vaps og onkel Arne, som hun hadde et særdeles godt forhold til. De elsket stedet og tilbrakte hele sommeren der, og da ankom de med et helt flyttelass som kunne bestå både av kanarifugler i bur og TV-apparat. Gustav Arne var den velvillige hjelper som bar alt sammen opp til hytta.

Fra verandaen var det vid utsikt både til Gyrihaugen og til vakre solnedganger over fjorden. De første årene måtte det hentes vann i en brønn på nabotomta, og både dikteren og Rita bar opp mang en vannbøtte. Etter noen år ble det innlagt vann.

Rita fulgte av og til onkel ned til landhandleriet med Haug poståpneri nedenfor Klækken hotell, hvor dagens Dorian Red-dikt ble postlagt. Om kvelden gikk hun ofte sammen med tante og onkel tur på den gressgrodde gamleveien. Hun har mange gode minner om lykelige stunder på gjestfrie Påskehaugen.

Familietreff ved stien opp til Påskehaugen. Fra venstre Maja og Gustav Hugo Kramer (Ritas foreldre), Arne Paasche Aasen og Vaps. Foran: Joaquin Serratosa (Ritas spanske ektemann) og Rita selv. Foto i privat eie.

Kilder

Bye, Arild: *Arne Paasche Aasen. Fra verdensrevolusjon til de nære ting*. Aschehoug. Oslo (2018).

Lagesen, A.: *Ringerikske slekter II*. Grøndahl og Søns Forlag. Oslo (1930).

Samtaler med Rita Kramer og Fride Kramer Riseng (datter av Gustav Arne Kramer).

Hønefoss og Oplands Socialdemokrat

Onsdag 6. november 1918

Den spanske syke - hvad nøles der efter?

Der er intet som tyder paa at den spanske syke har kulminert i vort distrikt. Rundt om i hjemmene baade i byen og omliggende distrikt ligger der syke mennesker, og dødsprocenten er stor. Hvad er det vore sundhedsautoriteter utretter for om mulig at stanse sygdommen? Ja det har besluttet at forbyde basarer, danse og foreningsfesters avholdelse, men finder det ikke nødvendig at stænge kinematograferne eller etablere møteforbud.

Vi ser i Sverige har autoriteterne fundet det paakrævet at benytte en anden fremgangsmaade i kampen mot spanskesyken, der har der været

møteforbud og stængning. Kjøbenhavn har truffet denne forholdsregel, og det meldes nu at sygdommen har kulminert.

Kravet om møteforbud og lukning av kinematograferne er almindelig baade i byen og det omliggende distrikt. Det vil ikke være heldig for helseraadet om det endnu længer trodser folkeønsket. Helseraadet bør tænke paa, at det muligens gjør faren større ved at være altfor sakyndig og stille sig avvisende til dette krav.

Vi har bragt i erfaring at 3 av helseraadets medlemmer har gjort henvendelse til formanden at sammenkalde møte og bestemme hel lukning.

Skogfinner - gufs fra en fjern fortid?

I 1650-årene kom de første skogfinnene med sine neversko og rugposer til Krokskogen. Finnene hadde behov for store, urørte skogområder til svedjebruk. De hogg ned skogen og brente bråter, hvoretter de sådde rug og neper i asken. De slo seg ned der forholdene lå til rette. Nye plasser ble ryddet av rå rot, men i noen tilfeller tok de også nedlagte setre i bruk. I tillegg livnærte de seg ved kølbrenning, skogsarbeid, fiske og snarefangst.

---

av Gudmund Bakke

Bare ordet SKOGFINNER gir et gufs av fjern fortid. På 16- og 1700-tallet var det både frykt og usikkerhet blant folk i bygdene på Østlandet til disse fremmede innvandrerne som kom og slo seg ned i skogene våre. I hvert fall er det gjerne slik vi har fått det overlevert.

Men i arbeidet med bygdebøkene i Hole har jeg sett både jevn og god kontakt mellom skogfinner og bygdefolk, så jeg er usikker på om dette gjaldt jevnt over. Mye tyder på at mange av skogfinnene ble godtatt, som samfunnsborgere, skattytere, medmennsker. Likevel er det slik at de fleste historiene som lever om finnene, handler om drap, lovbrudd, trolldom, magi og all verdens fanteri. Det er de dramatiske historiene som fenger, og overlever.

Et par eksempler på dramatiske historier om finner, som fortsatt lever og blir fortalt, er fra Finneflaksetra på Krokskogen. Der bodde et finsk ektepar, Anne og Samuel, og mange strofer lever etter dem:

Anne fra Finneflaksetra kom til bygdens en vinterdag med en unge som skulle døpes. Ungen hadde hun i en skinnpose på ryggen, godt tullet inn så bare hodet stakk opp da hun dro fra Finneflaksetra. Da hun kom til presten viste det seg at ungen ikke hadde hode. Hun hadde stått på ski ned Manaskaret, og hodet må ha blitt slått av mot en trestamme på nedturen. «Hva skal jeg med denne ungen som ikke har noe hode?» sa presten. «Som han hadde hue da jeg dro hjemmefra», svarte Anne. I 1768 kom finnekona for å melde dødsfallet til mannen Samuel. Presten spurte hvordan han hadde hatt det på slutten? «Å han lei så fælt atte, han bare låg der og pintes, men til slutt satte jeg kneet i prøstet på'n og finga i hølamoet,¹ og så kom den hellige Gud Fader og sløkte pina», svarte Anne.

---

¹ Hølamoet = strupen

Områdene i Midt-Finland hvor svedjebruk ble vanlig på 1500-tallet. Herfra kom de fleste finnene som vandret vestover. Kart fra Asbjørn Fossens bok *Skogfinner i Øst-Norge* (eget forlag 1990).

På Mattisplassen bodde finnen Sefri Jakobsen. Han hadde en finsk tjenestegutt, som han etter en tid stengte inne i kjelleren, rimeligvis for å slippe å betale ham lønn. Her satt gutten til han sultet ihjel. Seinere skal folk ofte ha hørt bankelyder i kjellerlemmen. En høstdag 200 år seinere, midt på 1800-tallet, tok de opp poteter på Mattisplassen. Veslejentene gikk for seg selv borti åkerkanten, og sparket borti en hodeskalle og noen beinrester. De andre kom til og grov opp restene av skjelettet til en 12-14 års gammel gutt.

Når kom de til Norge?

Rundt 1530 skal de første finnene ha kommet vandrende inn i Sverige. De kom fra skogområdene Savolaks og Rautalampi i Midt-Finland. Folket der levde av svedjebruk: De hogg og brente skogen, og sådde rug i asken. Dette gav store avlinger (over 100 i fold), men bare to ganger, da var jorda utarmet, og dermed fikk de stadig behov for nytt land, ny skog å brenne. De søkte vestover, inn i Sverige, hvor det var store og urørte skoger å slå se ned i. Blant de første som dro, kom noen tilbake og fortalte om eventyrlige avlinger av finnerugen i de svenske skogene. I 1590-årene var det dessuten en rekke uår i Finland, og Klubbekrigen (1596-97)

gjorde det ikke bedre. De finske bygdene ble utarmet, og mange dro vestover.

I Sverige gav Gustav Vasas sønn Karl 9. finnene sju års skattefrihet dersom de ville slå seg ned i de svenske ødemarkene. Og finnene kom, de store skogene i Värmland ble bosatt da. Mange ble tildelt jord og ble loyldige borgere, men de fleste bare tok seg land og begynte å brenne skog.

I 1611 døde Karl 9., og sønnen Gustav 2. Adolf sendte sine fullmektiger innover skogen for å sjekke om finnene hadde skjøter på plassene og betalte skatter som de skulle. Nesten ingen hadde papirene i orden. Var gården i dårlig hevd, ble den brent og folka jagd. De fine gårdene ble konfiskert og gitt svenske soldater som takk for krigsinnsats. Ikke å undres over at finnene flyktet, mange tilbake til Finland, men en del dro videre vestover og inn i Norge. Man regner at de første kom til Grue i Solør i 1622.

I Norge fikk finnene en blandet mottagelse. Kongen i København synes i første omgang å ha sett med positive øyne på å få nye innbyggere og skattebetalere, og fogdene fikk beskjed om å leie bort jord i allmenningene til de som ville rydde og bo der, også finner. Tidlig på 1600-tallet fikk skogen en helt annen verdi enn tidligere, på grunn av behov for trekøl til jernverkene, og framveksten av sagbruksindustrien. Jernverkene trengte både arbeidskraft og trekøl, og finnene lærte seg å brenne køl. Norske bønder hadde imidlertid ikke samme positive syn på innvandrerne, av tre årsaker:

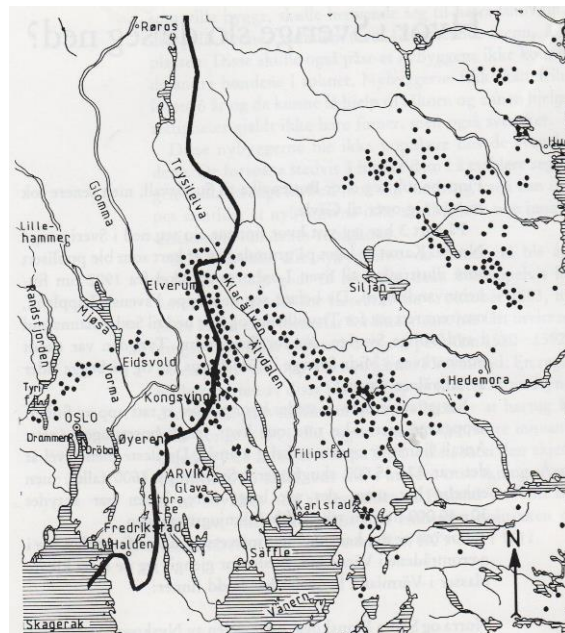
1. De tok setervoller og skog. Seterdrifta i Norge hadde ligget nede siden 1349-50. Med sterk økning i folketallet fikk bøndene igjen behov for seterbruk, og skogen var blitt verdifull (sagtømmer).

2. De tok fisk og vilt. Finnene var flinke fiskere og jegere (kattiser og snarefangst).

3. Skepsis til innvandrere, merkelig språk, frykt for magi (kunne finnene trolle?)

Bøndene klagde til kongen, som måtte ta saken på alvor. I 1648 kom den første forordning fra Fredrik 3., hvor det ble slått fast at finnene «tilføyer våre undersätter stor skade på skoger, veidefang og fiskeri». Forordningen gjaldt først og fremst løsfinnene, de som ikke hadde registrert seg med bygselbrev og betalte skatt, og dem var det mange av. De som bygslet jord på lovlig vis, var ikke problemet i 1648.

I 1662 ba stattholderen i brev til fogdene i de distrikter hvor de lovløse finnene var tall-

Finske bosettinger i Sverige og Øst-Norge i siste halvdel av 1600-tallet. Kart fra Asbjørn Fossens bok *Skogfinner i Øst-Norge* (eget forlag 1990).

rike, å stevne dem for retten og få dem dømt, ta fra dem alt de eide og vise dem ut. Men alle fogdene var ikke like nidkjære i tjenesten. Flere av dem hadde fordeler av finnene, fogdene fikk fisk og vilt mot ikke å lage problemer for innvandrerne.

I Norge var det innført forbud mot svedjebruk i 1648, men mange finner fortsatte å brenne den verdifulle skogen for å dyrke rug. Det var det største argumentet for å jage dem vekk. For de som ikke overholdt forbudet, ble det i 1684 innført dødsstraff, og i 1685 kom et reskript fra Christian 5. hvor det het at «skogfinner, tryglere og jøder må ikke finnes i riket».

For å få oversikt over finneproblemet, bestemte kongen i 1686 at det skulle tas opp manntall over skogfinnene i Norge. Alle finner skulle oppføres med navn, familie, bosted, om han hadde lovlig eiendomsforhold, om han søkte kirke, betalte skatt, bygsel og tiende, og om han drev ulovlig fiske og svedjebruk. En bestemt dag i 1686 ble finnene innkalt til forhør på bygdetinget, og allmuen måtte også møte for å fortelle hva de visste om finnene. Og fra dette manntallet har vi brorparten av vår viten om finnene i Norge sist på 1600-tallet.

Hvem var de?

«Små av vekst var finnene, og svartmuskete. Det var som de gikk i ett med terrenget når de smøg seg gjennom busker og kratt. Av vesen var de mutte og mistenksomme», skriver lokal-

Ikke rart at folk forbandt Finneflaksetra med trolldom og skrømt.

historikeren Fredrik Schjander i Bærum. Finsk forskning har vist at det var de beste som dro, og det er en myte at finnene var møkkete. Eilert Sundt skriver i «Skovfinner og Tiggerlapper» at han var imponert over deres personlige hygiene, bl.a. med bruk av badstue.

Finnene var nøysomme og et arbeidsomt folkeferd. Men språket skapte barrierer. Folk i Norge var overtroiske, og det resulterte i en oppfatning av at de mystiske finnene stod i ledtog med den onde sjæl. Kunne finnene trolle? Neppe, trolinga var mer et slags forsvarsverk. Å få ei ku til å styrte på båsen kunne hvem som helst ved hjelp av rota til lushatt. De fleste finner var loyldige, men noen tok seg til rette, og ødela omdømmet for hele gruppa.

Finnene ville se vann fra sine boplasser, men de bosatte seg ikke helt i vannkanten. De valgte gjerne en boplass i lia ovenfor et vann eller tjern, eller på en høyde. I vannene bygde de kattiser, av halvkløyvde stokker, satte granbar innimellom, da dette råtnet dro det til seg smådyr som fisken spiste, og dermed var den fanget i kattisa. Finnene drev også snarefangst på småvilt og fugl. Vilt og fisk var handelsvare, og de byttet til seg salt med fisk, ellers var de selvforsynt med det meste.

Hva slags forhold finnene hadde til Vårherre veit vi ikke så mye om, men for å være loyldige borgere skulle de søke kirke, betale tiende og gå til nattverd som andre. Dette med gravferd og gravlegging av finner langt inne på skogen har det vært mye usikkerhet om. Den første tiden gravla de åpenbart sine døde i nærheten av bostedet. Det var langt til kirke fra

plasser langt inne på Nordmarka (Haug, Jevnaker og Lunner) eller Skrukli (Gran). Om vinteren med tæle i jorda var det enda verre.

Historiene går, om finnene i Finnerudsetra ved Spålen som la de døde ut til gråbein og rev for å bli kvitt dem, i stedet for å ta den lange veien til Haug kirke. På plassen Spålen skjedde det samme. Kona til Spålsfinnen var død. Han sa etterpå at «hun gjorde nytta si også etter at hun døde, hu Anne». Han skal ha lagt henne ut som reveåte og skyti fire rever på'a!

Det har i alt vært mer enn tyve finneplasser i Hole og Norderhovs del av Krokskogen, hvorav de fleste i Hole: Monsebråtan (også kalt Attogframbråtan), Mattisplassen, Myrsetra, Soterud, Langen (Dammersplassen), Kneika (Rudsødegården), Torget, Kjella, Midtskogen, Benteplassen, Toresplassen (Svartkjenn), Finneflaksetra, Høymyr og Niskin.

Første finnen på Holes Krokskog

I prestemanntallet 1666 oppgav Hole-presten navn på 24 finner av mannkjønn i Holes del av Krokskogen. Med koner og døtre var de nok minst 50 allerede da. Ingen andre steder så langt vest i landet var det så mange finner.

Gamle Krokskogens allmenning var delt inn i tre deler: Hole, Norderhov og Haug. I 1686 var det ifølge finnemantallet finnebosetting på seks plasser i Holes del av Krokskogen (44 reine finner), og seks i Norderhov og Haugs del (52). De seks plassene i Hole var Rudsødegården, Langen, Mattisplassen, Toresplassen (Svartkiend), Finneflaksetra og Kjella (Midtskogen). Vi skal se nærmere på et par av de største.

Toresplassen ligger langt sør på Krokskogen, tre-fire kilometer nord for Sollihøgda, og het tidligere *Svartkiend* (-tjern), med navn etter vannet som i dag heter Plassevannet. Her var det fra gammel tid seter for Gjesval-gårdene på Vik. Etter Svartedauen lå seterdriften nede, og de fleste vollene grodde igjen. Da skogfinnene inntok Krokskogen i 1650-årene, var plassen ved Svartkjenn en av de første som ble tatt i bruk av innvandrerne fra øst.

I prestemanntallet for Hole i 1666 finner vi her Henrik Henriksen (f. ca 1590). Han fikk byggseddell på Svartkjenn tidlig i 1650-årene, og skal ha vært den første finnen som slo seg ned på Krokskogen. Henrik døde i 1671 og ble

etterfulgt av eldste sønn, som også het Henrik. Han drev Svartkjenn til 1680, da han flyttet til Bærum og bygslet den store gården Stein. Hans etterkommere ble giftet inn i de gamle Lommedalsslektene.

Da han ble manntallsført på Stein i Bærum i 1686, hadde han finsk kone og fem barn. To av sønnene arbeidet på Bærums verk. Sønnen Jørgen overtok som bruker av Stein ved farens død i 1711, og i 1714 ble han eier av gården. Han var gift med en norsk kvinne, fra Dæli i Bærum, og en annen av sønnene, Anders, ble seinere eier av Guriby i Lommedalen. Her ser vi at finnene blir en del av bondesamfunnet, og blandes med den norske befolkningen.

Tapakjenn

Stien fra Toresplassen mot Steinlausa og Kneika går forbi Tapatjern. *Taappaa* er finsk for å drepe, og navnet gir bud om at tjernet kan skjule en dramatisk historie. I myra på vestsida skal en død mann ha ligget så lenge at dyrene hadde ett beingrinda hans rein... Han var svensk, hadde gamle Gulbrand Rønningen fortalt, og mente vel da en kar fra Finnskogen ved svenskegrensen. Han skulle ha blitt slått i hjel med øks innunder Finnehaugen, og liket hans ble dratt ut på myra og dekket til. Gulbrand hadde sagt at drapsmannen het Tore, men om det var sønnesønnen til gamle-Henrik, vet vi ikke.*

* Reidar Holtvedt i Drammen & Omegns Turistforenings årbok 1965, og Atle Graff: Streiftog på Krokskogen med Fredrik Schjander d.e. (2005), s. 57.

Da Henrik d.y. flyttet til Bærum, overtok broren Jørgen på Svartkjenn, og han ble i 1708 etterfulgt av sønnen Tore Jørgensen (tredje generasjon). Det er etter ham Toresplassen har fått sitt navn. Det var ingen stor gård: i 1723 hadde Tore en hest, tre storfe og tre sauer, sådde ½ tønne rug og høstet årlig fem lass høy.

Slekta på Toresplassen var «storkara» blant finnene på Krokskogen. De holdt også fast på plassen sin i lengre tid enn noen av de andre. Blant fadderne til finnebarna på Krokskogen er det som regel en eller flere fra Toresplassen, og folk fra bygda var snart å finne som faddere på Toresplassen. I 1711 var det registrert flere tjenestefolk der enn på noen annen plass på skogen. Det kan vel også tas som tegn på større velstand.

I dag blendes vi av velstelte åkre og hager og staselige bygninger på Toresplassen, som siden 1884 har vært i familien Fearnley/Astrups eie. For snart 300 år siden var hverdagen en annen. Tore Jørgensen Svartkjenn ga nemlig opp livet

på Krokskogen allerede i 1740-årene, og flytta til en husmannsplass i bygda, Faltinrud under Søndre By på Røyse. To av døtrene hans ble gift til andre husmannsplasser på Røyse, og fikk norske ektemenn. Karrige kår tvang finnene ned fra skogen og til bygds, og blod ble blandet. Han som overtok på Toresplassen da Tore flyttet kom forøvrig fra Lunner og het Harald Sørensen, født på en plass under Vestern (på Grindvoll).

I 1750 ble det avholdt skifte etter Tore Jørgensen på Faltinrud. Han etterlot seg hustru Berte Trulsdatter og fire barn: Jørgen (myndig), Henrik (myndig), Lisbet (g. m. Ole Gulbrandsen Grønvold) og Ingrid (g. m. Christen Gulbrandsen). Boets bruttoverdi var 106 riksdaler, og da gjelda var trukket fra, ble det knappe 13 riksdaler til fordeling på arvingene.

Vi vet ikke om Tore Jørgensen var gift flere ganger, eller om Berte Trulsdatter (ca 1680-1757) var mor til de åtte barna vi kjenner (etter Ole Yttris opplysninger):

* Jørgen (myndig i 1750), d. 1752, trolig ugift.

* Henrik (ca. 1712-1772), g. 1753 m. Berte Mikkelsdatter (ca. 1733-1773), i 1754 bosatt på Kneika, fra rundt 1757 på Benteplassen, fra rundt 1765 i By-eie, seinere i Ekomrud i Norderhov, vi kjenner åtte barn: Inger (f. og d. 1754, d. 16 uker gammel), Tore (1756-1770), Berte (f. 1758), Olia (f. 1760), Anders (f. 1762), Nils (f. og d. 1762, d. sju uker gammel), Truls (1767-1768) og Johannes (f. 1769).

* Ole (f. og d. 1717), d. seks uker gammel.

* Johannes (1718-1719), d. 1 år og ni uker gammel.

* Lisbet (1720-1766), g. 1746 m. Ole Gulbrandsen Grønvold (ca. 1714-1780), vi kjenner fire barn: Jørgen (f. 1746, d. før 1780), Gulbrand (1748-1749), Berte (f. 1750) og Mari (f. 1753) - se Hole bygdebok bind 3 s. 72.

* Ingrid, g. 1746 m. Christen Gulbrandsen (1703-1783), seinere husmann i Kjellerberget og Øvre Faltinrud, vi kjenner seks barn: Jens (f. og d. 1747, tvilling), Lisbeth (f. 1747, tvilling, d. som barn), Lisbeth (1750-1754),² Tore (f. og d. 1753), Berte (1754-1786) og Hans (f. 1757).

* Anne (f. 1724).

* Daniel (1726-1727), d. 15 uker gammel.

En annen kjent finneplass i Hole er **Finneflaksetra**. Ingen annen finneplass på Krok-skogen er mer omspunnet av sagn og mystikk. Her lå skogfolket fra øst nær innpå bygdefolk, så det er ikke merkelig at mange historier om trolldom og «kunster» er knyttet hit. Det opprinnelige navnet Flagsetra har sin bakgrunn i *flag* («jevnt terreng innover fra en bratt bergvegg»). Etter at finnene kom og rydda jord og brant bråte inntil de gamle setervollene, ble navnet Finneflaksetra.

I 1723 hadde finnen på Finneflaksetra ei ku og tre sauer, sådde ei kvart tønne blandkorn og

høstet tre lass høy. Som en middels husmannsplass i bygda. I 1768 ble finnen her selveier. Han het Ole Samuelsen, og var gift med ei norsk bondedatter, fra Øverby på Utstranda. Fem år seinere, i 1773, solgte han plassen til to bønder fra Hole, og flyttet til byen! I 1801 var Ole Samuelsen «arbeider» og bosatt i Christiania med sin familie. Han var 5. generasjons finne, og ble altså bymann.

Finneplassen **Langen** lå i lia øst for Midt-skogen, ned mot Lomma. Bruket er også kalt Dammersplassen, rimeligvis etter en dam (pytt) nederst på vollen:

Ikke mer enn 60 år gammel ble rydningsmannen i Dammersplassen kalt Gamle Mons finne. Langen var først navnet, og et liknende ord betyr brattlendt på finsk. Til Gamle Mons var det kommet rekende en finnegutt som het Per Pålsen. Da han var kommet til skjels år og alder, ble han gift med Langen-jenta, og de drog til Solli, den gang en avsides finneplass i Asker. Ti år seinere flyttet Mons og kona til svigersønnen, der det var så flust at de hadde tjenestejente! Det kom av at Per var med i en tjuvebande som stjal hester. De hadde dem på spilltau hos Per en tid, og solgte dem så på en annen kant. Det hendte de stjal dem fra de nye eierne også, og til slutt 'fant' de kanskje gampen igjen og fikk finnerlønn! Som seg hør og bør ble alle sammen hengt. Per var sønn av fælingen Pål Spålen.*

* Reidar Holtvedt, H.O. Christophersen og Per Hohle: *Krok-skogen* (1977), s. 78.

Historien om finnene på Krok-skogen lever videre også i stedsnavn. Stien nordover fra Toresplassen mot Steinlausa og Kneika går forbi **Tapatjern** (*taappaa* er finsk for å drepe). **Palovika** heter den nordvestre vika i Plassedammen. Palo betyr brann, eller brent svedje.

Kaloåsen nordøst for Sollihøgda kommer trolig fra det finske *karhu* (bjønn). Vi skal snart se liknende navn i nordre del av Nordmarka.

Finnene nord på Krok-skogen (Norderhov/Haug)

De seks plassene i Haug/Norderhovs del av Krok-skogen hvor det ble registrert finner i 1686, var Heggelia, Storflåtan, Langlia, Stubdal, Spålen og Ingeborgseter (Purvollen). Bekk er *puro* på finsk. Rughaug står det på kartet et par kilometer nord for Purvollen, sannsynligvis hadde finnen i Purvollen rugbråte der.

I finnemantallet finner vi navn og andre opplysninger. På **Spålen** bodde Pål finne. Han var en fæling. I 1684 kom det til rettsak mellom Pål og en del Haugsbygd-bønder. Han

hadde trengt dem vekk fra deres setervoller, innhegnet vollene på Fagerlisetra og Katnosetra, revet ned husene, fordervet skogen med bråter og brenning og ødelagt fisket i vannene. Fire rugbråter hadde Pål Spålen hatt, og enda en til nord for Katnosa, han hadde mer korn enn Vestern-bonden i Haug, og hadde dessuten jagd og skadet bøndernes hester. Det endte med at Pål ble jagd, og mistet alt han eide. Seinere drepte han en mann og ble et hode kortere på Akershus.

Det var slike som Pål Spålen som ødela om-dømmet til hele gruppa. Og sønnen hans, Per Pålsen, var ikke stort bedre. Det var han som bodde på Solli i Asker og stjal hester (se ovenfor).

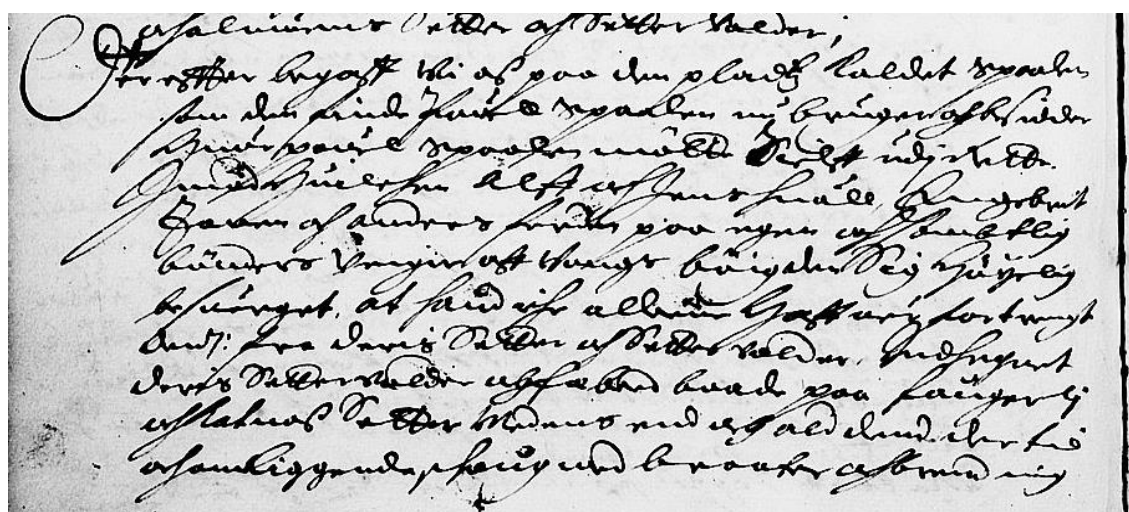
I tillegg til de seks finneplassene i Norderhov/Haug som var bosatt i 1686, har det også bodd finner på **Finnerudsetra** på østsida av Spålen. Finnene der skal ha blitt jagd i 1670-årene. Som hevn skal de da ha truet med at bjønn skulle husere der for ettertida, og slik ble det også. Det var her de la ut de døde til gråbein og rev for å bli kvitt dem.

Mellom Finnerudsetra og Finnstad står det Finnvann, Prekestolen og Døpefonten på kartet. Det skal ligge en finnekirkegård her. En

² Kalt Sissel i Hole bygdebok, bind 3, s. 244 - hun ble døpt Lisbeth.

Det var trolig på Spåsetra at skogfinnen Pål Spålen holdt til, og han kunne mer enn sitt fadervår! Tegning: Harald Vibe.

Et utsnitt av rettssaken 14. august 1684 på Krokskogen. Det begynner slik: Der efter begaff wi os paa den pladt kaldet Spaalen som den finde Pouell Spaalen nu bruger och besidder Huor Pouel Spaalen mötte Sielff udj Rette (Ringerike og Hallingdal sorenskriveri, tingbok I-18, fol. 47b).

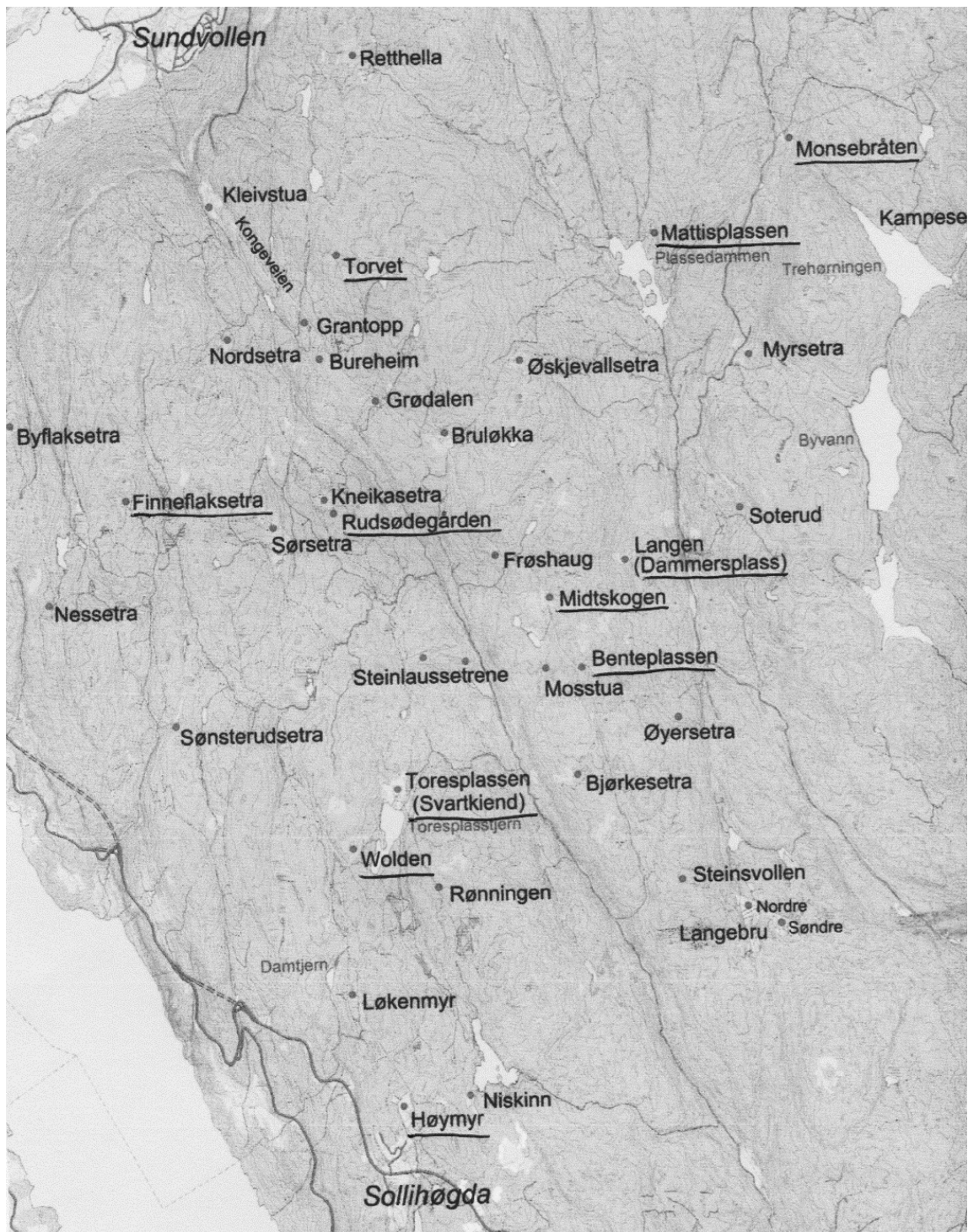
gammel skaukar fra Hadeland fortalte til Holtvedt om Svend Båntjern fra Haug, som var født rundt 1860. Far hans hadde vist ham «finnekjerrgarden» oppunder Prekestolen, med tuer på ei lita slette. «Innmed Finnkjennsbekken går det att et finnekvinnfølk au. Hu går med bundingen. Det er vel itte før itteno hu går der heller», skriver Marka-forfatteren Reidar Holtvedt, med en gammel haugsbygding som kilde. I dag er det flere som vet hvor finnekgravene er.

Finneplasser på Hadeland

I finnemantallet 1686 er det registrert 28 plasser på Hadeland (Gran, Brandbu og Jevnaker med Lunner). Av disse lå 11 i Skrukli, på åsen mot Hurdal (Skrukli hørte til Hadeland fram

til 1841). I Jevnaker (med Lunner, som i 1896 ble utskilt som egen kommune) var det i 1686 finner på sju plasser (52 reine finner). De sju plassene var Gjerdingen, Brattholt ved Mylla, Gagnumsetra vest for Harestuvannet, Snellingen og Skjerva på Øståsen, Tveten (Tveita) i Søndre Oppdalen, og Hansekleiva (nord for Grua).

I trebindsverket *Oslomarka* leser vi at det lengst nord i Nordmarka, nord for **Mylla** i dagens Lunner kommune, fantes «en hel liten finnebygd med gårder som Mutta, Larmerud, Beltern, Svesbråtan, Viggerhaugen, Panka og Bratholt». Men ingen av disse plassene er registrert med finner i 1686. Likevel viser navnene at her har vært finner. Knippa og Muttabråtan er andre navn i samme område.

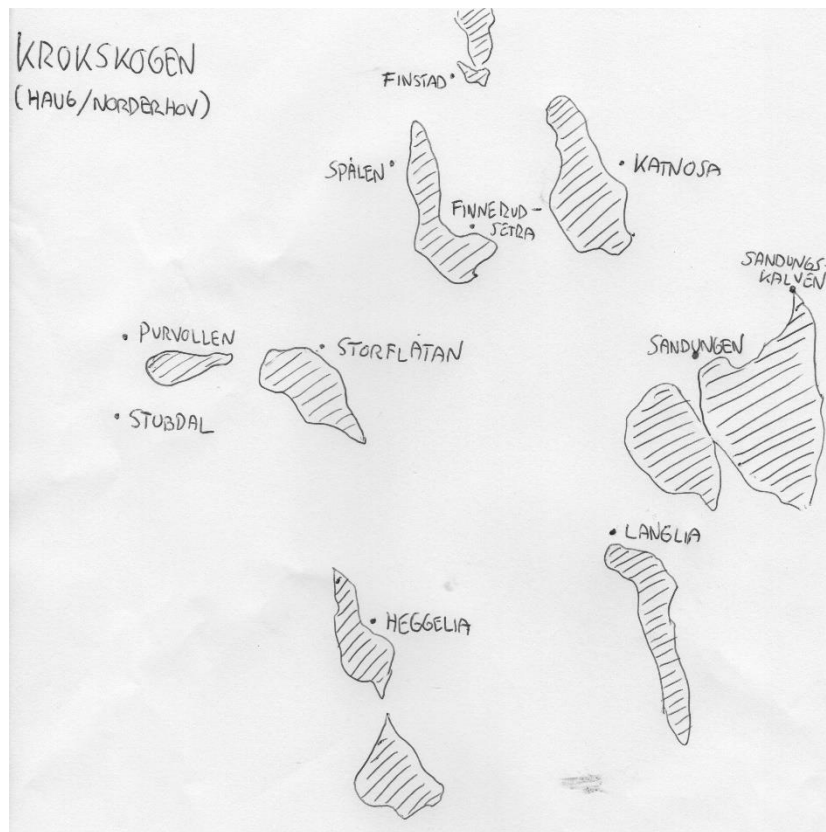

Finneplasser og setre i Holes del av Kroksgogen. Kartet er laget av Bjørn Geirr Harsson.

Reidar Holtvedt skriver at «en gang var det visst større finnebygd i Myllatraktene enn lenger nedover i Nordmarka, og selv på Kroksgogen». Per Hohle kaller Mylla-området for «den mest utpregede finnebygda i Nordmarka utenfor skiløperbygda Sørkedalen». Og i Hadeland bygdebok skriver Leif Hofland om et sagn om et større sammenstøt mellom bøndene i Lunner og skogfinnene. Dette skjedde «på

åsen», finnene ble jagd, og bygdefolket rev ned husene deres. «Lenge etter kunne en se tomtene med den karakteristiske steinrøysa, etter røyk-ovnene».

En avisartikkel i *Landsbladet* 1896, med tittel *Sagn fra Hadeland*, underbygger dette: «I området henimot Grua i Lunner anneks skal det i sin tid ha bodd finner, og disse var meget umedgjørlige og stridige av gemytt, de sagdes

Finneplasser og setre i Norderhovs del av Krokstogen. Kartet er tegnet av Gudmund Bakke.

at øve trolldom på mennesker og dyr. Omsider ble bøndene kjede av uvesenet, samlede seg og nedrev deres boliger og forjagede dem».

I de gamle tingbøkene fra 1600-tallet får vi mer kjøtt på beinet. Der leser vi at allmuen i Gran og Jevnaker våren 1667 klaget til stattholderen. Klagen gjaldt «en stor del svensker, som fra Sverige kommer, som omløber skovene dennem til allerstørste skade og fortrængsel paa deres fæhave, fiskeri, veidefang og husbygging. Almuen begjærede derfor en befaling til fogden om, at samme skovfinner ganske maatte afskaffes, og at de pladser og rydningssteder, som fandtes ved deres gaarder, igjen maate nydes av dem mod betaling af kongelig majestæts rettighed». Tingboka refererer også stattholderens svar på klagen: «Supplikaterne skal herudi blive hjulpen».

HVA som så skjedde, tier kildene om. Kanskje syntes ikke bøndene at hjelpen kom fort nok, og tok saken i egne hender, sist i 1660-årene. Og at DET er årsaken til at de fleste plassene i Mylla-traktene (med unntak av Brattholt) var forlatt, og ikke nevnt i finnemantallet 1686.

Sagnet sier også at finnene hevnet seg, skriver Hofland i bygdeboka. De hadde ropt forbannelser etter bøndene og lovet dem sjuk-

dom på husdyra. Forbannelsen skulle vare så lenge det var røtter igjen i jorda etter de trærne som stod der da dette hendte. Sjuken er kjent blant de gamle, det var «bråen». Kuene stupte døde på båsen uten forutgående sjukdom. Rart er det at det nettopp i disse strøka skal ha vært mye av denne sjuken, skriver han. Ellers var folk i det hele tatt forferdelig overtruiske på den tida. Trudde en først på nisse og hulder, var det lett å forbinde noe trolldom med finnene også.

Brattholt var den eneste plassen nevnt ved Mylla i 1686: Finnen Peder satt *paa en Ødegård udj Jefnager Sogn beliggend som kaldes Bratthold, schylder Itt halff skpd. tunge* (dobbelte så stor som Toresplassen).

Peder hadde bygslet plassen i 1682 av byfogden i Christiania. Han var *föd aff finsche forældre udj Hackedalen, hans fader og Moeder ere gammel folck och hos hannem tilholdende, hans broeder tiener hannem, hand sielfuer hafwerit Soldat udj 6 aar och er endnu, er gift med finsch quinde, hafuer 2 smaa börn 1 sön och en daater, hans söster tiener och hos hannem, swarer Rettigheden udj alle maade liege wed andre Almue och lefuer schickelig udj menigheden*. Så her var alt i orden, i hvert fall i 1686.

Seinere har vi en historie om da mannen i Bolken ville jaga finnene i Brattholt. Finnekjerringa truet med at han ville miste dyr for dyr så lenge det var att folk i Bolken, men da skreik mannen: «Det skal du faen brenne meg ha ljøgi». «Og dreiv tel'a så framtenna skvatt og blodet rann. Når'n fekk blodet ta dom, så virka visst ikke trøllskapen».

I dag er bare navnene igjen, og de forteller at det har vært stor finnebygd ved Mylla. **Mutta** kan skrive seg fra å mute (sikre seg retten til) og gir assosiasjoner til den finske matretten *mutti*. **Larmerud** kan være etter slektsnavnet Larinen. **Panka** betyr på finsk både kolle, og benken på finnenes røykovn. **Beltern** kan være fra *pelta* (åker). Et annet navn som er minner etter finnene ved Mylla er **Ristirauv-fjellet** (Risto = finsk for Kristoffer). Minne fra svedjebruk-tida er ellers navnet **Svea**.

Finneplasser i Nordmarka

De tre plassene i Lunner (nord i Nordmarka) som nevnes i 1686, er Gjerdingen, Brattholt og Gagnumsetra. **Gjerdingen** var en stor finne-plass, her bodde i 1686 Lars finne, både han og kona «nær 100 år» (omtrentlig alder, 22 år tidligere, i 1664, var deres alder oppgitt til 50). Sønnen Nils bodde hos foreldrene og hadde finsk kone og to døtre, faren Lars Paulsen hadde bygslet plassen av fogden.

I Lunnens del av Nordmarka ligger **Sandungskalven**, som har vært finne-plass, men ikke registrert i 1686. Bygdeboka for Hadeland forteller at tre finnegraver i jordet der aldri har vært utgravd. Seinere kom det norske bosettere til Sandungskalven, og frykten for skogfinner holdt seg lenge der. Så sent som i 1880-åra skremte en omvankende finne folka i Sandungskalven. Det ble fortalt at han tidligere hadde bedt folk om noe kjøtt på Liggeren lenger sør i marka, og da dette ble nektet, skal han ha sagt: «Ja, har dere ikke kjøtt, skal dere få». Om morgenen lå beste kua deres død på båsen.

Katnosa - også i Lunner - skal ha blitt ryddet i siste halvdel av 1600-tallet, trolig finne-plass, men usikre opplysninger. Navnet Katnosa knyttes lett til finnetida av navneforskere og andre, men forklaringene spriker.

I Nordmarka (Oslo kommune, nær grensa til Lunner) ligger de gamle finne-plassene **Sandungen** og **Hakloa**. Sandungen ble ryddet av finner på 1600-tallet, de første het Lauritz og Tharald. Det går mange historier etter Tharald, det stod skrekk av han over hele marka og Ringerike, han skal ha drept en norsk gårdsgutt

for å slippe å betale han flere årslønner. Drapet skjedde i nærheten av Skysskaffertjern, der ble det seinere hørt isnende skrik, og både jegere og fiskere fortalte at det ble ropt etter Tharald. Navnet Hakloa kan lyde finsk, men navneforskerne sier at det er *Hadaklofa* (Hadelandskløfta). «Bygata», hadelendingenes gamle vei til «Kristian» (Oslo) gikk her, Hadelandstjern ligger rett nordafor. I Hakloa er det tufter etter en finne-plass øst i tunet, nær huset som Løvenskiold bygde i 1930-åra.

Ellers i Lunner skal det ha vært finner i **Rajebråtan** (ved Gjerdingen) og **Larshus** (ved Grua), men kilder mangler. Finner bygslet også gårder som Jonsrud, Hovland, Solbjør og Ryen, men de var IKKE finne-plasser, finnene kom til gårdene som bygselmenn.

Vi nevnte Larshus ved Grua. På Fergetangen ved Hakloa skal en finne-plass ha hett **Kaspenhus** - «det heter vel ikke **Pershus** uten grunn?» spør Reidar Holtvedt. Der fikk vi noe å tenke på, vi som stadig vandrer innover rundt Pershusfjellet, mellom Finnstad og Tverrsjøen.

Finneplasser i Jevnaker

I dagens Jevnaker ble ingen finne-plasser nevnt i 1686, men her er fire-fem plasser som trolig har huset finner: To Finnerud-plasser, Finnstad, Rampeløkka ved Trantjern, og kanskje Roen-setra og Pershus..?

Finnerud (Finnerudsetra) på åsen mellom Jevnaker og Tverrsjøen var seinere husmannsplass under en av Vang-gårdene, og i dag seter under Lund i Toso. Navnet tyder på finne-bosetting, men vi mangler navn på finner som har bodd her. I Jevnaker historielag i oktober 2010 opplyste Torleiv Johnsrud at et jorde på Finnerud kalles Badstuåkeren eller -vollen. Sverre Grimstad skriver i «Nordmarka i nord» (2013): «Grunnsteinene etter badstua står fortsatt, og i bekken nedafor er det rester etter finnenes kvernhus».

Finnerud nord for Storetjern i Østre Jevnaker (nyveien) var seinere husmannsplass under Jevnaker prestegård, i dag eget bruk. Ingen kilder - kun navnet - forteller om finner her, men Kristian Nissen, som skrev en artikkel *Skovfinnene i Nordmarken* i DNT's årbok 1924, refererer sagnet ovenfor om bøndene i Lunner som jagde finner, og skriver at disse finnene bodde «i strøket fra Finnerud jernbanestasjon til henimot Grua i Lunner anneks». Da linjealternativene for jernbanen Hønefoss-Roa (åpnet 1909) ble vurdert, var det antagelig plan-

lagt en stasjon her ved Finnerud. Og et navn som Finnerud dukker vel ikke opp av seg sjøl?

I nabolaget ligger et småbruk «Svenske-enga», som også kan ha med finner å gjøre, de kom vandrende fra Sverige. I manntallet 1686 er det i Lunner nevnt en finnefamilie på en ikke stedfestet «slåtteødegård i bygden», det *kan* ha vært denne Finnerud-plassen.

Finnstad ligger på grensa mellom Ringerike og Jevnaker, ved Finntjern sør for Pershus. På et Løvenskiold-kart fra 1800-tallet heter den *Finntjernpladsen*. For lenge siden kom en gutt derfra på underoffisersskolen, «du kan da itte hete Finnkjenn, sa dom. Da kalte'n seg Finnstad», skriver Holtvedt. Plassen ble trolig ryddet av finner omkring 1650, men vi mangler info om finnebosetting her.

Det er også en mulig finnebosetting på **Roensetra**, vest for Gjerdingen. Øverst på volen står to store steiner vinkelrett mot hverandre. De skal ha dannet to av veggene i finnestua der. På Roensetra setret gårdene Velo, Roen, Bjellum, Kårstad, Hensrud og Vestenga.

I 1651 beklaget en skogfinne, Peder Peder- sen, seg til en offentlig kommisjon over at Ole Østensen på Bjellum ville drive han fra en rydningsplass han hadde bygslet i kongens allmenning. Ole hadde revet ned inngjerdingen omkring Peders rugbråte, og latt kveget sitt gå inn der og ødelegge, «meg arme mann til aller største skade, så jeg dette år fikk ingen rug, så jeg derover med min fattige kvinne og mange små barn må lide stor armod». Mye tyder på at dette må ha vært ved Roensetra.

Finneplasser i Land

Lenger nord, i Land, var det finneplasser på begge sider av Randsfjorden. I 1686 er det nevnt åtte finnefamilier her. Det går historier om en uregjerlig finne som bodde på en plass **Flatlien** under Nordråk i Nordre Land. Han het Mads Mikkelsen Flatlien. På tinget i 1661 fikk han en klekkelig bot for ulovlig elgjakt. Men Mads var ingen angrende synder, han erklærte tvert imot høyt og tydelig at han fortsatt kom til å skyte vilt, og han «aktet intet forbud!»

En sønnesønns sønnesønn av den trassige Mads hadde samme navn som tippoldefaren, Mads Flatlien. Han ble kjøpmann i Kragerø, og tok Nordraak som slektsnavn. Av hans barn ble

datteren Inger Elise mor til Bjørnstjerne Bjørn- son, mens sønnen Georg Marcus ble far til komponisten Rikard Nordraak. Kanskje var det fra sine finske gener at Bjørnstjerne Bjørnson og Rikard Nordraak hentet sin ånds- og skaper- kraft?

Ekte finneblod..?

Finneblod renner i mange av oss, men det er blitt rimelig tynt etter hvert. I Hole er kirke- bøkene i behold fra 1716, men i arbeidet med bygdebøkene var det likevel vanskelig å føre slektene helt tilbake til skogfinnene.

«... men finneblodet ble utblandet etter hvert, og så mange ganger er det blandet med nord- menns, at ekte suomilainen ikke kan påvises på Krokskogen lenger», skriver bygdehistorikeren Jon Guldal i en udatert avisartikkel.

Mange er stolte hvis stamtavla deres viser finske aner. Kona til han som skriver disse linjer er fra Nordre Gjesval i Hole og har slektsnavnet Lundberg. Hennes oldefar Otto Lundberg kom fra Nigarden Lundberg i Skrukli i Hurdal, og kunne føre slekta si tilbake til skogfinnen Bent Sverkildsen, som midt på 1600-tallet satt som bygsler på plassen Røsåsen i Skrukli.

Våre barn er dermed 12. generasjon etter Bent. Når vi vet at alle mennesker har to foreldre, fire besteforeldre, åtte oldeforeldre, 16 tippoldeforeldre, 32 tipp-tipp osv (vi kan gange med to for hvert ledd), blir Bent Sverkildsen én av deres 2048 åtte-tipp-foreldre. Det flyter altså finneblod i årene deres, men det er rimelig tynt. Én av 2048, det er fattige 0,05 prosent (til ettertanke for de mange som slår seg på brystet og snakker om finneblod).

Sagnfigurer?

Til sist: Skal vi tro på alle de fantastiske his- toriene om skogfinnene? Som nevnt - det går mange historier, særlig om Anne og Samuel på Finneflaksetra. Hvem de var, er imidlertid en gåte. I arbeidet med bygdebøkene ble både kirkebøker og tingbøker nøye gjennomgått. Samuel var ifølge kirkebøkene gift to ganger, men ingen av konene het Anne! Første ekteskap var med Dorte Gulbrandsdatter, et navn som til- sier at hun var etnisk norsk, og det andre med Maria Larsdatter. Kanskje var Maria hovedper- sonen, og navnet Anne seinere tillagt henne?

Gamblebua på Finneflaksetra står ennå, mens fjøset bakenfor er i ferd med å knele for godt.

«Mest trolig er historiene om Samuel og Anne et resultat av noen som har villet ha en god historie å fortelle i et lystig lag, eller de har vært en måte å stigmatisere finnene på», skriver lokalhistorikeren og slektsforskeren Ole Yttri på Røyse. «I virkelighetens verden ville nok presten ha slått alarm og varslet andre øvrighetspersoner ganske umiddelbart, dersom en kone fra skauen hadde kommet til kirken med et barn

uten hode. På den tiden måtte kvinnene stå til rette på tinget dersom et spedbarn ble ligget i hjel om natten, og ei jente som fødte i dølgsmaal og barnet døde, ble dødsdømt. Et slikt dødsfall kunne derfor neppe ha gått upåaktet hen. I tingbøkene står det intet. Personene i disse historiene må helst oppfattes som sagnfigurer», skriver Ole Yttri.

I denne artikkelen er kun nevnt et fåtall finneplasser i Holes del av Krokskogen. Vil du lese mer, se Hole bygdebok, bind 5, s. 737-906 og bind 6 s. 458 ff.

Aftenposten

8. januar 1896

Ringeriksbanen

For at lette Adkomsten til Krogkleven har man tænkt at anlægge en Personheis (Funiculær) fra et Punkt nede ved Sundvolden op til Dronningens Udsigt i Nærheden af Klevstuen. Der er udarbejdet Tegninger og Overslag for et saadant Anlæg efter et ved lignende Smaabaner i Schweiz og Italien brugeligt System. Banen, hvis Stigning varierer med 1:4 og 1:5, tænkes trafikeret med 2 Vogne, hver paa 24 Personer,

hvoraf den ene heises op, medens den anden føres ned. Som Drivkraft er forudsat Elektricitet, og den dertil fornødne Vandkraft vil kunne skaffes ved Opdæmning af Tjernene Klevvand og Nordsættertjern. Anlægsomkostningerne er beregnet til ca. 120 000 Kr., som antages at ville kunne forrentes med en Taxt af 30 Øre op og 20 Øre ned under Forudsætning af ca. 20 000 reisende.

(utdrag)

Ringerikes Blad

Torsdag 1ste Mai 1902.

Endel gamle Minder fra Hønefos

Da de Aktstykker, som slutter sig til den nylig saa vellykkede Jubilæumsfest, utvilsomt vil faa et blivende Værd for Stedets Historie, vil jeg ei undlade at tilføie nogle Linier med den Hensigt, at søge at gjøre Historien om dets Fortid i de 50 Aar, der gaar forud for Byens Stiftelse den 22de April 1852, i nogenlunde Overensstemmelse med, hvad det var, i hin Tid, som den yngre Slægt for Leiligheden i sine Meddelelser kan have givet et mindre rigtig Billede af under de nu afgivne Bidrag,

---

Allerede i Fogden Ivar Wiels Tid havde Hønefos flere ganske anseede Indvaanere. Hr. Wiel boede paa Nedre Alme, og Vaaningshuset her er fra da af.

Det er sandsynligt, at Wiel havde Omgangsvener boende i Hønefos. Medlemmer af Familien Stabell boede eksempelvis da her, ialfald nær hans Samtid. General Stabell, der allerede deltog i Felttoget 1788, er født i Hønefos. Ved at se paa den hundreaarige Fadderliste for nærværende Nedskrivners Moder, der var den yngste Datter af Hønens og nordre Hønefos' Eier, maatte her have været noksaa brave Folk.

Saa langt jeg kan huske tilbage fra Børneaarene af - da jeg vankede hyppigt i Bestemoderens Hus - havde Hønefos en vindskibelig Befolkning. Brugene var da i fuld Drift. Den korte Tid, disse holdt stille, beskæftigede en Flerhed af Brugsarbeiderne sig med Snedkerarbeide. Indtil Markedstiden oparbejdedes her en Masse Komoder, som solgtes paa Markederne i Kristiania og i Drammen. Disse

Hønefoskomoder er meget udbredte i det søndenfjeldske Norge.

Stedet havde mange dygtige Haandverkere i de øvrige Brancher, som tildels bestod af Mes-tere og Svende fra andre Byer. Det var neppe et Hus i Hønefos, som ei forud havde ved sig en velskjøttet Urtehave. Hønefoskonerne drev en ikke ganske uvæsentlig Forretning med Salg af Planter og Kjøkkenurter og fornemlig solgtes større Forsendelser til Hadeland. Hønefossinger kjørte ogsaa omkring baade paa Hadeland og Ringerike som Stentøikræmmere. Hønefos havde derhos allerede i gamle Dage en fortrinlig Skole - arrangeret for Lancaster-metoden, med rigeligt Skolemateriel. I det hele har vistnok siden ogsaa Hønefos været begunstiget med duelige Lærere for den opvoksende Ungdom. En Brugsarbeiders Datter var ved Konfirmationen 1838, hvori jeg pligtskyldigst deltog, den utvilsomt flinkeste Konfirmant blandt mindst et Hundrede Konfirmanter. Hun blev ogsaa en hæderlig Kone med en kristelig-sindet Søn.

Paa Øen var maaske noget mere uregelmæssige Forholde; men her var ogsaa flere respektable Beboere. Allerede Hønehendrik, der ei var længere arbeidsfør, drev et ikke ubetydeligt Hønseri, og en Taterfamilie, der her isteden for Betleri virkede paa sit Vis med at skaffe Omegnen Vævskeer og Kamme. Ja baade Fruer og andre Damer behøvede i den Tid ikke at vende sig til andre Byer for at faa sin Modepynt, som Stedets ældre Damer besørgede tilveiebragt.

F.

Aftenposten

mandag 16. juni 1884

Skudt Bjørn

Søndag Aften den 8de ds. nedlagde Ole E. Uggen sin 4de Bjørn, en stor Hanbamse, i Brækkeskoven i Lunder paa Ringeriget; den blev ved første Skud strakt til Jorden og efter et til liggende aldeles uden Livstegn.

Nordre Bårnås (138/2) i Lunder

Nordre Bårnås gikk mye på salg på 1800-tallet. Derfor er det ikke så enkelt å følge slekter og familier der som på hovedbølet (gnr 138 bnr 1). Interessant er det at de som har brakt navnet Bårnås som slektsnavn fram til i dag i Norge, har tilknytning til Nordre Bårnås.

---

av Ragnvald Lien

Ved folketellingen i 1801 er det kun én husbonde på Bårnås: Elling Ellingsen, døpt 20. mars 1768. Allikevel er det bolig på Nordre Bårnås, da våningshuset skal være bygd ca. 1794 (Granum 1900:392). Etter Elling Ellingsen, døpt 2. februar 1794, ble Bårnås delt i omtrent like deler, og hans brødre Anders Ellingsen (1805-1883) fikk kjøpt Søndre Bårnås, mens Ole Ellingsen (født 1803), ble eier av Nordre Bårnås. Dette går fram av matrikkelen fra 1838.

Her er to av barna til Ole Ellingsen og Berte Knutsdatter som må være født på Nordre Bårn-

ås: Elling, født 9. november 1847, og Kristian, født 16. september 1853.

Nye eiere

Ole solgte Nordre Bårnås for 1 200 spesidaler til Iver Halvorsen Malm, og skjøtet var tinglyst 18. mai 1854. Malm solgte videre til Elling Olsen Halkinrud for 1235 spesiedaler med skjøte tinglyst 5. juni 1857.

Elling Olsen var sønn av Ole Eriksen Nedre Halkinrud og Anne Ellingsdatter (Fagerås og Lien 2013:30). Elling, født i 1825, kjøpte en del av Heggen i 1845, og solgte i 1852 (Lagesen 1935:177f). Han ble gift med Maria Helgesdatter Evjua, Røsbyeie, født 1826, datter av husmann Helge Kristensen og Ragne Andersdatter.

Elling Olsen bodde på Nordre Bårnås i 1865 som husfar, gårdbruker og selveier med kone og jordmor Maria Helgesdatter. De klarte ikke å beholde Nordre Bårnås, og flyttet til Evjua, der de bodde i 1875. Hos familien bodde også Marias far Helge Kristensen, født 1792 i Lunder. Elling og Maria fikk følgende barn:

- a. Anne Ellingsdatter, født 1850. Bosted Heggen med faddere fra Lunder.
- b. Oline Ellingsdatter, født 1854. Bosted Bjørnerud under Pukerud.
- c. Hans Andreas Ellingsen, født 1857. Bosted Bårnås.
- d. Rønnaug Ellingsdatter, født 1860. Bosted Bårnås.
- e. Kristine Ellingsdatter, født 1863. Bosted Bårnås.
- f. Karen Ellingsdatter, født 1871. Bosted Evjua.

Lensmann Mokastet

Ved auksjonsskjøte tinglyst 16. mai 1867 får lensmann Anders Paulsen Mokastet og Ellef Olsen Berg tilslaget på Nordre Bårnås for 876 spesiedaler (Bjørke u.å. 1). Ved makeskifte tinglyst 15. desember 1871 overdro lensmann Mokastet sin part til Ellef Berg, blant annet ved at Mokastet overtok Nedre Bjørke i Lunder. Gulbrand Eriksen, født 1841 i Krødsherad, var forpakter og tømmerkjører i 1875. Han var gift med Maria Olsdatter fra Lunder, født 11. juli

1840, datter av Ole Stensen Mokastet og Rønnaug Jonsdatter. Anders Paulsen Mokastet var søskenbarn til Maria, og født 1833 med foreldre Paul Stensen og Eli Jonsdatter.

Med skjøte tinglyst 9. september 1887 overdro Ellef Bergs dødsbo eiendommen til Andreas Kristiansen Nymoen for kr. 5 300. I matrikkelen for 1886 står Johannes Paulsen Mokastet, født 1840, lensmannens bror, som eier av 138/2.

Johannes Paulsen Mokastet giftet seg med Anne Olsdatter. Deres barn er:

- a. Elling, født 25.1.1875. Bosted Mokastet.
- b. Maren, født 29.7.1877. Bosted Mokastet.
- c. Andrea, født 26.4.1881. Bosted Mokastet. Gift med Ivar Eskestrand, Nordre Sætrang i Haug (Lagesen 1930:220).
- d. John, født 20.1.1884. Bosted Bårnås. og faren Johannes tituleres gårdmann.
- e. Anders, født 15.1.1887-6.2.1888). Bostedet er Bjørke i Lunder, der familien også bor i 1900. Johannes flytter etter hvert til Auren i Haug (Lagesen 1930:261). Død 6.2.1888.

Våningshuset på Nordre Bårnås, bygd omkring 1794 (Granum 1990:392). Foto: Else Marie Abelgård.

Bårnås-slekta

Andreas Kristiansen ble født 8. mars 1841 på Røysingeie på Ask, sønn av Kristian Kristoffersen og Berte Gulbrandsdatter, og ble gift 5. januar 1866 med Gunhild Olsdatter Sesserudeie, datter av Ole Gulbrandsen og Åse Trulsdatter, født 1793. Åse døde som legdslem

3. januar 1881 i Dokka, 87 år gammel. Gunhild Olsdatter ble født 24. juli 1834, og foreldrene bodde i Heiereneie.

I 1875 er Andreas Kristiansen husmann med jord og tømmerhogger i Nordre Dokka under Sesserud i Lunder. Barna var:

- a. (Ole) Kristian Andreassen, født 15.12.1866, faren er husmann i Røysingeie.
- b. Berte Andreasdatter, født 26.1.1870, faren er innerst i Sesserudeie.
- c. Inger Oline Andreasdatter, født 17.8.1872, faren er innerst i Sesserudeie. Død 19.8.1880, 8 år, bosted: Ny-moen under Tranby.
- d. Anton Andreassen født 12.12.1874, faren er innerst i Sesserudeie. Død 24.12.1895 på Bårnås, gårdmanns-sønn.

I 1900 bor de på Nordre Bårnås, og Andreas er gårdbruker, selveier og tømmerkjører. Gunhild er gårdmannskone, Kristian er hjemmевærende sønn og tømmerkjører, mens Berte er hjemmевærende datter med husstell og krøtterstell. Berte giftet seg 12. februar 1910 med Jørgen Knutsen Hippehagen fra Vestre Slidre, og de fikk datteren Gunhild, født 29. februar 1912 på Bårnås. To andre barn var Knut og Inga. Berte Andreasdatter Hagen døde 26. februar 1927 som forpakterkone på Modalen (Abelgård 2014).

Familien er nå ført med etternavnet Baarnaas. Konen Gunhild Olsdatter Bårnås døde 11. juni 1904, og i 1910 er Andreas enkemann. Han bor sammen med sønnen Kristian og et par tjenestefolk. Andreas solgte gården for kr 14 500 med skjøte tinglyst 15. april 1913 til sønnen. Kristian Bårnås solgte videre med skjøte tinglyst 19. januar 1926 til Elling G. Sorteberg fra

Krødsherad for kr 25 000, og livøre til faren. Dessuten fulgte med i handelen eiendommen 139/3, Pukerud-Tangen eller Clemenson-Tangen (Lien 2012). Livøret til Andreas ble avlyst 15. september 1914.

(Ole) Kristian Baarnaas (1867-1951) giftet seg 25. august 1914 i Lunder med Olava Haukedalen, født 1874 og datter av Ole Olsen Haukedalen (Lien 2003). De kjøpte i 1914 gården Bjerkebråten på Ask, og hadde to barn sammen: Andreas Bårnås (1914-1989) og Ole Anton Bårnås (1918-1990), gift med Kaia Bårnås (1912-2002). Andreas Bårnås ble gift med Gunvor Engen (1913-2009), datter av Ole Hansen Engen, født 1886, gift i 1911 med Guri Nilsdatter Johansen fra Flå, født 1886. Ole og Guri flyttet til bureisningsbruket Myrvoll under Tranby i Lunder (Lien 2018). Andreas og Gunvors datter Eli Bårnås, gift med Sverre Bråten, sønn av Trond

Skjæringa ved Bårnås ved leggingen av Bergensbanen i 1908. På vogna sitter Paul Modalen (1895-1983), på Nordre Bårnås fra 1928. Fotograf ukjent/Buskerud Fylkesfotoarkiv.

Bråten og Ragna Mehlum fra Lunder, overtok Bjerkebråten. Deres etterkommere bruker Bårnås som familienavn.

Modalen-slekta

Med skjøte tinglyst 18. desember 1925 solgte Elling Sorteberg gården til sin svigersønn Olav Larsen Haaheim for kr 12 400, og med skjøte datert 6. januar og tinglyst 15. februar 1928 til Paul Andreassen Modalen for kr 9 500. Videre gikk skjøtet av 25. juni 1974 på kr 60 000 til sønnen Asbjørn Modalen, født 2. februar 1923.

Endelig gikk gården 7. april 1988 til dagens eier Kåre Nyhus, født 7. mars 1948, for en verdi kr 400 000. Salget inkluderte også bruksnummer 14, Bårnås stoppested. Kåre Nyhus eier også Myrvoll og Nedre Flaskerud (171/1), der han bor.

Andreas Haraldsen, født 19. februar 1858, var sønn av Harald Aslesen og Guri Trulsdatter, husmannsfolk på Verket, Veme. Han ble gift 29. desember 1881 med Beate Bjørnsdatter, født 20. januar 1860, datter av Bjørn Nilsen og Rønnaug Paulsdatter Bråten under Haukedalen. Deres barn:

- a. Gina Randine, født 20.8.1883. Faren var husmann på Vemeeie.
- b. Arnt, født 4.6.1886. Faren var husmann på Vemeeie. Døde i 1956, og er gravlagt på Haug kirkegård.
- c. Hermann, født 25.1.1889. Han var skomakerlærling i 1910 og døde i 1968.
- d. Borghild, født 3.3.1892, drev med krøtterstell på Modalen i 1910 og døde i 1981. Gift med Hans Dalen (1890-1984), og de bodde ved Vælstangen ved Jonsrud i Soknedalen.
- e. Paul, født 9.4.1895 i Ådal. Paul var skogsarbeider i 1910 og kjøpte Nordre Bårnås i 1928. Død 1983.
- f. Ragna Bolette, født 21.1.1898, død 1978, var gift med Ole Tuftin (1901-1971) på Melby ved Nikkelverket på Gardhammer (Lien 2004).
- g. Otto, født 11.10.1901. Otto Modalen (1901-1999) var en kjent skiløper.

I 1900 er familien på Bentestøveren med faren som forpakter og tømmerkjører. I 1910 er de på Modalen, og han er ført som selveier i tellingen. Mange av ungene bor hjemme i tellingene. Paul

Modalen giftet seg i 1919 med Bertha Strand (1896-1986), datter av Syver Olsen Flaskerud og Gunhild Bjørnsdatter. De fikk følgende barn:

- a. Gerd Bodil (1920-2007), som var gift med Anders Ottar Martinsen Aamodt (1913-2001). Anders var sønn av Martin Olsen Aamodt og Kristi Hansdatter Stigsrud på Skraperud under Sørsdal. Anders virket i yngre år som tømmerhogger og siden som forskalingssnekker for Vegvesenet.
- b. Asbjørn, født 1923, bor nå på Gol. Da Asbjørn og Synøve ble født, var familien på Nordagutu der faren Paul arbeidet på anlegget for Sørlandsbanen.
- c. Synøve, født 1925, gift med Ole Røssum fra Jaren.

Tabellen viser hvilke bruksnummer som er skilt ut fra 138/2 med utskillingsår:

138	Nordre Bårnås	Skyld	Eier 1950	Utskillingsår
2	Bårnås nordre	0 mark 62 øre	Paul Modalen	
3	Bårnås nordre	3 mark 09 øre	Olaf Røsberg	1854
5	Bårnås nordre	0 mark 54 øre	Ole Gulbrandsen	1862
7	Høgvold	0 mark 16 øre	Olaf Røsberg	1908
10	Fredheim	0 mark 05 øre	Erik Hagen	1912
11	Bergensbanen	0 mark 66 øre		1912
12	Nordre Storbråtens seter	0 mark 01 øre	Olaf Røsberg	1912
13	Sverri	0 mark 12 øre	Eilif Teigen	1912
14	Bårnås stoppested	0 mark 05 øre	Norges Statsbaner	1912
15	Sortebergskogen	0 mark 99 øre	Fredrik Sorteberg	1918
16	Solvika	0 mark 35 øre	Erik Hagen	1920
17	Lillebråten	0 mark 12 øre	Birger Hanséen	1920
18	Borgestad	0 mark 15 øre	Sigurd Hølen	1920
19	Åby	0 mark 04 øre	Olga og Sigurd Hølen	1920
20	Bergerud	0 mark 02 øre	Kaare Sørsdal	1925
21	Åby II	0 mark 02 øre	Ole Lerfaldet	1927
23	Aasli	0 mark 15 øre	Olaf Røsberg	1942

Litteratur:

Abelgård, Else Marie 2014: Tilfeldigheter fra Bårnås. - *Dalen vår* 67: 18.

Bjørke, Erling u.å. 1: *Bårnås søndre*. Feilskrift for Bårnås nordre. 1 side, upublisert.

Fagerås, Gunnar og Ragnvald Lien, 2013: Slekt fra Nedre Halkinrud på 1800-tallet. - *Hringariki* 23(2): 26-33.

Granum, Svein Knut 1990 (red.): Norske Gardsbruk : Buskerud fylke I : Hole-Modum-Ringerike. Forlaget S.K. Granum DA, Krøderen.

Lagesen, A. 1930: *Ringerikske slekter. II. Slekter fra Haug, anneks til Norderhov*. Grøndahl & Sønns Forlag, Oslo.

Lagesen, A. 1935: *Ringerikske slekter. III. Slekter fra Norderhov hovedsogn*. Oslo.

Lien, Ragnvald 2003: Etterkommere av Gunder Smed og Anne Torsdatter. - *Dalen vår* 34: 28-39.

Lien, Ragnvald 2004: Anders Torstensen Tuftin (1829-1911) og Inger Nilsdatter født Tangen - et par med mange etterkommere i Lunder. - *Hringariki* 14 (2): 22-38.

Lien, Ragnvald 2012: Klemetstangen = Pukerudtangen i Lunder. - *Hringariki* 22 (1): 14-17.

Lien, Ragnvald 2018: Hallingdalsveien i 1950. - *Dalen vår* 79: 28-38, med tillegg i nr. 80: 5 og 81: 3.

Fra kirkebøkene

Hvem var Ole fjærribber i Norderhov?

Ole fjærribber ble begravet 6. juli 1776 i Norderhov kirke, 43 år gammel. Men hvem var han egentlig, og kunne man leve av å ribbe fjær på denne tiden? Helst var det vel en bigeskjeft, men mannens identitet er nok ett av spørsmålene fra den lokale historien som vi aldri får svar på.

Bårnås i Lunder - husmannsplasser

Gården Bårnås var med seks lispund skyld litt over middels stor etter Sokna-målestokk. Derfor er fire husmannsplasser ikke så uvanlig for en slik gård. Som sikre husmannsplasser regnes Sverri, Nordre og Søndre Storebråtan. Disse plassene har i nyere tid gått over i selveie.

---

av Ragnvald Lien

1700- og 1800-tallet var en hovedperiode for husmannsvesenet i bygda. Det finnes også husmenn på 1600-tallet, men betegnelsen er kanskje mer brukt for en skatteklasse?

I 1664 og 1723 er det begge ganger én husmann med i tellingen, men ikke noe i kildene fastslår hvor boplassen lå. I 1762 er antallet plasser steget til to og i 1801 til fire. Allerede i 1862 gikk Søndre Storebråtan over i selveie.

Sverri

Navnet er forklart som oppkallingsnavn, av landsnavnet *Sverige* som flere steder uttales /*sværril*/ og skrives *Sverrig* eller lignende. Det indikerer at en svenske kan ha bodd på plassen. Skriftformen *Sverget* viser uttale med utlydende /t/ som i /*sværjet*/ (BØ IV:212).

Følgende over 12 år bodde der i 1762: Jon Knudsen husmann, Marit husmanns kone og Berte Jonsdatter husmannsenke, ganske fattig. Jon Knutsen Sverget og Marit Olsdatter troloves 6. januar 1762 og vies 14. februar med betegnelse *Sverrig*. Jon Knutsen Sverget og Marit Olsdatter får en datter Ingeborg, døpt 14. august 1763. Jon Knutsen Sverrig begravnes 20. mai 1784, 56 år gammel. Ole Jestsen Haugen og Ingeborg Jonsdatter troloves 19. mai 1787 og bor i Bårnåseie når de vies 2. desember.

Dermed kan vi være sikre på at Sverri er en av husmannsplassene i 1762. Guri Knudsdatter Bårnås konfirmeres 4. april 1741, Barbro Knudsdatter Bårnåseie 25. april 1756, og Jon Knudsen Sverget 11. oktober 1761.

Syver Syversen, 49 år, er husmann i 1801, og det er muligens i Sverri ut fra rekkefølgen på plassene i 1762. Syver Flaskerud og Ingrid Knudsdatter troloves 6. mars og vies 21. mai 1784. De kalles Bårnåseie når de vies, og det er begges første ekteskap. Ingrid er 54 år gammel i 1801. Syver Syversen, husmann på Bårnåseie, døde 9. februar 1817, 64 år.

Barn:

- a. Syver, døpt 13.3.1785. Bostedet er Bårnåseie.
- b. Berit døpes 15.10.1786. Bostedet er Bårnåseie.
- c. Ole Syversen, 17 år i 1801. Husmann Ole Syversen Bårnåseie utvandret 19.4.1856, 71 år gammel, sammen med kone Ragnhild Tronsdatter, 60 år, og barna. Husmannssønn Ole Syversen Bårnåseie, 33 år, og gårdmannsdatter Ragnhild Tronsdatter Sesserud, 22 år, giftet seg 28.11.1818 og fikk barna:
  1. Syver, født 9.1.1819. Bosted er Sesserudeie.
  2. Knut, født 13.3.1823. Bosted er Fonkalsrudeie.
  3. Gunhild, født 8.10.1833.
  4. Berte, født 20.12.1836.
  5. Ole, født 26.10.1841. Bosted er Fonkalsrudeie.
- d. Knut Syversen, 9 år i 1801. Husmann Knut Syversen Bårnåseie og Eli Pedersdatters barn:
  1. Syver, født 6.8.1819.
  2. Ragnhild, født 17.10.1821.
  3. Peder, født 30.5.1824.

Eli Pedersdatter, husmannskone på Bårnåseie, døde 16. desember 1832, 37 år gammel. Enkemann og husmann Knut Syversen Bårnåseie, 46 år, og husmannsdatter Anne Eriksdatter Bårnåseie, 34 år, blir viet 19. oktober 1834. Knut Syversen, husmannssønn på Bårnås. dør 19. juli 1837, 45 år.

Plassen kan være Sverri slik at Engebret Paulsen flytter inn her i 1856 etter at Ole Syversen utvandret i 1856. I 1865 er det to husmannsplasser i Sverri, og disse er under 420 b, altså Nordre Bårnås. På den ene bor:

Engebret Paulsen, husmann med jord, døpt 9. juli 1815 og stevnevitne i 1875. Engebret Paulsen Meier, husmann, Sverri, Bårnåsen døde 11. mars 1879, 64 år gammel. Stevnevitne er betegnelse på en som forkynner lensmannens avgjørelser for den saken gjelder. Det passer med at Engebret var sønn av lensmann Paul Meier og Helga Syversdatter (Lien 2001).

Innerst Engebret Paulsen Haukedalseie, 26 år, ble gift 1. januar 1842 med Ragnhild Sindresdatter, 20 år. Hennes far var Sindre Narvesen. Enken Ragnhild Sindresdatter Sverri, Bårnåseie døde 31. oktober 1905, født 1812. Her er noe uklart: Sindre Narvesen Rudseie og Maria Eriksdatter Rudseie ble viet 19. oktober 1816, og Ragnhild kan ha blitt født utenom ekteskap. Ragnhild Sindresdatter er tante til pleiebarna Olaf Nilsen, Anders Nilsen og Maria

Sverri høsten 2003. Bildet har stått i *Dalen vår*, nr 37. Foto: Ivar A. Hansen.

Nilsdatter, som er barna til skolelærer Nils Nilsen Lundesgårdseie (Kirkemoen?) og Kari Sindresdatter, Ragnhilds søster (Solberg 1985):

- a. Olaf Nilsen, født 25.7.1858, Lundesgårdseie. Ugift, bortleiet, fattig i 1865. Han er ikke i Sverri i 1875.
- b. Anders Nilsen, født 15.8.1860, Lundegårdseie. *Fattigbarn som forsørgeres helt av Fattigvæsenet*, og bor i Sverri både i 1865 og i 1875.
- c. Maria Nilsdatter, født 8.5.1864, Bårnåseie, faren kalles forhenværende skolelærer. Fattigbarn, *forsørgeres helt av Fattigvæsenet*. Er i Sverri i 1875.

Husdyr på denne plassen i 1865: To storfe og syv sauer. Utsæd: 3/8 tønne bygg, ¼ tønne blandkorn og en tønne poteter.

Ifølge notat fra Edvard Viker i 1892 var Nils Fredrik Nilsen fast ansatt lærer ved Kirkemoen skole til 1864. Han hadde i 1848/49 deltatt som frivillig i den dansk-tyske krig. Om opplevelsene skrev han boka *Dansk Undertrykkelse og norsk Sympathi*. Han ble redaktør i Kristiania, men reiste senere til Amerika og døde 1888 i Virginia, der han ble funnet død på veien (Gigstad 1914:255).

På den andre plassen bor i 1865 Anne Eriksdatter, født i 1805, er enke og husmannskone med jord. Hun har ikke husdyr, men sår 1/16 tønne bygg, 1/8 tønne blandkorn og setter ½ tønne poteter.

Det er kun en plass i Sverri i 1875 og framover. I 1900 er Gudbrand Olsen husmann med jord, tømmerhogger og jordbruker, født 1842, gift med Elise (Lise) Kristiansdatter, gårdmannskone, født 1844. Lise Kristiansdatter

Sverri, Bårnåseie døde 1. januar 1905, da angitt født 1842.

Barn:

- a. Laurits Gudbrandsen, født 19.5.1883, ugift tømmerhogger. Faren er husmann i Bårnåseie.
- b. Anna Gudbrandsdatter, født 12.3.1886 i Bårnåseie, ugift.

Ragnhild Sindresdatter er leieboer som forsørgeres av Lunder Fattigvæsen, føderådskone født 1814. Dette er Ragnhild Sindresdatter som bodde i Sverri i 1865 og 1875.

I 1910 er Elling Andersen skogsarbeider, bruker av plassen og kalles forpakter. Elling ble født 25. juli 1835 av innerst Anders Olsen Haukedalen og Kari Tronsdatter (se Søndre Storebråtan). Konen Gunhild Hansdatter er husmor og driver med hus- og kreaturstell. Hun ble født 9. april 1856 av husmann Hans Helgesen Sesserudeie og Karen Ellingsdatter. Gunhild Hansdatter Sverri døde 30. januar 1933 som enke. Deres barn:

- a. Andreas Ellingsen, født 8.7.1895, ugift, skogsarbeider.
- b. Torvald Ellingsen, født 8.8.1898, hjemmeverende sønn, død 24.5.1917, ugift skogsarbeider.

I 1916 skilles Sverri ut fra Nordre Bårnås og får bruksnummer 13 med skyld 12 øre. Skjøte fra Anton Wahl til Eilif Sevatsen Teigen blir tinglyst 25. februar 1926. Skjøte til Olaf Røeberg 29. juni 1965, til Harald Nymoen 8. januar 1986 og til Bjørn Nymoen 9. februar 1988. Fra 10. juli 2009 er eier Ane Klemmetvold eier av Sverri, 138/13. Hun eier også Søndre Bårnås, 138/8.

Søndre Storebråtan 1956. Foto: Widerøe.
Bildet er utlånt av Else Marie Abelgård.

Søndre Storebråtan

Storebråtan er tidligere skrevet både Storbråten og Storebråten, men jeg velger Kartverkets skrivemåte.

Knut Trulsen og Berit Gudbrandsdatter inn-gikk trolovelse 5. mai og vielse 5. august 1731.

Barn:

- a. Truls Knutsen. Han finnes ikke i kirkeboka, men er registrert som sønn ved ekstraskatten i 1762.

Knut Johansen var 50 år gammel i 1801 og husmann, mulig på Søndre Storebråtan. Inger Aslesdatter var 38 år, og det var begges første ekteskap. De ble trolovet 4. april og viet 22. august 1784, og Knut var da på Bårnåseie. Knut Johansen var fadder 6. august 1819. Også Kjersti Knutsdatter, 70 år, enke første gang, innerst og betler, hørte i 1801 med til husholdet. Barna i 1801 var: Kjersti (17 år), Ragnhild (13), Anne (9), Johan (6), Kari (4) og Ragnhild (1).

Husmannssønn Anders Hansen Sandvassbråten, 25 år, og husmannsdatter Goro Steingrimsdatter Aureie, 20 år, vies 26. juni 1831. De får barna:

- a. Marte, født 1.9.1831, Tistilbråtan.
- b. Anne, født 1.1.1834, Lundesgardseie.
- c. Maren, født 19.12.1835, Lundesgardseie.
- d. Mari, født 7.2.1837, Bårnåseie.
- e. Erik, født 26.7.1839, Bårnåseie. Gift 1873 med Kari Jonsdatter Oppgardseie (Astridbråten). De overtok Knuteplassen i Strømsoddbygda (Lien 1985).

- b. Gudbrand, døpt 5.6.1734. Bosted Kroksrudeie.
- c. Gudbrand, døpt 10.6.1736. Bosted Garhammer.
- d. Ragnhild, døpt 20.10.1737. Bosted Garhammer-eie.

Berit Gudbrandsdatter Bårnåseie ble begravet 25. juni 1758, 59 år gammel, og Knut Trulsen 30. oktober 1768, 72 år, også Bårnåseie. Det passer med at Knut Trulsen er husmannsfar og enkemann i 1762. Sønnen, husmann i 1762,

Truls Knutsen Bårnåseie og Eli Paulsdatter Hovlandseie ble trolovet 27. mai og viet 2. september 1753, og deres sønn Gulbrand blir døpt 14. juli 1754, bosted Storebråtan. Dermed er det nokså sikkert at de i 1762 er i Storebråtan. Det har ikke vært mulig å finne Truls Knutsen i kirkeboka, men kona kan være Eli Paulsdatter Støveren, døpt 19. juli 1732.

Noen av slekta på Storebråtan kan disse også være:

- Johanne, døpt 21. september 1760, datter av Kristoffer Pedersen Bårnåseie og Rønnaug Knutsdatter (tidligere på Støvern/Tangen).
- Barbro Knutsdatter Bårnåseie, konfirmert 25. april 1756.
- Sjur Knutsen Bårnås konfirmert 1776, 20 år.

- f. Berte, født 24.6.1842, Bårnåseie.
- g. Oline, født 15.1.1846, Bårnåseie.
- h. Inger, født 17.2.1850, Bårnåseie.
- i. Andreas, født 6.5.1852, Bårnåseie. Emigrerte 1884 med kona Britta Kajsa Andersdatter og tre sønner. Hun var ført Hovlandseie da de giftet seg i 1875.
- j. Syver, født 15.9.1855, Bårnåseie.

Familien bor på Øverby i 1865 og 1875. I 1875 er Anders Hansen midlertidig i Astridbråten for å hjelpe sønnen Erik. Anders og Goro dør begge i 1879, skrevet som Øverby, men bosatt på Tangen.

Nedre Storebråtan blir i 1862 skilt ut som egen eiendom fra Nordre Bårnås, og gården får bruksnummer 5. Anders Olsen bor der som enkemann og hjelper med gårdsbruket i 1865. I 1875 er han husfar, enkemann og gårdeier. Han er født 1800/01 og dør 11.2.1877, 80 år gammel. Anders Olsen Haukedalen og Kari Tronsdatter får følgende barn:

- a. Tron Andersen, født 1831, gårdbruker, husfar, ugift og selveier i 1865. Døde 13.6. 1869, 40 år gammel, og etterlot seg neppe noen barn.

- b. Elling Andersen, født 16.4.1835, da faren var innerst på Haukedalen. I 1865 er Elling ugift dagarbeider på Storebråtan. I 1875 er han gårdbruker for faren og driver også tømmerhogst. Hans kone Åse Nilsdatter er født 1827. Elling flyttet etter hvert til Sverri og bodde der i 1910 med kone nummer to. Gårdmann Elling Andersen Kittelsby og Åse Nilsdatter får 16.10.1867 sønnen Nils Andreas Ellingsen. Nils Andreas er eier i 1886 for eiendommen 138/5, gammelt nummer 420 g, med skyld mark 54 øre.

Kaptein Ramms kart av 1826.

I 1900 og 1910 er Elling Andersen Aamodt her som gårdbruker, selveier, husfar og snekker. Han ble født 17. januar 1855 og var sønn av Anders Ellingsen og Inger Olsdatter. Videre er på Søndre Storebråtan husmor Annette Tronsdatter, datter av Tron Narvesen Sørsdal og Else Toresdatter, født 19. august 1864. Anette Tronsdatter døde allerede 28. mai 1903, mens Elling døde først i 1952. De hadde to barn sammen:

- a. Anders Ellingsen, født 19.3.1895.
- b. Inga Erikka Ellingsdatter, født 05.9.1897.

Elling Andersen Aamodt ble 30. mars 1907 viet til Inger Marie Ellingsdatter, født Hallkjennrudbråtan, 13. september 1883. Hun var datter av innerst Elling Jakobsen Svenskerud på Gardhammareie og Nille Syversdatter, men døde allerede 26. september 1911. De fikk ett barn sammen:

- c. Einar Ellingsen, født 27.5.1907, død 13.3.1909.

Elling Aamodt kjøpte jord og bygde hus i 1912 på Flattum (175/7) under Sesserud. Anders Ellingsen Aamot (1895-1982) kjøpte til 175/18 i 1938. Han var tømmermann som sin far, giftet seg i 1928 med Anne Marie Dalen (1897-1995) og fikk barna: Elling født 1929, Kari født 1931, Annette født 1935, Jan født 1940 (Granum 1990:405).

Ole Gudbrandsen Tunga, født 17. april 1882 (død 1967) kjøpte Søndre Storebråtan i 1912. Han ble gift samme år med Sigrid Palmesdatter Aasen, født 13. juni 1886 (død 1968). De fikk barna (Granum 1990:440):

- a. Gudbrand, født 11.7.1913, død 1992.
- b. Petter Olsen Tunga, født 1914, døde 21.6.1916.
- c. Gunhild, født 1917.
- d. Gunvor, født 1920, død 2008. Gift med Gunnar Solberg.
- e. Olaug Tunga, født 5.2.1924.
- f. Solveig, født 26.3.1927, død 2011.

Ole Gulbrandsen Tunga solgte gården i 1966 til barna Gudbrand og Solveig Tunga, som igjen solgte til sin nevø Jan Solberg i 1982. Husene ble skilt ut, og fra 2009 er jorda eid av Lars Fredrik Stuve på Nordre Gardhammar (66/4).

Nordre Storebråtan

I 1801 er muligens Jon Ellingsen, 34 år, her som husmann. Jon Ellingsen Bjørnerud ble døpt 19. februar 1769 som sønn av Elling Olsen og Ragnhild Friksdatter. Han ble gift med Sissel Olsdatter, 37 år, og begges første ekteskap. Barn: Ragnhild Jonsdatter, 8 år, og Berit Jonsdatter, 4 år.

I 1865 var denne plassen under Søndre Bårnås (420aa), og ble skilt ut som egen eiendom, skylddelt og tinglyst først 24. juli 1907 med skyldmark 06 øre og bruksnummer 6.

Bosatt her i 1865 var husmor Kari Torstensdatter, enke og leilending. Hennes datter Helle Ellingsdatter var ugift og *hjelper til i Huset*, født 11. desember 1824. Dette er kone og datter til Elling Ellingsen Bårnås, døpt 2. februar 1794. I 1875 er Kari Torstensdatter oppført som husmannsenke med jord. Helle Ellingsdatter er fortsatt ugift og *hjelper moderen*. Dessuten bor et pleiebarn der, Maren Olsdatter, født 1865 i Lunder, og *logerende smed* og tømmerhogger Mads Hansen, født i Snarum sokn i 1825.

Helle Ellingsdatter gifter seg 18. november 1876 nettopp med Mads Hansen Gunhus fra Modum, født i Snarum sokn 7. desember 1825. Helle dør som husmannskone 23. oktober 1894. Mads Gunhus er i 1900 leietaker, innerst og tømmerhugger. I 1910 er han fattigunderstøttet innesitter. Ved sin død 23. november 1911 kalles han enkemann og arbeider.

Det var skifte etter Helle 7. november 1894. Tilstede var enkemannen Mads Hansen Gunhus, som opplyste at han og avdøde ikke hadde barn sammen, og at hennes arvinger derfor var:

På morssiden:

1. Morbroren Kristoffer Torstensen Gjælde, død, i ekteskap med avdøde kone, Olea Andersdatter, etterlatt seg:
  - a. Torsten Kristoffersen, ca. 60 år, oppholdssted ukjent
  - b. Anders, over 50 år, i Amerika.
  - c. Ole, over 40 år, på Ellingsrud, Hallum i Norderhov
  - d. Inger Kristoffersdatter Ask, død, men har arvinger
  - e. Anne Lerberg, ca. 60 år, bor i Norderhov
  - f. Karen Marie, enke, nær 50 år, i Amerika
2. Morbroren, Ole Torstensen, Sørgefoss, død, men har med sin avdøde kone Guri etterslekt:
  - a. Olea Olsdatter, gift med Jacob Garthus på Branddalen i Norderhov
3. Morbroren, Nils Torstensen Myren eller Sørgefoss, over 80 år
4. Moster Olea Torstensdatter, gift med Lars Ekornrud, begge døde, men etterlot seg en sønn.
  - a. Torsten Larsen Ekornrud, død, men med gjenlevende kone Matea Ekornrud, og etterlatte barn: datter Olava, gift med lærer Edvard Elvigen på Veien skole, og sønn Lars, herredskasserer i Norderhov. Der er flere barn i dette ekteskap, men navn og oppholdssted for tiden ukjent
5. Mosteren, Kristi Torstensdatter, gift med Ole Monsen, Finsand, begge døde, en sønn:
  - a. Ole Monsen Finsand på Fure i Modum, ca 30 år gammel

På farssiden: (se Lien (2020:33), der Helle ved en feil også er ført blant farens halvsøsken):

1. Halvfarbror Ole Ellingsen Baarnaas, var gift med Berte Knutsdatter. Begge døde, etterlater seg barn i Amerika, men adressen er ukjent.
2. Halvfarbror Anders Ellingsen Baarnaas, gift med Eli, begge døde, men etterlater seg:
  - a. Else Andersdatter, over 40 år, i Kristiania
  - b. Elling Andersen, 42 år, i Amerika
  - c. Andreas Andersen, over 38 år, i Amerika
  - d. Inger Andersdatter, 40 år, i Amerika
3. Halvfaster, Eli Ellingsdatter, gift med Hans Olsen. De bodde i nærheten av Semmen i Ådalen og er nå døde. De etterlater seg barn hvis navn og oppholdssteder er ukjent.
4. Halvfaster, Marte Ellingsdatter, var gift, men mannens navn kjennes ikke. De bodde for lenge siden på Stålhoved under Vesetrud på Tyristrand, men er nå døde. Barnas navn og oppholdssteder er ukjente.

I 1900 er det ikke brukt betegnelsen husmann, men innerst - dagarbeider med tømmerhogst og rydningsarbeid. Det er en Samuel Rishus (Rishue eller Rishovd?) i tellingen som er husfar. Dette er Samuel Kristiansen, født 26. januar 1835, av foreldre husmann Kristian Tommesen Haukedalseie og Marit Gjermundsdatter. Samuel er gift med Anne Engebretsdatter, født 13. mars 1831 som datter av husmann Engebret Amundsen Hovlandseie og Ragne Evensdatter. Det står i tellingen at hun steller huset, og begge understøttes av voksne barn i Amerika. Ellers er det trang til bibelske navn hos Samuels foreldre:

Elisa (kortform av Elisabet) ble født 29. november 1841 (se under Sverri), og Elias ble født et snaut år seinere.

Spennende er det å følge familien til Samuel Kristiansen bakover. I 1875 bor de på Rolvestøveren, og han er arbeider på Gardhammar Nikkelverk. Samuel og Anne Engebretsdatter hadde følgende barn:

- a. Anne Samuelsdatter, født 1856 i Lunder, ikke hjemme i 1875
- b. Kristian Samuelsen, født 29.5.1859, Hovlandseie i Lunder, arbeidet på nikkilverket i 1875 og dro til Amerika. Gift 1884 med Kristine Olsdatter, hennes far: Ole Helgesen Vemeie.

- c. Inger Randine Samuelsdatter, født 15.4.1861 i Bjørkeeie, Lunder
- d. Elise Samuelsdatter, født 26.9.1863 i Bjørkeeie
- e. Karen Samuelsdatter, født 1866 i Rishovdeie, Krødsherad, død ti år gammel
- f. Torine Samuelsdatter, født 1869 i Rishovd
- g. Edvard Samuelsen, født 1872 i Rishovd
- h. Karen Samuelsdatter, født 17.7.1876 på Støveren. Gift med Syver Aslaksen, Roa.

I 1865 bor familien i Dælabråtan under Rishovd, og rett nord for Øvre Trytetjernet. Det står skrevet at Samuel skulle være en sprek kar. Han gikk med hundrekilos-sekken fra Krøderen oppetter fjorden til Hamremoen og tok innover skogen (Mørch 1974:630).

Skjøte på eiendommen Nordre Storebråtan ble overført i 1921 fra Andreas Løkke til Nils Nymoen. Fra han videre over til sønnene Johan Nymoen i 1938, Harald Nymoen i 1942 og Bjarne Nymoen i 1952. Bjarne sønn Nils Ole Nymoen (1948-2009) overtok i 1989. Nils Kristian Johansen Nymoen (1887-1965) fra Lafton/Nymoen ved Hønefoss og Hanna Johannesdatter (1888-1974), født Govanstad fra Reinli i Valdres hadde følgende barn (Skrataas 2016):

- a. Johan Nymoen, født 5.12.1911, død 19.6.1982, ordfører i Ringerike 1972-75 og 1977-79 (Borgen 2000).
- b. Jørgen, født 9.7.1913, død 5.5.1983.
- c. Harald Nymoen, født 18.2.1915, død 27.12.1986.
- d. Bjarne Nymoen, født 24.12.1917, død 26.7.1989, var ordfører i Ringerike 1986-89.
- e. Sverre Nymoen, født 4.7.1921, død 27.1.2005 i Drammen. Ved fødselen kalles faren med etternavnet Lafton og er anleggsarbeider.
- f. Frank, født 30.10.1923. Ved fødselen har faren etternavnet Nymoen.
- g. Kjellaug, født 2.9.1929. Ved fødselen oppgis faren å være papirfabrikkarbeider.

Eier av jorda er fra 2009 Lars Fredrik Stuve på Nordre Garhammar.

Uplasserte på 1700-tallet

Trolovelse skjer 8. oktober 1707 mellom Engebret Pedersøn og Berte Povelsdatter Bårnås. Dette kan være tjenestefolk på Bårnås.

Døpt 28. mai 1708: Henrik Hansen Bårnås.

Sikrere husmannsfolk er foreldrene Hans Hansen Bårnåseie og Maren Eriksdatter som 11. oktober 1732 dør sønnen Erik.

Ole Hansen Bårnåseie og Marte Gulbrandsdatter får barna:

- a. Randi, døpt 5.1.1734.
- b. Lars, døpt 5.1.1736.
- c. Gulbrand, døpt 14.5.1738.

Jon Andersen på Bårnåseie og Marte Gulbrandsdatter ble trolovet 6. oktober 1742 og viet 19. mai 1743. Det tyder på at Ole Hansen Bårnåseie er død, og at Marte gifter seg på nytt med Jon Andersen. Jon Andersen og Marte Gulbrandsdatter er registrert med følgende barn:

- a. Åse, døpt 28.3.1745, bosted Bårnåseie.
- b. Gjertrud, døpt 10.9.1747, bosted Høgghaug.
- c. Olea, døpt 12.10.1749, bosted Sme(lla?). Smella var en husmannsplass under Veholt i Strandefjeringen.

Berte blir 18. juni 1746 døpt med foreldre Helge Bårnås og Kari Jonsdatter. Lars Larsen og Olaug Bjørnsdatter blir trolovet 8. mai og gift 31. mai 1772. Lars er ved vielsen landvern på Bårnåseie. Olaug døpes 19. oktober 1737, og foreldrene Bjørn Ellefsen og Berit Ellefsdatter bor da på Hovlandseie. Lars og Olaugs barn:

- a. Elling, døpt 2.7.1775, bosted Bårnåseie.
- b. Kari, døpt 7.2.1779, bosted fortsatt Bårnåseie.
- c. Berte, døpt 1.7.1781, bosted Langåsen.

Det er skifte 11. april 1772 etter Bjørn Ellefsen på plassen Bråten under Fonkalsrud. Kan Langåsen være Bakåsen?

Det er fire husmannsplasser i 1801, og det kan være en i Sverri og to i Storebråtan. Den fjerde husmannen bodde muligens på Nordre Bårnås. Det var Lars Jonsen, 72 år, gift andre gang i 1801, kalt selveier og husmann og de kan ha bodd i våningshuset på Nordre Bårnås som var nytt ca. 1794. Lars Jonsen Strømsoddeie (Sandvassbråtan) og Anne Rasmusdatter fra Volden i Strømsoddbygda ble trolovet 12. mars og viet 23. juli 1774 (Østro 2003:597). Lars ble døpt 4. august 1731, og var sønn av Jon Gautesen Sørsdal og Magnhild Larsdatter Heieren. Lars Jonsen (død 1810) og Anne Rasmusdatter (1747-1810) fikk følgende barn:

- a. Peder, døpt 28.8.1774, født i Sandvassbråten, ikke hjemme i 1801.
- b. Helge, døpt 16.5.1776, Sandvassbråten, ikke hjemme i 1801.
- c. Ragnhild, født 1778, hjemme på Bårnåseie 1801.
- d. Elling, døpt 11.6.1780, født i Sandvassbråten og hjemme på Bårnåseie i 1801.
- e. Peder (Per), døpt 27.10.1782 i Sandvassbråten, hjemme på Bårnåseie i 1801, død 31.5.1857 som husmann i Hagen i Strømsoddbygda.

Per gikk for å være en sær god bjørnejeger og fisker. Dessuten drev han med tredreining og lagging. Peder Larsen Sandvassbråten giftet seg i 1807 med Gjertrud Endresdatter Aamodt, født 1784. Hennes mor er oppført under Aure i 1801 som Margit Nilsdatter, 47 år og gift andre gang.

Per og Gjertrud bodde på Hagan, 144/5 - en husmannsplass under Strømsodd som de ryddet og bygde - og fikk åtte barn (Lien 2001a).

Noen uplasserte på 1800-tallet

Helge, født 7. april 1824 med foreldre husmann Knut Helgesen Bårnåseie og Kirsti Svendsdatter.

Truls Hansen Bårnåseie og Kari Mikkelsdatter får barna Inger, født 22. mars 1830, og Gunhild, født 22. juli 1832.

Henrik Gulbrandsen, husmann på Bårnås, dør 28. februar 1838, 76 år gammel.

Mari Olsdatter, husmannskone, dør 12. mai 1841, 68 år gammel.

Kari Andersdatter, husmannskone på Bårnås, dør 31. juli 1847, 53 år gammel.

Gift 16. september 1882: Gunhild Paulsdatter Bårnåseie, født 2. februar 1857, med far innerst Pål Pålsen Bårnåseie og mor Anne Andersdatter.

Litteratur

Borgen, Per Otto 2000: *Ringerike. By- og bygdeleksikon*. Forlaget for by- og bygdehistorie, Drammen.

BØ IV = Kåre Hoel 2001: *Bustadnavn i Østfold*. Utgitt av Avdeling for navnegransking Universitetet i Oslo. 4. Spydeberg. Utg. ved Margit Harsson. Oslo.

Gigstad, K. 1914: Skolevæsenets utvikling. I: August Steinhamar (red.): *Norderhov : En fremstilling av herredets utvikling til 1914*. Utgitt av Norderhov kommune.

Lien, Ragnvald 1985: Johan Knuteplassen og hans møter med bjørn. - *Ringerike* 57: 42–44.

Lien, Ragnvald 2001 a: Slekt etter bjørnejegeren Per Hagen (1782-1857) - *Hringariki* 11 (2): 1-15.

Lien, Ragnvald 2001 b: Slekt etter lensmann i Lunder Paul Henningsen Meier (1771-1832) - II. - *Hringariki* 11 (2): 49-63.

Lien, Ragnvald 2020: Søndre Bårnås (138/1) i Lunder - *Hringariki* 30 (1): 28-35.

Mørch, Andreas 1974: *Krødsherad - Gard og slekt*. Krødsherad kommune.

Skrataas, Anders 2016: Sverre Nymoen - En sliternes talsmann. - *Hefte Ringerike* 88: 20.

Solberg, Thorleif 1985: Sindre-slekten i Soknedalen. - *Ringerike* 57: 59-64.

Østro, Terje 2003: *Gards- og slektshistorie for Flå i Hallingdal. B. 1. Sørbygda av Gulsvikfjerdings*. Utgitt av Flå kommune.

Fra kirkebøkene

1753, d: 11. Junii - Feria 2 Pentecost:, Prædiken ved Hovedkirk:

Til Daaben: Et Dregebarn som d: 9de Junii tilig om morgenen blev funden paa Gaarden Berger, hvor det nyelig tilforn formodentl: var bleven født og der lagt, Moderen saavelsom Faderen er hidtil ubekiendt, Barnets Nafn blev kaldet *Daniel* /: thi Gud skal være en Dommere imellem Barnet og Barnets Moder :/ - Fadd: Christen Raae, Ole Knudsen Moen, Jon Jons: Braag, Mari Berger og Marthe Simensd: ibid:

Norderhov prestegjeld, ministerialbok 3, fol. 186b.

1780, 9de Julij - 7de Söndag efter Trinitatis Prædiken ved Hovedkirken

Til daaben: et uægte Barn: *Knud*, udlagt til barnefader Fingar Wejen /: hans 2^{det} Lejermaal :/ af Moderen Mari Knudsd: Wee, Test: Truls Rasmussen, Guttorm Knudsen, Ragnil Olsd:, Johanne Olsd:, Kirsti Gulbrandsd: -

NB dagen efter kom Moderen Mari Knudsd: og berettede, at hendes sande barnefader var Lars Oppen, men lokket til af ham at opgive Fingar Wejen - bliver altsaa Lars Oppens 5te lejermaal - dog nægtede hun icke at have havt at bestille med Fingar Wejen ogsaa -

Norderhov prestegjeld, ministerialbok 5, fol. 96a.

Sølvtyverier på Kongsberg

Berg, Bjørn Ivar: *Sølvtyverier på Kongsberg 1623-1861*. Museumsforlaget, Trondheim (2020).

Sølvverket på Kongsberg ble grunnlagt i 1620-årene, og hadde behov for store mengder arbeidere. Disse tjente ikke all verden, og mange forsøkte å smugle ut sølv fra gruvene for salg. Bjørn Ivar Berg, historiker ved Norsk Bergverksmuseum på Kongsberg, har i mange år forsket på disse tyveriene, og har nå utgitt bok om dette, en skikkelig murstein på 576 sider.

Man leter forgjeves etter den beryktede myntmesteren Henrik Christoffer Meyer, dømt i 1727 for å ha slått underlødige mynt, men han er knapt nok nevnt i boken. Omtalen er begrenset til tyvene nederst i hierarkiet, arbeiderne som stjal sølv, og deres helere, ofte gull- og sølvsmeder rundt om i østlandsområdet. Boken har lokal interesse også for Ringerike. På 1700-tallet hadde mange ringerikinger flyttet til Kongsberg for å arbeide i gruvene, og enkelte av disse lot seg friste av utsiktene til raske riksdalere.

Den 25-årige Cordt Gudbrandsen ble i 1738 arrestert, mistenkt for sølvtyveri. Han var kommet til sølvverket syv-åtte år tidligere, og hans mor, enken Sofie Madsdatter Bure og andre slektninger bodde også her. Opprinnelig var de fra Bure på Tyristrand. Cordt hadde arbeidet i Segen Gottes-gruven, og ekspertisen ved verket mente at det stjalne sølvet stammet herfra.

Etter hvert ble flere av Cordts slektninger bragt inn i saken. Søsteren Maren, som året før holdt til på Bragernes, fortalte at Cordt hadde kommet på besøk til henne, og hun trodde at hensikten hans var å selge sølv. Også Sofie Madsdatter ble mistenkt. Bevisene strakk ikke til mot Cordt, men han ble oppsagt fra sølvverket og forvist fra bergstaden på livstid - et interimsreglement fra 1729 ga anledning til dette bare på ren mistanke.

Kristoffer Kristoffersen Kloth (ikke Klodt!) var født på Ringerike, men hadde vært gevorben soldat i Fredrikstad, og var kommet til Kongsberg i moden alder. Sommeren 1768 skulle han dra til Christiania, men ble stoppet og ransaket, og i en pung ble det funnet 800 gram pukksølv. Han tilsto da at han tre ganger hadde vært i byen og solgt sølv til gullsmeden Moritz Hørbye, og dette hadde han fått av sønnen Jakob.

Kristoffer og Jakob ble dømt til døden etter forordningen om sølvtyveri. De var faktisk de siste som fikk dødsdom på dette grunnlaget, men dommen ble aldri fullbyrdet, og de ble be-

nådet til festningsarbeid på livstid. Kristoffer måtte imidlertid tåle å bli kakstrøket av skarpetter Lædel. Både Anne Rebekka, hans kone, og yngstesønnen Kristoffer visste om tyveriet, og ble derfor forvist fra Akershus og Christianssands stift. Kristoffer og Jakob ble på nyåret 1769 inntatt i slaveriet på Akershus festning, men Kristoffer klarte snart å rømme herfra.

Hovedpersonen i det tredje sølvtyveriet var strengt tatt ikke ringeriking. Den gamle ertssjei-deren Simen Toresen Stiksrud var født på Eiker, men faren, Tore Knutsen Stiksrud fra Tyristrand, hadde allerede rundt 1707 flyttet til Kongsberg, og hadde i årenes løp fått følge av flere nære slektninger. Anne Maria, Simens kone, hadde i 1779 tilbudt en gullsmed 300 gram bergsølv, og tilsto for byfogden at ektemannen hadde gitt henne dette. Simen ble kort etter arrestert sammen med sin attenårige datter og hennes forlovede, og innrømte at han hadde tatt sølvet fra sitt arbeidssted i Prinsesse Louise gruve. Han ble dømt til pisking i fengselet, å betale tvigjeld av sølvverdien, saksomkostninger og formuesinnndragning, samt forvisning fra sølvverket på fire mils avstand. Verre gikk det med Anne Maria, siden hun tidligere hadde sonet for tyveri, og hun ble dømt til kakstryking og livstidsarbeid i tukthuset. Det ser imidlertid ut til at hun slapp unna kakstrykingen.

Så har vi også Bernhard Uhden, i boken kalt lensmann på Ringerike. Allerede i 1703 hadde han solgt sin førstefinnerrett i en sølvforekomst på Oppenåsen i Heradsbygda til borgeren Søren Hansen Lemmich fra Bragernes, og vist ham en prøvestuff av sølv. Bergmesteren på Kongsberg fikk greie på dette, og fikk Bernhard arrestert og varetektsfengslet et halvt års tid. Det ble ingen rettssak av dette, og noe sølv er da heller aldri funnet i Oppenåsen. Berg er noe kryptisk her, men synes å antyde et bedrageriforsøk fra Bernhards side. Men - bedrageri fra lensmannens side? Bernhard Uhden var aldri lensmann på Ringerike, han var apoteker ved Hønefossen!

I denne anmeldelsen er hovedvekten lagt på ringeriske delinkventer, og en slik tilnærming blir selvsagt for snever. Bergs bok omhandler et originalt materiale, og anbefales for alle med interesse for rettshistorie og kriminalitet i eldre tider.

Sten Høyendahl

Ragnhild Ellingsdatter og datoer til besvær

Ragnhild Ellingsdatter dukker opp i kirkeboken for Ådal ved sin død 21. september 1922, der det står at hun er født 11. juli 1834 i Ådal. Problemet er at det er ikke ført noen fødsel for Ragnhild Ellingsdatter på denne datoen i kirkebøkene for Ådal.

---

av Nils Elsrud

Jeg brukte ikke mange ressurser på hvem Ragnhild kunne være første gangen jeg traff på henne i kirkeboka. Jeg trodde vel at det var feilført fødested, at hun var født i en av våre omliggende bygder. Så kom folketellingen for 1910, og der dukket hun opp igjen med samme fødselsdato og født i Ådal. Da tenkte jeg at nå må jeg finne ut hvem denne damen er.

Den eneste Ragnhild Ellingsdatter født i Ådal på denne tid er datter av Ellen Pedersen og Eli Helgesdatter, den gang innerster på Gundbjørudeie. Hun var imidlertid ifølge både klokkerbok og ministerialbok født ett år tidligere, 17. juli 1833.¹ Begge bøkene viste at hun var døpt 13. oktober 1833. Ved konfirmasjonen i Viker kirke 17. september 1848 oppgis hennes alder til 15¼ år.²

Ved folketellingen i 1865 bor den 32 år gamle Ragnhild hjemme hos foreldrene på Flaskerudodden, eller Ødden som det kalles. Hun er ugift og har datteren Else Andersdatter, 10 år, boende hos seg. Alle er født i Ådalen. Ved folketellingen i 1875 er Ragnhild 42 år og budeie på Flaskerud. Datteren Else bor fremdeles på Flaskerudodden. Ved folketellingen i 1900 driver Ragnhild med husgjerning hos enkemannen Ole Julsen Lien (1821-1903) i Bergsundlia, og da er det feilaktig oppgitt at hun er født i 1835.

Så kommer vi fram til nevnte folketelling i 1910. Der jobber Ragnhild med husgjerning i Lystigstuen hos enkemann Petter Nicolai Bentsen (f. 1831). Her blir det oppgitt at Ragnhild er født 8. juli 1834, altså et avvik på litt over ett år i forhold til hva kirkebokas fødselsdato sier oss. Som tidligere nevnt døde Ragnhild i 1922, og klokkerboka oppgir 8. juli 1834 som fødselsdato.³ Hun bodde da i Lystigstuen, og kalles Ragnhild Ellingsdatter Eriksplassen. Det opp-

lyses dessuten at hun har hatt legetilsyn ved sykdomsleie.

Kan disse to Ragnhild Ellingsdøtre være en og samme dame selv om det skiller ett år på fødselsdatoen? Alle kilder fram til og med 1875 sier at hun er født i 1833, mens de nyere kildene sier 1834. I lensmannens dødsfallprotokoll for Ådal fant jeg Ragnhild Ellingsdatter i 1922. Der står det også at hun er født 8. juli 1834, og kalles Eriksplassen når hun dør ugift.

I lensmannsprotokollen oppgis at hun har en uektefødt datter som var gift med Ole Halvorsen (1852-1923). Hun er død, men de har to barn: Hanna Olsdatter (f. 1883) som er myndig og reist til Drammen, samt Ragnhild Olsdatter (1878-1918), gift med Ole Kristiansen Røstby, som etterlater seg barn som lensmannen ikke vet alderen på. Ragnhild Ellingsdatter etterlater seg ingen ting av verdi.

Fra før kjenner jeg til at tidligere nevnte Else Andersdatter var gift med Ole Halvorsen (1852-1923) og hadde med ham fire barn, hvorav to levde opp, Hanna og Ragnhild Olsdøtre.

Dermed var en del av mysteriet løst, spesielt ved hjelp av folketellingen 1865, hvor vi finner forbindelsen mellom tre generasjoner: Ragnhild Ellingsdatter med hennes foreldre og datter Else som bor sammen i Flaskerudodden. Det at jeg kjenner etterslekten til Else, samt at vi finner Else og hennes ektemann Ole Halvorsen med barna i lensmannens dødsfallsprotokoll i 1922, gjør at vi kan fastslå med sikkerhet at disse to Ragnhild Ellingsdøtre er ei og samme dame.

Men hvorfor er det forskjellige fødselsdatoer på damen, og hvorfor kalles hun Eriksplassen ved sin død? Da må vi innse at motstridende opplysninger faktisk ikke er uvanlig i kilde-materialet, noe som viser at vi alltid må betrakte det skrevne ord med et kritisk blikk. Det vi nå kan si ganske sikkert er at datoene som er ført inn ved dåpen er korrekte. Ragnhild ble gravlagt på Hval kirkegård 28. september 1922.

---

¹ Ådal prestegjeld, klokkerbok I-1, s. 10. for Viker kirke, og Norderhov prestegjeld, ministerialbok 9, s. 541, for Norderhov kirke.

² Norderhov pr.gj., klokkerbok I-2, s. 145, for Viker kirke

³ Norderhov pr.gj., klokkerbok I-3, s. 87. for Hval kirke.

Fødselsbogen 1833

<i>Fødselsdag</i>	<i>Navn</i>	<i>Dødsdag</i>	<i>Foreldre</i>	<i>Fødselse</i>
<i>22. juli</i>	<i>Ragnhild</i>	<i>13. juli</i>	<i>Ellen Pedersen</i>	<i>Mors Guldbrandsen</i>
<i>17. juli</i>	<i>Ellen</i>	<i>13. juli</i>	<i>Petersen</i>	<i>Barnbrønden. Prins</i>
	<i>Gundbjørde</i>	<i>13. juli</i>	<i>Ole Helgesdatter</i>	<i>Olavsg. Ole Helgesdatter</i>
		<i>13. juli</i>	<i>Gundbjørde</i>	<i>Engestr. Engestr. Engestr.</i>
				<i>Engestr. Engestr. Engestr.</i>

Foreldrene til Ragnhild Ellingsdatter

Ellen Pedersen ble født 1805 i Gundbjørudeie, og døpt 22. september i Vikar kirke. Han er soldat og bor hjemme i Gundbjørudeie når han gifter seg 10. oktober 1830 i Vikar kirke med **Eli Helgesdatter**, født 1806 i Skollerudeie og døpt 15. februar i Vikar kirke. Hun er datter av **Helge Larsen Rødningsand** (1766-1819), født i Somdalen, og **Ragnhild Halvorsdatter** (1776-1809), født på Rødningsand.

Familien bosetter seg først i Gundbjørudeie hvor begge barna er født. Akkurat når de flytter til Flakerudodden er ukjent, men vi finner familien der når eldstesønnen Peter blir konfirmert i 1848. Ved folketellingen i 1865 finner vi dem på Ødden under Flakerud som husmannsfolk med jord. De har to store kveg, tre får og dyrker blandkorn, havre og poteter.

Eli dør 13. september 1886 på Flakerudodden, og blir gravlagt 18. september i Vikar kirke. Ellen dør 6. juli 1888 på Flakerudodden og gravlegges 14. juli, også han i Vikar kirke. Dødsårsak er ikke oppgitt for noen av dem, men begge hadde hatt legetilsyn på dødsleiet.

Ellen og Eli hadde to barn

1. **Peter Ellensen** var født 6. november 1830 i Gundbjørudeie og døpt 13. februar 1831 i Vikar kirke. Han tok koppevaksine i 1833. Han bodde hjemme på Flakerudodden da han ble konfirmert 17. september 1848 i Vikar kirke.

Han giftet seg 5. februar 1860 i Lunder kirke med **Randi Ellefsdatter**, født 15. juli 1837 i Bergseie, Lunder, og døpt 3. september i Lunder kirke. Hun var datter av **Ellef Syversen Bergseie** (født 1805) og **Randi Knutsdatter** (født 1805). De bosatte seg først i Engereie, antagelig i

Songekollen under Enger i Lunder. Peter dør allerede 22. juli 1865 i Engereie, og blir gravlagt 29. juli. I 1865 bor Randi som enke i Songekollen, og i 1900 i Haglekjernbråten under Fjøsvisa i Ådal.

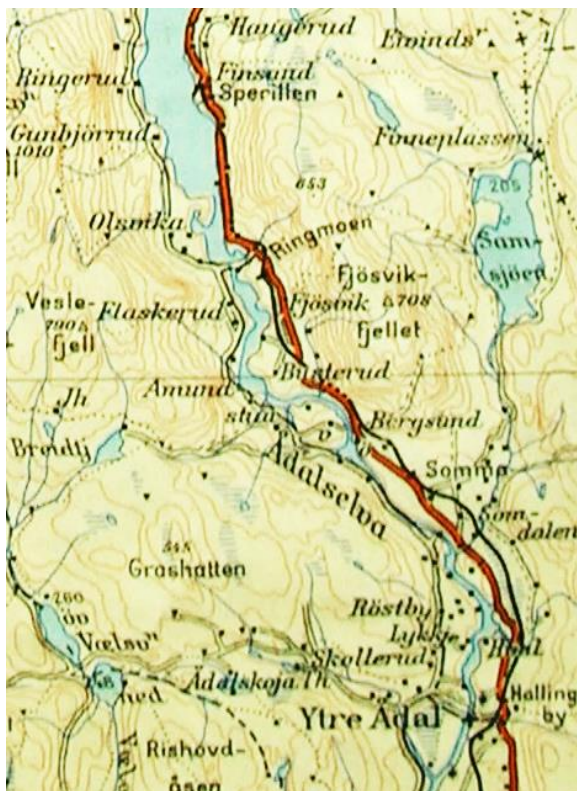
Barn av Peter og Randi:

1.1 **Elling Pettersen Sola**, født 26. desember 1861 i Engereie og døpt 16. mars 1862 i Lunder kirke. Han var husmann i Fjøsvisa da han 13. mai 1884 giftet seg i Hval kirke med **Olava Olsdatter**, født 15. mars 1864 i Andersbråten under Haugerud og døpt 29. mai i Vikar kirke. Hun var datter av **Ole Gudbrandsen Bergsundlia** (f. 1836) og **Olea Johnsdatter** (f. 1834). Hun jobbet i 1875 som barnepike på Haugerud, og bodde i Dæla under Fjøsvisa da hun giftet seg. Familien bosatte seg i Fjøsvisa etter at de giftet seg, muligens i Dæla. Etter å ha bodd en periode i Haugsbygd flyttet de i 1888 til en plass under Somdalen. I 1896 bor de i Odda, og i 1900 i Sola som husmannsfolk med kreatur. De dyrker korn og poteter, og har kjøkken- og frukthage. I 1902 emigrerte de to eldste barna til Amerika. Foreldrene og resten av barneflokket holdt til i Haugerudeie da de i mars 1903 reiste etter til Amerika.

Barn av Elling og Olava:

1.1.1 **Ole Ellingsen Odda**, født 18. november 1883 i Dæla og døpt 10. februar 1884 i Hval kirke. Han bodde hjemme hos foreldrene ved folketellingen i 1900, og selv om han bare var 17 år gammel, jobbet han som tømmerhandler. Han bodde i Odda da han sammen med søsteren Petra emigrerte 10. oktober 1902 til New York. De reiste med linjen *Montebello* fra Kristiania.

1.1.2 **Petra Julie Ellingsdatter Odda**, født 8. juli 1886 på Klekken og døpt 22. august i Haug

kirke. I 1900 jobber hun som tjenestejente på nordre Somdalen, og som broren Ole bor hun i Odda når hun emigrerer.

1.1.3 **Einar Ellingsen Søla**, født 12. september 1888 i Somdalen, døpt 21. oktober i Hval kirke.

1.1.4 **Ingeborg Ellingsdatter Søla**, født 18. oktober 1890 i Somdalseie og døpt 26. desember i Hval kirke.

1.1.5 **Johan Einar Ellingsen Søla**, født 14. februar 1894 i Somdalseie, og døpt 15. april i Hval kirke.

1.1.6 **Olaf Ellingsen Søla**, født 27. mai 1896 i Odda, Somdalen, og døpt 12. juli i Hval kirke.

De fire yngste søsknene bodde i 1900 hjemme i Søla, og i mars 1903 i Haugerudeie da de emigrerte sammen med foreldrene.

1.2. **Edvard Pettersen** ble født 1863 i Engereie, antagelig under Songekollen.

2. **Ragnhild Ellingsdatter**, født 17. juli 1833 i Gundbjørudeie og døpt 13. oktober. I 1856 får hun ei datter utenfor ekteskap med **Anders Andersen Flaten**, født 12. september 1832 på Flata under Flakerud og døpt 21. oktober i Vikir kirke. Han var sønn av **Anders Andersen Flaten** (f. 1803) og **Berthe Johannesdatter Trappopp** (f. 1806), og konfirmert 17. september 1848 i Vikir kirke.

I 1865 bodde han som husmann med jord i Rinnahagen, Buttingsrud. Han emigrerte 22. april 1869 til La Crosse, Amerika, og reiste med *Arganut*.

Barn av Ragnhild og Anders:

2.1 **Else Andersdatter**, født 18. mars 1856 på Flakerudodden og døpt 25. mai i Vikir kirke. Hun fikk koppevaksine 4. juli 1859. I 1865 bodde hun på Flakerudodden sammen med moren og besteforeldrene. Hun ble 21. august 1870 konfirmert i Hval kirke med 2-2,5 i karakterer, hvor 1 er best. I 1875 bor hun hjemme på Flakerudodden som dagarbeiderske.

Hun bor fortsatt på Flakerudodden når hun 26. oktober 1876 gifter seg i Vikir kirke med **Ole Halvorsen Nymoen**, født 25. oktober 1852 i Somdalseie og døpt 17. juli 1853 i Vikir kirke. Han var sønn av **Halvor Olsen** (1827-1885) og **Inger Olsdatter** (1829-1903), og hadde fått koppevaksine høsten 1856. I 1865 er han hjemme hos foreldrene i Haglekjernbråten under Fjøsвика. Han ble konfirmert 20. september 1868 i Hval kirke, og fikk fra 2 til 3 i karakterer.

Ole meldte 18. april 1874 utflytting til Amerika. Det vites ikke om han dro over en tur, men mest sannsynlig reiste han ikke, for allerede i 1875 er han ført i folketellingen på Haglekjernbråten og jobber som tømmerhugger.

Familien bosatte seg i Fjøsviceie som husmannsfolk, mest sannsynlig er det Dæla. Else døde 8. august 1884 i Fjøsviceie, bare 32 år gammel. Hun hadde hatt legetilsyn, men det er ikke sagt noe om dødsårsak. Hun ble gravlagt 14. august i Vikir kirke.

Ole giftet seg igjen 29. desember 1885 med **Live Olsdatter Bergsundlia**, født 23. august 1849 i Bergsundlia av foreldrene **Ole Helgesen Bergsundlia** (1808-1889) og **Kari Syversdatter Aasterud** (1806-1907). Ole og Live får fire barn: Elise (1886-1958), Inger (f. 1888), Olava (1890-1918) og Otto (f. 1892). De bodde først i Fjøsviceie, men i 1890 i Løkkemoen under Skollerud som husmannsfolk med jord. I 1900 var de i Nymo under Skollerud som husmannsfolk, og han drev med tømmerhugging. I 1910 bor de vel på samme plassen som nå kalles Nymo. Ole jobber fortsatt med tømmerhugging, og de har tatt navnet Nymo.

De bor på Nerby under Hallingby som småbrukere når Ole 17. august 1923 får hjertelamelse og dør. Han blir gravlagt 24. august i Hval kirke. Live dør 11. november 1928 av åreforkalkning, og blir gravlagt 19. november i Hval kirke. Begge hadde hatt legetilsyn.

Barn av Else og Ole:

2.1.1 **Ingeborg Olsdatter**, født 6. mai 1877 i Fjøsveikeie og døpt 24. juni i Vikar kirke. Ingeborg fikk en fryktelig skjebne bare halvannet år gammel, da hun 18. desember faller ned i en *Embør*⁴ med kogende Laag. På den tiden lagde de avkok av einer, som nok denne lille jenta falt oppi. Hun gravlegges 30. desember i Vikar kirke.

2.1.2 **Ragnhild Olsdatter Nymoen**, født 5. oktober 1878 i Dæla og døpt 3. november i Vikar kirke. Hun bodde sammen med foreldrene i Løkkemoen da hun ble konfirmert 1893 i Hval kirke. Hun bodde hjemme på Nymoen da hun giftet seg 16. januar 1905 i Hval kirke med **Ole Christiansen Røstby**, født 7. juni 1873 på Somdalsodden og døpt 29. juni i Hval kirke. Han var sønn av **Christian Clemetsen Røstby** (1830-1912) og **Marit Gudbrandsdatter Aasterud** (1833-1913). I 1875 bodde han i Odda, og 1900 bor hjemme i Røstby og jobber som skogs- og elvearbeider.

Familien bosatte seg på Røssand under Røstby, der Ragnhild døde 25. august 1918 av tæring og ble gravlagt 31. august i Hval kirke. Hun hadde da hatt legetilsyn.

Barn av Ragnhild og Ole:

2.1.2.1 **Else Marie Røstby**, født 8. juli 1905 i Røssand og døpt 20. august i Hval kirke.

2.1.2.2 **Kristian Røstby**, født 21. januar i Røssand og døpt 3. mars 1907 i Hval kirke.

2.1.2.3 **Olaf Olsen Røstby**, født 29. januar 1909 i Røssand, og døpt 8. april i Hval kirke. Han ble konfirmert 1923 i Hval kirke. Olaf var skogsarbeider da han 24. november 1935 giftet seg i Hval kirke med **Marie Terese Øen**, født 10. august 1917 i Vatningen og døpt 7. oktober i Hval kirke. Hun var datter av **Ole Olsen Øen** (f. 1894) og **Karoline Andersdatter Vatningen** (1896-1925), og konfirmert 1932 i Hval kirke.

⁴ Embør eller ambar stammer fra latin (amphora) som betyr krukke. Embør ble brukt om bøtte eller spann.

2.1.2.4 **Inga Kristine Røstby**, født 13. oktober 1911 i Røssand og døpt 26. desember i Hval kirke. Hun døde 28. juli 1926 hjemme i Røssand av tuberkulose, bare 14 år gammel, og ble gravlagt 4. august i Hval kirke.

2.1.2.5 **Ragna Olava Røstby**, født 29. desember 1913 i Røssand og døpt 22. mars 1914 i Hval kirke.

2.1.3 **Ingeborg Olsdatter**, født 20. juni 1881 i Fjøsveikeie og døpt 7. august i Vikar kirke. Hun døde 23. september 1886 i Fjøsveikeie, bare fem år gammel av skarlagensfeber etter legetilsyn. Hun ble gravlagt 4. oktober i Vikar kirke.

2.1.4 **Hanna Olsdatter**, født 9. november 1883 i Fjøsveikeie og døpt 9. desember i Hval kirke. Ifølge lensmannsprotokollen ved bestemoren Ragnhild Ellingsdatters død har hun flyttet til Drammen. Ved farens dødsfall i 1923 opplyses at hun er gift med jernbanearbeider **Marinius Olsen**, og sogner til Nedre Eiker kirke.

Einerlåg

Brakelåg eller einerlåg er avkok av einerkvister, gjerne med bær på, og brukes som bryggevanntil i tradisjonell norsk hjemmebrygging. Eineren gir ølet en krydret aroma, samtidig som det skal ha preserverende egenskaper. Videre kan einerkvistene fungere som en sil nederst i mesketanken. Einerlåg har også vært brukt til andre formål enn ølbrygging; den skal visstnok være bra mot håravfall og flass, og virke legende på utslett, skabb og verkende sår.

Bad i varm einerlåg ble videre ansett som et godt middel mot gikt. Einerlåg kan du lage selv hele året, bare det er einer i nærheten og det er det alltid i Norge.

I den norske folketradisjonen hadde einer en bred plass, einerbærene var et universalmiddel som hjalp mot nyresyke, tuberkulose og øyepåler. Mot tannverk ble det sagt at det hjalp å pirke seg i tannen med en flis av einer. Men det måtte være en einer som bare hadde én stamme. Da forsvant tannverken, men det het også at den som engang hugget eineren, overtok tannverken.

Kilde: <http://www.istindguidan.no/Einerlag.pdf>

Fra bokhyllene

Jeg har vært på Sandakersenteret for aller siste gang i dette elendige menneskelivet på planeten jorden! Nå flytter jeg til Hønefoss!

Elling (Ingvar Ambjørnsen: *Ekko av en venn*, s. 263)

Ole glassmester på Bråk og hans slekt i Norderhov

Sommeren 1738 ble det holdt skifte på Bråk,¹ helt sør i Norderhovsbygda, etter ungkar og glassmester Ole Persen. Ifølge kirkeboken ble Ole Persen Bossa eller Bassa begravet 5. april 1738, angitt 32 år gammel. Han hadde ingen livsarvinger, og i skiftet finner vi oversikten over et stort antall utarvinger, særlig i farslekten.

---

av Sten Høyendahl

Ole glassmesters far oppgis i skiftet å være Per Rasmussen på Nedre Jonsrud² i Vegårdsfjerdingen. Sammen med sin kone Helle Rasmusdatter hadde Per 15. juli 1708 sønnen Ole til dåpen. Ifølge skiftet etter Ole hadde Per Rasmussen fem søsken, men bare broren Hans på Bragernes var i 1738 i live. Når vi betrakter disse menneskene nærmere, ser vi at de fleste befant seg i lavere sosiale lag, folk som ofte er vanskelige å følge i første halvdel av 1700-tallet. Mange av disse får herved søkelyset på seg for aller første gang. Helle Rasmusdatter kom ellers fra en sosialt degradert slekt i Åsa - hennes morfar var Anders Jensen Hverven, en av de mest velstående bønder på Ringerike midt på 1600-tallet.

Glassmestrene kommer

De første glassmestrene i Norge ser vi midt på 1500-tallet, i en tid da velstående personer i byene begynte å sette vinduer inn i husene. Vindusrutene hadde den gang innfatning av bly, og vanlige folk klarte ikke å håndtere dette selv. På 1600-tallet finner vi glassmestre også ute på bygdene, og på Ringerike hadde vi Jørgen Post fra midten av 1670-årene. To av hans sønner som var bosatt i Hole, Kornelius Jørgensen og Dominikus Post, praktiserte også noen år som glassmestre.³ Utover 1700-tallet ble det vanlig med vinduer med tresprosser, noe som folk selv klarte å sette inn, og det var ikke lenger så stort behov for fagkyndige.⁴

Blyinnfattet vindu fra 1604.

Foto: Anne-Lise Reinsfelt, Norsk Folkemuseum.

I 1727 bodde en glassmester Johannes Walenberg i Engerstua i Haug. Med kona Margrete fikk han datteren Kirsti, døpt 26. januar samme år. Han nevnes ikke senere, og var trolig bare en kort tid på Ringerike. Navnet tilsier at han kan ha vært svensk.

En glassmester på Bråk

På skiftet 3. juli 1738 etter Ole Persen møtte morens søstre Kari og Eli Rasmusdøtre, den siste sammen med ektemannen Hans Larsen Åsa i Vegårdsfjerdingen. Det hadde oppstått uklarhet om Oles mange utarvinger, og lensmannen Engebret Hesselberg hadde derfor latt utarbeide et vidtfavnende slektsregister, som ble inntatt i skiftebrevet.

Klokkeren Johan Høne meddelte at Ole var en svak og vanfør mann som skyldte ham oppgjør for noen års losji på Bråk, samt opplæring i lese- og skrivekunsten. Blant Oles etterlatenskaper var en del glassmesterredskap: ei blyvinne som trengte reparasjon, verdt 6½ riksdaler, en glassmesterdiamant til 2½ daler, en del bly og broddet tinn, en passer og en loddebolt.

---

¹ Statsarkivet på Kongsberg (SAKO), Ringerike og Halvingdal sorenskriveri (RH sskr), skifteprotokoll 11, fol. 219b-224a.

² Beboerne på Jonsrud-gårdene blir i de tidligste kirkebøkene konsekvent oppført som bosatt i Åsa, som egentlig er et grendenavn.

³ Høyendahl (2017), s. 130-36.

⁴ Norsk historisk leksikon (1981).

Han gikk kledd i en ny vadmelskjole med metallknapper til en verdi av 2¼ daler.

Lensmannens etterretningsvirksomhet hadde vært forgjeves. Gjelden i boet oversteg 98 riksdaler, mens aktiva ikke utgjorde mer enn rundt 69 daler. Glassmesterens blyvinne, diamant og annet nødvendig redskap ble overtatt av klokker Høne, som var svigersønn til bonden på Bråk.

Ingen forklaring er gitt på Oles tilnavn Bossa eller Bassa i kirkeboken, men det er neppe et stedsnavn.

Oles far: Per Rasmussen Jonsrud

Oles foreldre var Per Rasmussen, tidligere møller ved Hønefossen, og Helle Rasmusdatter. De kom etter hvert til Nedre Jonsrud, der Helles far og søstre i 1702 hadde flyttet inn, men selv var

Helle oppvokst på Søndre Vegstein. Per inngikk 11. mars 1712 en kontrakt med svogrene Hans Larsen og Jørgen Larsen, og da kalte han seg Per Rasmussen møller, boende ved Hønefossen. De to svigerinnene fikk overdratt odels- og åsetesretten i Nedre Jonsrud, som ble taksert til bare 60 riksdaler. Begge giftet seg kort etter, og brukte plassen.

Per døde allerede i 1715, og det ble sagt at han var 51 år gammel, men det var nok i meste laget. Først i 1726 ble det skiftet etter begge ektefellene på Nedre Jonsrud, der kontrakten av 1712 står nedtegnet.⁵ Også Helle var da avgått ved døden uten at sogneprest Daniel Ramus hadde tatt seg bryet med å notere begravelsen i kirkeboken. Prestene i Norderhov slurvet mye med dette i første halvdel av 1700-tallet.

Per Rasmussen Jonsrud nedre, født ca 1670, bgr 1715 31/3, tidligere møller ved Hønefossen

g. Helle Rasmusdatter Vegstein, skifte 1726 5/11

1. Rasmus Persen, n. 1726, død før 1734, vanvittig

2. Ole Persen glassmester døpt 1708 15/7, bgr 1738 5/2, Bråk, skifte 1738 3/7

Oles farfar: Rasmus Paalsen Honerud

Den 34-årige Rasmus Paalsen bodde i 1664 på ødegården Lille Honerud i Åsbygda, senere kalt Smedsbøle, og to år senere var alderen økt til 39 år. Han hadde da en sønn, Ole Rasmussen, fem år gammel i 1666. Her har vi fullgodt bevis for at de seks Rasmus-barna kom herfra, da Ole Rasmussen d.e. ved sin død i 1720 ble sagt å være født nettopp *paa Smedsböl*.⁶ Skylden for denne vesle gården var så lav som ett enkelt skinn.

I kontribusjonsskatten 1651 ser vi at Rasmus Paalsen Amundrud i Åsbygda var blitt fritatt for skatt - navnekombinasjonen er så uvanlig at det ikke kan være tvil om at vi her har rett mann. Vi finner oppsitteren Reier i 1640- og 1650-årene på Amundrud, og ettersom enken Ingrid Knutsdatter ifølge manntallet 1666 har den tolvårige sønnen Paal Reiersen, er det mulig at Rasmus var bror av Reier - noen Paal har likevel ikke vært tidligere på Amundrud.

Rasmus sees første gang på Lille Honerud i 1662, da han 15. januar sammen med mange andre ble bøtelagt med 4 mark sølv hver til kongen for brevbrudd - de hadde både i 1658 og 1659 *Sidet offuer hörig*.⁷ I tiendeskatten finner vi Rasmus siste gang i 1678 på Lille Honerud, da det også framgår at gården er nedbrent. Året etter er det ingen bruker på Lille Honerud, og Rasmus er enten død eller har forlatt gården.

Som før nevnt hadde Rasmus Paalsen fem barn utenom sønnen Per: Ole, Hans, Ole d.y., Helle og Kari.

Ole Rasmussen den eldre på Viul

Per Rasmussens eldste bror Ole var født rundt 1661. Ole hadde mange barn, og var trolig gift i 1680-årene. Han dro ikke langt av sted for å finne seg kone, og valgte Mari Jonsdatter på Honerud,⁸ en gård som også var i ødegårdsklassen, men med sine 10 lispund langt større

⁵ RH sskr, skifteprotokoll 9, fol. 16a-19a. Kontrakten er opprinnelig innført i panteboken, jf RH sskr, pantebok 2, fol. 226b. Ole Persen undertegnet for Kari og Eli Rasmusdøtre, som på dette tidspunktet ikke hadde ektefeller. Boet var ellers svært sparsomt med snaue 11½ riksdaler brutto, iberegnet en brun hest, ei rødsidet ku og tre sauer, og med gjeld 7½ daler. For Ole ble Erik Knutsen Åsa, svigersønn av hans farbror Klaus Andersen, tilsatt som formynder, mens Hans Larsen og Jørgen Larsen ble tilsatt for *dend vandvitige og skröbel: Rasmus Pedersen*. De skulle ta ham i oppvarning og varetekt, samt forsyne ham med *nödtröftig Klæde* og *Föde hans livstid, og naar Gud behager*

hannem at hedenkalde, da at bestædige hannem en sömmel: jordefær.

⁶ Navneforskeren Tom Schmidt er oppmerksom på at Smedsbøle tidligere er kalt Lille Honerud, men antar feilaktig at navnet Smedsbøle oppsto først på 1800-tallet, jf Schmidt (2013), s. 23. Engebret Smedsbøle ble allerede 19. desember 1704 utnevnt til lagrettemann i Norderhov, jf RH sskr, tingbok I-24, fol. 182a.

⁷ RH sskr, tingbok I-3, fol. 120a-b (15. jan. 1662).

⁸ Mari var datter av Jon Torgersen (født ca 1638) og Ingrid Alvsdatter, som det ble skiftet etter 19. august 1720 på Honerud, jf RH sskr, skifteprotokoll 7, fol. 280a.

enn Smedsbøle. Ole og Mari holdt i alle fall etter århundreskiftet til på Viul.⁹

I 1706 hadde Ole Rasmussen, trolig den eldre, og Erik Honerud råket ut i slagsmål med

Halsten Bølgen og Per Åserud. Dette kom fogden Lars Tønder for øret, og han presset kamp-hanene til å betale fem riksdaler hver for at han skulle la saken falle.¹⁰

Ole Rasmussen Viul, født ca 1661 på Lille Honerud/Smedsbøle, bgr 1720 5/5

g. Mari Jonsdatter Honerud

1. Ole Olsen ved Hønefossen, n. 1738

2. Berte Olsdatter, n. 1738

g (1728 30/12) Jon Larsen Viul i Haug, n. 1738 (står Olsen i 1738-skiftet), ingen barn

3. Kari Olsdatter, n. 1738, mulig Kari Olsdatter Viul bgr 1754 24/2, 56 år

g. (1706 25/2) Jakob Andersen Jammerdal/Viul, møller, født ca 1684, bgr 1737 8/12, skifte 1738 21/5¹¹

3.1 Mari Jakobsdatter, døpt 1708 21/3, bgr 1765 7/7, Viul

g. (1728 22/6) Ole Olsen Viul, smed, død før 1762

3.1.1 Ole Olsen, døpt 1728 5/9

3.1.2 Anders Olsen, døpt 1731 28/1, trolig død som barn

3.1.3 Johanne Olsdatter, døpt 1733 19/7, Viul

3.1.4 Villum Olsen, døpt 1734 10/10, Viul

3.1.5 Jakob Olsen, døpt 1736 22/4, Viul

3.1.6 Anders Olsen, døpt 1738 12/3, Viul

3.1.7 Mari Olsdatter, døpt 1739 22/11

3.2 Anders Jakobsen, døpt 1715 13/3, død som barn

3.3 Ole Jakobsen Viul, døpt 1718 27/3, Viul, bgr 1789 5/4, Viul

g. (1747 16/2) Guri Engebretsdatter, bgr 1766 21/9, Viul, 65 år gammel (!), skifte 1766 19/12, Viul u. Egge¹²

3.3.1 Jakob Olsen, døpt 1748 1/9, n. 1766

3.3.2 Anders Olsen, døpt 1750 6/9, n. 1766

3.3.3 Ole Olsen, døpt 1753 9/12, død som barn

3.4 Ragnhild Jakobsdatter døpt 1720 27/10, Viul, bgr 1784 2/5, Flekshaug i Haug

3.5 Inger Jakobsdatter, døpt 1722 10/6, Viul, bgr 1723 18/4, Viul

3.6 Mari Jakobsdatter, døpt 1725 23/9, Viul, bgr 28/10, Viul

3.7 Villum Jakobsen, døpt 1727 27/7, Viul, død som barn

3.8 Jonas Jakobsen, døpt 1728 21/11, Viul, død som barn

3.9 Jakob Jakobsen Viul, døpt 1731 15/5, Viul

g. (1755 6/11) Maria Samuelsdatter Klekken

3.9.1 Anders Jakobsen, døpt 1756 7/3, Viul

3.9.2 Kari Jakobsdatter, døpt 1762 7/2, Viul

3.9.3 Ole Jakobsen, døpt 1764 1/11, Viul

3.9.4 Villum Jakobsen, døpt 1769 24/3, Viul

4. Sissel Olsdatter, n. 1738

g. (tl 1716 23/8) Christian Persen Viul, f. ca 1681, bgr 1756 19/4, Viul

4.1 Johanne Christiansdatter, døpt 1718 27/2

4.2 Peder Christiansen, døpt 1719 1/11, Viul

4.3 Ole Christiansen, døpt 1719 1/11, Viul, bgr 1720 3/3, Viul

4.4 Anne Christiansdatter, døpt 1721 7/12, Viul

4.5 Ole Christiansen, døpt 1723 9/11, Viul

4.6 Erik Christiansen Kyta i Haug, døpt 1725 10/6, Viul, skifte 1769 12/7, Viul u. Egge¹³

g. (1755 29/12) Mari Haakensdatter, døpt 1733 19/7, Viul, bgr 1792 19/2, Viul

⁹ Ole Rasmussen bodde ved Viul da han i 1707 nevnes i en gjeldssak, jf RH sskr, aktsprotokoll 7, fol. 86b-88a (16.-17. desember 1707).

¹⁰ RH sskr, aktsprotokoll 9, fol. 23a (16. desember 1706).

¹¹ RH sskr, skifteprotokoll 11, fol. 165a-168a. Jakob hadde selv satt opp husene på plassen, og boet gikk i pluss med rundt 110 riksdaler brutto og 98 daler netto. Ektefellene hadde mer buskap enn man skulle tro var håndterlig for en møller: fem kyr (Lykkeros, Engeros, Drople, Bergskolle og Bugås), fem voksne sauer og tre griser. De hadde i 1738 uvanlig mange religiøse bøker: en gammel huspostill og en

katekisme, Thomas Kingos sang i to parter, to kirkebøker, gjengangeren *Den bedendes Kiede*, Jesper Rasmussen Rachløws oppbyggelsesskrift *Taare-Perse* (1684), Dorothea Engelbretsdatters salmesamling *Siælens Sangoffer* (1678), og Samuel Olsen Bruuns salmesamling *Den siungende Tiids-Fordriv* (publisert 1695).

¹² RH sskr, skifteprotokoll 18, fol. 380b-382b. Boet var brutto på 275 riksdaler og netto på 256 daler.

¹³ RH sskr, skifteprotokoll 19, fol. 165b-166a. Boet utgjorde brutto 43½ riksdaler og netto 28½ daler.

- 4.6.1 Christine Eriksdatter, døpt 1756 24/6, n. 1801
  - g. (1783 27/12) Alv Olsen Viul, født ca 1758, død 1831 11/2, husmann og brukssmed
  - 4.6.1.1 Ole Alvsen Viul, døpt 1783 7/12, Viul, død 1867 2/6, Sandvika i Vegårdsfjordingen, fattiglem
    - g. (1804 13/11) Sara Torkelsdatter, døpt 1778 2/8, Kragstadeie i Haug, død før 1865
  - 4.6.1.2 Johanne Alvsdatter, døpt 1786 17/4, n. 1801
    - g. (1813 28/10) Anders Sørensen Viul, døpt 1792 7/3, Viul, dam- og sagmester - 1825: til Lomsdalen i Søndre Land, 1840: til Modum, sagmester ved Buskerud gård ¹⁴
  - 4.6.1.3 Mari Alvsdatter, døpt 1788 26/2, Viul, død som barn
- 4.6.2 Ole Eriksen, døpt 1762 1/1, n. 1769
- 4.6.3 Else Eriksdatter, døpt 1766 13/7, n. 1801
  - g. (1794 30/12) Sjur Persen Askilsrudeie, døpt 1763 29/9, Hvalseie, n. 1801, husmann og nasjonal soldat
- 4.7 Villum Christiansen, døpt 1729 20/2, Viul
- 5. Siri Olsdatter, født ca 1700, n. 1738
  - g. (1726 18/12) Paal Olsen Sundet, tambur ved Hønefossen, født ca 1693, bgr 1757 15/5
  - 5.1 Knut Paalsen, døpt 1722 25/5, Paal tambur og Siri Olsdatters barn
  - 5.2 Eli Paalsdatter, døpt 1727 19/1, Buhane i Haug
  - 5.3 Marte Paalsdatter, døpt 1729 9/1
  - 5.4 Ole Paalsen, døpt 1732 10/4, Kvernbergsundet
  - 5.5 Mari Paalsdatter, døpt 1734 25/7, Sundet
  - 5.6 Nils Paalsen, døpt 1737 26/12
- 6. Anne Olsdatter, n. 1738
  - g. (1735 9/6) Nils Torbjørnsen ved Hønefossen, døpt 1707 23/1, bgr 1753 20/5, Hønefossen
- 7. Ingrid Olsdatter, gift, i Lier 1738
- 8. Gunhild Olsdatter, døpt 1704 12/10 - trolig Gunhild Olsdatter Bakka, innerst på Knestang 1762
  - g. (1729 28/12) Halvor Larsen Knestangeie, trolig f. 1705 9/4, Rankedal
  - 8.1 Mari Halvorsdatter, døpt 1730 10/9, Honerud, trolig død som barn
  - 8.2 Johanne Halvorsdatter, døpt 1733 6/9, Knestangeie
  - 8.3 Mari Halvorsdatter, døpt 1737 24/6, Knestangeie
  - 8.4 Ole Halvorsen, døpt 1739 20/12, Knestangeie
- 9. Johanne Olsdatter, døpt 1706 17/10, død som barn
- 10. Lisbet Olsdatter, ugift, i Lier 1738

Hans Rasmussen

Hans var den eneste av Per Rasmussens søsken som fortsatt levde i 1738, og han oppholdt seg da på Bragernes. Han er trolig identisk med Hans Rasmussen salmaker som i 1722 nevnes på Brakerøya.

Ole Rasmussen den yngre

Vi vet ikke noe sikkert om Ole Rasmussen d.y., men han var død før 1738, og hadde da den ugifte datteren Cathrine Olsdatter i Christiania. Han kan være identisk med Ole Rasmussen møller sersjant som ble begravet 15. april 1707 ved Haug kirke, 38 år gammel.

Vi har imidlertid en Cathrine som døpes 29. januar 1708 ved Norderhov kirke av foreldre Ole heklemaker og Berte Jørgensdatter, men dette paret kan ikke sees ellers i kildene. Det er rimelig å anta at navnelikheten her bare er en tilfeldighet.

Helle Rasmusdatter

Helle Rasmusdatter var trolig død før kirkebøkene for Norderhov tok til i 1704. Hun var gift med Engebret Marigård og hadde sønnen Johannes, som må ha vært født allerede rundt 1680. Det kan tyde på at hun var født før eldstebroren Ole, som kom til verden rundt 1661.

Vi vet lite om ektemannen Engebret, men han står oppført i tiendelistene som bruker av Marigård mellom 1687 og 1693. Han vitnet i 1687 under ed om at da Mads Lerberg i Strande-fjordingen første året kom til sin gård, trolig rundt 1680, hadde han leid Engebret til å hogge tømmer ved veien som lå øst for Svarttjernet.¹⁵ Engebret var sannsynligvis en ugift tjenestedreng den gangen.

Engebret døde trolig rundt 1693, ettersom en enke, åpenbart Helle Rasmusdatter, året etter hadde overtatt som bruker av Marigård.

¹⁴ Andersen (2018), s. 39-40.

¹⁵ RH sskr, tingbok II-15, fol. 55a (8. juli 1687).

Helle Rasmusdatter, født ca 1660, trolig død ca 1700

g. Engebret Marigård, død ca 1693

1. Johannes Engebretsen Bordalen u. Nærstad, født ca 1681, bgr 1721 16/11

g. (1707 13/6) Ingeborg Andersdatter, skifte 1725 16/10, Bordalen¹⁶

1.1 Kari Johannesdatter, døpt 1707 19/12, gift 1738, ved Hønefossen, død før 1783

1.1.1 Engebret, 1783: ved Hadeland glassverk

1.2 Engebret Johannessen, døpt 1709 6/10, reist alene til Holland

g. (1730 3/3 Strømsø) Gunhild Persdatter, n. 1783 på Strømsø

1.2.1 Ingeborg Maria Engebretsdatter, død før 1783

Barn, trolig utenfor ekteskap med Ole Olsen Tangen, arbeidsmann:

1.2.1.1 Engebret Olsen, n. 1783, til sjøs fra England

1.3 Anders Johannessen, døpt 1712 21/2, død før 1783 i Christiania

1.3.1 Inger Andersdatter, n. 1783 i Christiania, g. Simen Andersen, n. 1783 i Christiania, avskjediget oboist

1.4 Helle Johannesdatter, døpt 1714 15/4, bgr 1783 9/5 på Strømsø, Rundtom ved Leirelva, skifte 1783 4/5¹⁷

g1 Jon, g2 (1758 10/2 Brageres) Jens Arnesen, født ca 1707 på Eiker, død 1773 17/4 på Strømsø, hjulmaker

1.5 Tord Johannessen, døpt 1716 13/12, død som barn

1.6 Gunhild Johannesdatter, døpt 1718 11/12, n. 1783 ved Hønefossen, trolig død 1800 mars, legdsfattig

g1 (1748 2/5) Engebret Andersen ved Hønefossen, født ca 1720, bgr 1762 14/3, skifte 1762 7/8¹⁸

g2 (1763 17/11) Anders Madsen ved Hønefossen

Barn i første ekteskap:

1.6.1 Kari Engebretsdatter, døpt 1749 7/9, Hønefossen, død som barn

1.6.2 Else Engebretsdatter, døpt 1751 18/7, Hønefossen, mulig bgr 1792 7/10

g. (1775 27/4) Knut Nubsen Lund ved Hønefossen

1.6.2.1 Engebret Knutsen, døpt 1776 21/4, Hønefossen

1.6.2.2 Kari Knutsdatter, døpt 1783 23/5

1.6.3 Anders Engebretsen, døpt 1753 28/10, n. 1783

1.6.4 Johan Engebretsen, døpt 1755 14/12, Hønefossen, død som barn, trolig 1759 29/4

1.7 Anne Johannesdatter, døpt 1721 29/6, på Brageres 1739, bor 1783 som ugift ved Hønefossen

2. Rasmus Engebretsen, n. 1738

3. Mari Engebretsdatter, mulig bgr 1762 19/12, 82 år, Hønefossen

g. (1707 14/8) Ole Larsen Dæla/Valdersstøa u. Hen

3.1 Kari Olsdatter, døpt 1707 25/9, Dæla

3.2 Engebret Olsen, døpt 1712 4/9

3.3 Helle Olsdatter, døpt 1715 28/4

3.4 Berte Olsdatter, døpt 1721 22/6, Valdersstøa u. Hen

3.5 Inger Olsdatter, døpt 1724 5/6, Henseie

4. Kari Engebretsdatter, n. 1762 på Haldum i Heradsbygda

g. (1718 10/3) Helge Christoffersen Haldum, født ca 1684, bgr 1739 13/9, skifte 1740 10/5¹⁹

4.1 Christoffer Helgesen Haldum, døpt 1718 28/8, bgr 1777 19/3

g1 (1744 5/11) Mari Abrahamsdatter Ve, døpt 1722 10/5, Ve, bgr 1758 21/9, Haldum, skifte 1758 13/10²⁰

g2 (1759 1/3) Mari Iversdatter Alme, døpt 1721 7/9, bgr 1788 21/8, Haldum

¹⁶ RH sskr, skifteprotokoll 8, fol. 364b. Boet var brutto på rundt 44 riksdaler og netto 21 daler.

¹⁷ SAKO, Drammen byfogd, Strømsø tinglag, skifteprotokoll 6, fol. 83b-89a. Boet utgjorde brutto 179½ riksdaler og netto 76½ daler, og strandsittergården gikk på auksjon for 63 riksdaler. Ektefellene hadde i 1771 opprettet testamente. De hadde mange bøker: Müllers huspostill til 3 ort, et nytestamente, en kommunionbok, *Guds Börns Daglige udgang til Naadestoelen* verdt 4 skilling, *Thomas Kingos Siung-Kors*, også til 4 skilling, og to bunter med diverse bøker, åpenbart religiøse sådanne. Jens hjulmakers bror Christen Arnesen bodde på plassen Bekken under Rud i Soknedalen - han var i 1736 blitt gift med Marte Knutsdatter.

¹⁸ RH sskr, skifteprotokoll 17, fol. 427b-28b. Boet var brutto på nærmere 47 riksdaler og netto 23½ daler. Kua Rødsi ble taksert til 5 riksdaler, men den gikk med i begravellesomkostninger. Det var også to sauer i boet, og disse gikk til Christoffer Haldum, enkens søskenbarn, for gjeld. Christoffer ble tilsatt som formynder for de to barna.

¹⁹ RH sskr, skifteprotokoll 12, fol. 166b-171b. Boet gikk godt i pluss med rundt 272 riksdaler brutto og 242 daler netto med 21 settinger i Haldum. Avdøde Helge hadde i *Raserie og vankelmodighed* druknet seg i vannet Molvald. Han hadde betydelig buskap: to hester og ti kyr (Haldumsgjev som gikk med klave og bjelle, Fromse, Nyros, Skjerbot, Duive, Kinnros, Plomme, Mollik, Rømmeduss og Karos), fire kviger (Dagros, Linros, Nybån og Rødsi), oksene Salstut og Nyårsbonde, en spekalv, fire sauer med lam og seks ungdyr, ei purke med fem smågriser og tre ungsvin.

²⁰ RH sskr, skifteprotokoll 17, fol. 229b-230b. Boet utgjorde drøye 315 riksdaler brutto og 300 daler netto, og jordegodset utgjorde 8 7/8 settinger i Haldum. Buskapen utgjorde tre hester, seks kyr (Drople, Haldumsgjev, Svartsi (?), Karos, Rødsi og Ridderfaus), fire kviger (Kinngo, Abelros, Fromse og Mollik), tre årskalver, tre griser, tolv sauer av smått og stort, ei geit med unge og en geitebuk.

Barn i første ekteskap:

- 4.1.1 Helge Christoffersen Haldum, døpt 1745 29/8, død 1806 aug. i Haldumsdalen, skifte 1811 21/10²¹
  - g. (1774 27/12) Mari Olsdatter, født ca 1748, død 1831 25/2, Haldumseie, livvørekone, skifteutlodn. 1832 18/1
  - 4.1.1.1 Abraham Helgesen Follumeie/Tanberg, døpt 1775 5/6, Haldum, til en løkke i Aker 1824
    - g. (1804 28/12) Gunhild Arnesdatter, døpt 1780 20/2, Busterudeie i Ådalen, n. 1824
  - 4.1.1.2 Maria Helgesdatter, døpt 1779 13/6, Haldum, n. 1832
    - Barn med Asle Aslesen: Marte Maria døpt 1805 15/12, død 1810 14/10
  - 4.1.1.3 Mari Helgesdatter, døpt 1783 3/8, Haldum, n. 1832
    - g. (1810 5/4 Christiania, Garnisonsmenigheten) Ole Christiansen Tømte, n. 1832
  - 4.1.1.4 Christoffer Helgesen Haldum, døpt 1790 4/7, Haldum, n. 1832
- 4.1.2 Abraham Christoffersen Ve, døpt 1748 8/12, død 1822 22/10, Ve
  - g. (1778 23/4) Anne Andersdatter Gagnum, døpt 1750 1/9, n. 1801
  - 4.1.2.1 Christoffer Abrahamsen Ve, døpt 1778 17/5, Haldum, død 1857 21/5, Ve
    - g. (1807 29/12) Marte Jonsdatter Vaker
  - 4.1.2.2 Maria Abrahamsdatter, døpt 1780 11/6, Ve
  - 4.1.2.3 Marte Abrahamsdatter, døpt 1785 30/10, Ve, n. 1819
    - g. (1806 10/4) Jens Olsen Vaker søndre, n. 1819, lottebruker
- 4.1.3 Marte Christoffersdatter, døpt 1752 8/10, bgr 2/12
- 4.1.4 Engebret Christoffersen Ve, døpt 1753 29/9
  - g. (1776 4/1) Tore Olsdatter, født ca 1757, bgr 1779 9/10, Ve
  - 4.1.4.1 Ole Engebretsen, døpt 1775 19/11, bgr 1776 17/3, Haldum
- 4.1.5 Henrik Christoffersen, døpt 1756 1/1
- 4.2 Ragnhild Helgesdatter, døpt 1723 8/8, bgr 1777 26/2, skifte 1777 20/4²²
  - g. (1747 11/1) Helge Mortensen Øde-Hval i Haug, døpt 1722 1/1, Hval, bgr 1773 21/5, skifte 1773 4/9²³
  - 4.2.1 Morten Helgesen Hval søndre i Haug, døpt 1747 8/10, bgr 1790 7/3
    - g. (1774 13/12) Mari Jonsdatter Knestang, født ca 1751, død 1837 15/1, Hval
    - 4.2.1.1 Maria Mortensdatter, døpt 1775 9/4, g. (1804 11/12) Ole Olsen Berg
    - 4.2.1.2 Marte Mortensdatter, døpt 1776 29/9, bgr 1789 1/11, Hval
    - 4.2.1.3 Ragnhild Mortensdatter, døpt 1781 4/3, død 1829 4/6, Auren
      - g. (1814 19/1) Amund Gudbrandsen Auren i Haug, døpt 1779 8/8, Auren, død 1835 24/11
    - 4.2.1.4 Anne Mortensdatter, døpt 1784 9/5
      - g. (1814 10/1) Gudbrand Svendsen Knestang nordre, døpt 1789 4/10 på Auren
  - 4.2.2 Kari Helgesdatter, døpt 1750 20/12, død som barn
  - 4.2.3 Mari Helgesdatter, døpt 1754 24/6, n. 1773, død før 1777
  - 4.2.4 Kari Helgesdatter, døpt 1757 26/12, n. 1820
    - g1 (1776 14/11) Fredrik Hansen Kragstad i Haug, døpt 1714 25/10, Vestern, bgr 1782 7/4
    - g2 (1783 6/11) Gudbrand Eriksen Li i Norderhovsbygda, døpt 1756 11/7, Hen, død 1817 12/1
    - 4.2.4.1 Fredrik Gudbrandsen Li, døpt 1785 6/11, Kragstad, død 1840 20/8, Li
      - g. (1818 17/3) Johanne Jensdatter Egge, døpt 1796 17/4, n. 1865, Li
    - 4.2.4.2 Ragnhild Gudbrandsdatter, døpt 1789 21/6, Li, død før 1853
      - g. (1818 10/11) Ole Bredesen Fjelstad i Hole, døpt 1764 1/1 i N:hov, død 1853 29/10 i Hole
  - 4.2.5 Else Maria Helgesdatter, døpt 1761 1/2, n. 1801
    - g. (1783 4/12) Ole Andersen Follum, født ca 1753, død 1805 jan., Follum
    - 4.2.5.1 Ragnhild Olsdatter, døpt 1784 10/10, Follum, død 1834 1/1, Hen
      - g. (1803 18/10) Gudbrand Christoffersen Hen, født ca 1879, død 1846 30/10, Valdersstøa u. Hen
    - 4.2.5.2 Gudbrand Olsen, døpt 1785 30/10, Vaker, n. 1801
- 5. Gjertrud Engebretsdatter, gift til Gudbrandsdalen, n. 1738
- 6. Guri Engebretsdatter, gift til Gudbrandsdalen, n. 1738

Kari Rasmusdatter

Kari Rasmusdatter døde noe før 1700. Hun var i et kort første ekteskap med Ole Ellingsen, som trolig døde rundt 1690, og deretter med Johannes Christensen i Kvernbergsundet. Johannes

giftet seg med Lisbet Knutsdatter og levde helt til 1727, men boet hadde en negativ tendens, og enken og barna av begge ekteskap måtte frasi seg arv og gjeld.

²¹ RH sskr, skifteprotokoll 24, fol. 703a-704b. Boet ble holdt i Haldumsdalen, og utgjorde drøye 195 riksdaler brutto og 104 daler netto.

²² RH sskr, skifteprotokoll 20, fol. 22a-25b. Boet var på drøye 436 riksdaler brutto og snaue 69 daler netto.

²³ RH sskr, skifteprotokoll 19, fol. 648a-650a. Boet var brutto på 1155 riksdaler og netto 120 daler med 15 lpd tunge og 12 settinger uten bygsel i Hval, verdt 80 daler.

Kari Rasmusdatter, død ca 1695

g1 Ole Ellingsen, død ca 1690

g2 Johannes Christensen Kvernbergsundet, født ca 1657, bgr 1727 27/7, skifte 1727 16/8²⁴

Barn i første ekteskap:

1. Elling Olsen, n. på Ringerike 1738

2. Gjertrud Olsdatter, f. ca 1686, bgr 1762 13/6, Sundet

g. (1717 11/4) Amund Andersen Sundet, f. ca 1689, bgr 1762 7/2, Sundet

2.1 Anders Amundsen, døpt 1718 16/1, Sundet

- trolig identisk med Anders Amundsen ved Hønefossen som 1748 vies til Anne Eriksdatter - bgr 1754 9/1, 33 år

2.2 Johannes Amundsen Sundet, døpt 1721 17/8, Sundet, bgr 1771 8/1, skifte påbegynt 1771 28/1, Sundet²⁵

g. (1756 14/10) Marte Ellingsdatter Tveter,²⁶ døpt 1728 7/3, død 1821 17/12, Garhammer (*Marthe Riber*)

2.2.1 Anne Johannesdatter Riber, døpt 1758 5/3, død juni 1801, skifte 1804 19/4, Hønefossen²⁷

g. (1786 26/10) Mogens Christophersen Thiin,²⁸ døpt 1739 4/5 på Bragernes, organist og skredder, Kvernbergsundet, skifte påbegynt 1810 10/3²⁹

2.2.1.1 Aase Marte Thiin, døpt 1787 14/10, bgr 1789 4/3 i N:hov

2.2.1.2 Johan Christopher Thiin, døpt 1790 18/3, død 1848 19/4, Oslo domkirke, borger og blikkenslagermester i Christiania, egen gård i Storgaten

g. (1814 10/8 Oslo domkirke) Karen Diderika Schöne, døpt 1787 21/8 i Oslo domkirke

2.2.1.3 Petronella Mathea Thiin, døpt 1794 12/4 i N:hov, konf. 1809 i Vardal

g1 Knut Peter Lund Olsen Øhren, urmaker i Christiania, død 1820 20/8, Oslo domkirke, druknet

g2 (1823 30/10 Oslo domkirke) Magnus Arbo Fougner, født ca 1798 i Fron, bakermester, n. 1875

2.2.2 Amund Johannessen, døpt 1760 21/9, bgr 1762 12/10

2.2.3 Amund Johannessen Riber på Haukedalen, døpt 1765 31/3, død 1826 11/11, Garhammer, gårdbruker og tømmerhandler, skifteutlodn. 1828 18/12

g1 (1789 29/10) Mari Ellingsdatter Hval, født ca 1763, bgr 1813 14/2, Haukedalen, skifte 1814 18/3³⁰

g2 (1814 21/5) Ingeborg Jensdatter, født ca 1792, død 1873 7/6, Strømsgodset i Skoger

Barn i første ekteskap:

2.2.3.1 Marte Amundsdatter Riber, døpt 1790 17/1, død før 1842

g. (1811 19/10) Gudbrand Mikkelsen Borgerud, døpt 1788 30/11, død 1872 14/4

2.2.3.2 Johannes Amundsen Riber i Haukedalen, døpt 1791 9/10, skifteutlodn. 1835 13/10

g. (1831 25/3) Gunhild Olsdatter Berg, døpt 1805 10/11, Berg i Lunder, n. 1836

2.2.3.3 Elling Amundsen Riber i Haukedalen, døpt 1793 9/6, Haldum, død 1822 1/6, Haukedalen

g. (1820 13/2) Inger Torstensdatter Garhammer, døpt 1803 19/5, død 1875 1/5, Enger

Barn i annet ekteskap:

2.2.3.4 Maren Amundsdatter Riber, født 1815 10/5, Kittelsby, bgr 1876 22/7, Brakerøya, Skoger

g. (1835 22/6) Anders Knutsen Ringnes, født 1813 20/11, Krødsherad, død 1875 30/3, Moen i Skoger³¹

2.3 Ole Amundsen, døpt 1724 13/4, Kvernbergsundet

2.4 Kari Amundsdatter, døpt 1724 13/4, Kvernbergsundet

2.5 Lisbet Amundsdatter, døpt 1728 17/3, Sundet, n. 1762, enke på Storjordet u. Hov i Ullerål

g1 (1756 2/1) Rasmus Mikkelsen Stordjordet u. Hov, døpt 1722 13/12, bgr 1760 21/12, skifte 1761 27/1³²

2.5.1 Marte Rasmusdatter, døpt 1756 15/8, bgr 19/12

²⁴ RH sskr, skifteprotokoll 9, fol. 108a-112b. Boet var brutto på rundt 81 riksdaler, men gjelden utgjorde 98 daler. Johannes hadde i annet ekteskap sønnen Anders (27). Et verdifullt klenodium i boet var en brennevinskjele av kobber med hatt, tønne og piper, vektig 2½ bismerpund og verdsatt til over 11 riksdaler. Madame salig Jonas Rami, bedre kjent som Anna Colbjørnsdatter, sikret seg under utlodningen en fjerdedel i kjelen.

²⁵ RH sskr, skifteprotokoll 19, fol. 397a-403a. Boet utgjorde brutto 870 riksdaler og netto 750 daler.

²⁶ Marte ble gjengift med Bertel Olsen Riber, og hennes barn i ekteskapet med Johannes Amundsen tok navnet Riber. Datteren Anne kalles også i 1801 Anne Bertelsdatter Riber!

²⁷ RH sskr, skifteprotokoll 23, fol. 622a-625b.

²⁸ Mogens Thiin kom i 1763 fra Bragernes til Hov i Ullerål, og overtok som organist etter Hans Persen, jf Ropeid (1952), s. 242-43. I folketellingen 1801 står han riktignok som 46 år gammel, men det stemmer ikke. Hans far Christopher Thiin begraves ellers 9. mars 1776 i Norderhov kirke, 76 år gammel. Ved Mogens' dåp på Bragernes kalles han Christopher Thiin skredder.

²⁹ RH sskr, skifteprotokoll 24, fol. 748a-751a, påbegynt 10. mars 1810 og avsluttet 2. oktober 1812. Boet utgjorde brutto nærmere 163½ riksdaler og netto 86½ daler.

³⁰ RH sskr, skifteprotokoll 24, fol. 824a-826a. Boet utgjorde nærmere 4214 daler brutto og 2455 daler netto, medregnet takstsummer for Haukedalen, Solberg og Russland.

³¹ Anders og Marit var foreldre til Amund Ringnes (1840-1907) og Ellef Ringnes (1842-1929). Anders hadde store gjeldsproblemer, og de to brødrene flyttet til Christiania og grunnla i 1877 Ringnes Bryggeri.

³² RH sskr, skifteprotokoll 17, fol. 330a-331b. Boet var svært sparsomt utstyrt, og utgjorde brutto drøye 47 riksdaler og netto 7 daler. De hadde en femårgammel musete hest, fire kyr og fire sauer, til sammen verdt 23 daler.

Hverven. Maleri 1841.

- 2.5.2 Ole Rasmussen, døpt 1757 26/12, bgr 1758 29/1
- 2.5.3 Abraham Rasmussen, døpt 1759 29/4
- 2.5.4 Randi Marie Rasmusdatter, døpt 1760 21/12, bgr 1761 1/2
- g2 (1764 3/1) Gudbrand Tomassen Storjordet u. Hov
- 2.5.5 Rasmus Gudbrandsen, døpt 1764 16/9

Karis barn i annet ekteskap:

- 3. Ole Johansen, f. ca 1691, n. 1738
- 4. Christense Johansdatter, f. ca 1695, n. 1738
- g. (1726 8/12) Engebret Hansen krokfot på Eikeli, n. 1738
- 4.1 Hans Engebretsen, døpt 1726 12/5, Veieneie
- 4.2 Johannes Engebretsen, døpt 1729 9/1, Eikeli

Oles morsslekt

Om Ole var av lavt sosialt utspring på farssiden, var det helt annerledes i morens slekt, særlig om vi ser tilbake til hans oldefar, Anders Jensen Hverven. Anders og hans bror Svend Jensen på Søndre Setrang³³ var midt på 1600-tallet blant de mest velstående bygdekaksene på Ringerike, og de var utvilsomt utenbygdsfra. Anders, som i 1674 omtales som salig, hadde imidlertid fire sønner og fire døtre, slik at det ikke ble så mye å dele på hver. De tre sønnene som vokste opp opplevde en sosial nedtur, og måtte nøye seg med å overta mindre gårder i Åsa.

Så tidlig som i 1618 hører vi om to mindre sager i Åsa, som etter kongens ordre ble kjent ulovlige. Anders Hverven hadde til en viss grad satset på sagvirksomhet, og i 1630-årene hadde

han kjøpt opp begge disse. Det er lite sannsynlig at fortjenesten på disse ble særlig stor. Han avhendet den ene etter 1639, og den han satt igjen med ble kalt en meget ringe flomsag.³⁴ I en sak 29. november 1714 framla oppsitterne i Åsa en besiktelse av 17. april 1651, forrettet av sorenskriver Povel Snell og seks menn, der det framgikk at Anders Hverven brukte en bekkesag i Åsa på egen odelsgrunn. I 1656 nevnes Hans soldat som sagmester i Åsabekken på Anders Hvervens sag.

I 1664 oppsto en tvist om tømmer i Åsa, og det framgår at det var Jacob Povelssøn, Anders' svigersønn, som eide saga.³⁵ To år senere nevnes Gudbrand Slora som sagmester i Åsa, 36 år gammel.

Anders Jensen Hverven, født ca 1600, død ca 1673

g. Eli Frodesdatter Selvik,³⁶ oppvokst i Sande, n. 1675

³³ Statsarkivet på Hamar (SAH), Hadeland, Land og Valdres sskr, tingbok I-3, fol. 46b (31. mars 1654).

³⁴ Ropeid (1952), s. 320. Ropeid viser også til en jordebok fra 1594 som omtaler to sager som relativt nylig var satt opp, der den ene ble kalt Sørvoldsfossen, jf s. 17-19. Otto Frydenlund antar at navnet er utledet av gården Sjørvoll lengst sørvest i Vegårdsfjeringen, og at det kan dreie seg om ei sag i Åsaelva, jf Frydenlund (1995), s. 24.

³⁵ RH sskr, tingbok I-5, fol. 90b (31. desember 1664).

³⁶ Eli Frode(r)sdatters navn framgår av et makeskiftebrev av 16. mars 1640, gjengitt i min artikkel «Et makeskiftebrev fra 1640», jf Høyendahl (2010), s. 14. Professor Eyvind Fjeld Halvorsen har antydnet at hennes farsnavn og navnet på hennes antatt eldste sønn ikke nødvendigvis er det nordiske Frode, men det frisiske *Frodde*, som er brukt i Sønderjylland, jf s. 13.

1. Frode Andersen Hverven/Jonsrud øvre (Åsa), født ca 1648, bgr 1729 19/5
g. Anne Hansdatter
2. Rasmus Andersen Vegstein søndre/Jonsrud nedre (Åsa), født ca 1650, død ca 1710
3. Klaus Andersen Lore i Hole/Gundersrud (Åsa), født ca 1652, bgr 1732 17/2
g. Ales Jonsdatter Sjørvoll, født ca 1655, bgr 1722 16/2, Åsa
4. Lars Andersen, født ca 1657, n. 1674, død ung
5. Marte Andersdatter, g. Jacob Povelssøn, borger på Bragernes, n. 1699 ³⁷
6. Kari Andersdatter, skifte 1703 14/5, Frok ³⁸
g. Harald Engebretsen Frok, født ca 1639, skifte 1700 15/11
7. Mari Andersdatter, n. 1703 på Bråk
g. Nils Villadsen ved Hønefossen, sagfogd og sageier, bgr 1686 15/12 på Bragernes
8. Lisbet Andersdatter, n. 1699
g. (1671 21/5 Christiania) Erich Jenssøn Rafn, bgr 1695 24/1, Christiania, Vaterlands kirkegård

Oles morfar: Rasmus Andersen Jonsrud

Rasmus Andersen på Nedre Jonsrud hadde fire døtre, og Helle, Oles mor, var den eldste - det ser vi av en kontrakt av 1712 mellom de tre gjenlevende søstrene, som er gjengitt i skiftet etter Helle. Det framgår der at Rasmus er død, og at det er holdt skifte etter ham - dette kan ikke sees hverken i begravelleslister eller skifteprotokoller. Rasmus sitter imidlertid som lagrettemann så sent som 24. juli 1709 på Tanberg tingstue,³⁹ og dødsfallet kan ikke ha skjedd lenge etter dette. Hans hustrus navn er ukjent.

Av jordeboken for 1679 ser vi at Rasmus og en Engebret drev hvert sitt bruk på Søndre Vegstein i Norderhovsbygda, mens Engebret året før står sammen med Ingjerd, trolig enken etter Paal Olsen som var der i 1676. Rasmus er imidlertid oppført sammen med Engebret i tienden for 1678, og er nok kommet inn på Vegstein dette året.

Rasmus Vegstein pantsatte 18. april 1682 sin odelseiende plass Nedre Jonsrud med kvernefoss og støe til Torger Gudbrandsen Vestern for 16 riksdaler. Skylden var bare på ett skinn, og plassen ble 23. november 1695 bortpanтет til Jens Thygesen for 20 riksdaler⁴⁰ og tinglyst 24. februar året etter. Samme dag lot Rasmus på sine søsken og medarvingers vegne lovby deres

odelsrett til «Hanestad» i Viksfjerdingen på Toten med en skyld på 2 skippund.⁴¹

Sagbruksreglementet av 1688 innebar at hele 536 sager i landet ble avskaffet, samtidig som de resterende 664 sagene fikk redusert skuren med en tredjedel. På Ringerike var det bare et fåtall sager som ble forlangt nedlagt, deriblant den ene Åsa-saga som tilhørte Jacob Povelssøn. Rasmus Andersens sag ble derimot godkjent til tross for at den bare sto for et beregnet kvantum på 1000 bord - utenom denne var det bare Snell-saga (6700 bord), tilhørende Jørgen Lauridssøn, som hadde så lite som et firesifret kvantum.⁴²

Jens Thygesen oppgir 8. april 1702 at Rasmus Vegsteins fire døtre, deriblant en Marte, har innløst Nedre Jonsrud for 20 riksdaler, men uten kvernhaus og kverner som fortsatt skal tilhøre Jens.⁴³ Av et utdrag fra Jens' hovedbok framgår at det var Rasmus og hans datter (trolig Kari) som innløste plassen, og for kvernhuset og kvernene skulle de betale årlig leie med en daler. Da Rasmus og Kari i Åsa i 1707 ble dømt til å betale noe gjeld til Jens, ble det opplyst at de brukte både gård og kvern.⁴⁴

Rasmus hadde 31. desember 1694 bortpanтет hele sin rett i Åsasaga til Christian Thomassen på Storøya, som påtok seg å innfri Rasmus' tid-

³⁷ Jacob Povelssøn på Bragernes, Harald Engebretsen Frok, Maren Andersdatter salig Nils Villadsens ved Hønefossen og Lisbet Andersdatter salig Erik Rafns i Christiania selger 1699 25/10 sine parter i Øvre og Nedre Jonsrud samt Gundersrud i Åsa til deres svoger Klaus Andersen Gundersrud, jf RH sskr, pantebok 1, fol. 233b-234a. Originalskjøtet ligger i Hole bygdearkiv.

³⁸ RH sskr, skifteprotokoll 3, fol. 68b-71b. Boet utgjorde brutto nærmere 200½ riksdaler, og gjelden 190 daler. Avdøde hadde 6. juni 1701 kjøpt 15 lpd mel i Bråk, taksert til 99 daler. Det vises til et skiftebrev av 15. november 1700, åpenbart etter ektemannen Harald Engebretsen.

³⁹ RH sskr, aktsprotokoll 10, fol. 22a.

⁴⁰ RH sskr, pantebok 1, fol. 120b-121a, erklæring av 23. november 1695.

⁴¹ RH sskr, tingbok I-23, fol. 8a. Anders Hverven står også i landskatten 1635 med 2 skpd tunge i Hanestad, men dette er en misforståelse - riktig gård er Hammerstad i Balke på Østre Toten, jf Høyendahl (2010), s. 12.

⁴² Ropeid (1952), s. 87-91.

⁴³ RH sskr, pantebok 2, fol. 106a.

⁴⁴ RH sskr, aktsprotokoll 8, fol. 108b-111a (16.-17. desember 1707).

ligere pantebrev til salig Engebret Hesleberg.⁴⁵ Christian og Gjert Holst på Lore inngikk 3. mars 1705 kontrakt med Rasmus Andersen om Åsa-saga på ti åremål.⁴⁶

Ole Persen eide ikke jordegods ved sin død, da han i 1734 hadde solgt Nedre Jonsrud til søskenbarnet Guttorm Hansen og søstermannen Hans Larsen for 100 riksdaler. Han skrev seg da Ole Pedersen Aasene, og hans vanvittige bror Rasmus var da avgått ved døden.⁴⁷

Kari Rasmusdatter Jonsrud

Rasmus Andersens fire døtre nevnes sammen med ham under innløsningen av Nedre Jonsrud i 1702. Det kan se ut som om Kari kort etter er blitt gift, idet Hans og Kari Rasmusdatter Åsa i 1706 og 1710 får to sønner. Kari gifter seg igjen i 1713 med Jørgen Larsen og bor heretter på Nedre Jonsrud i et barnløst ekteskap, mens første ektemann Hans i likhet med litt for mange andre ikke står oppført i begravelseslistene.

Kari Rasmusdatter, født ca 1670, bgr 1750 13/12, Åsa, angitt 79 år

g1 Hans Åsa, død ca 1711

g2 (1713 28/12) Jørgen Larsen Jonsrud nedre/Åsa, født ca 1679, bgr 1748 19/5, Åsa, angitt 69 år

Barn i første ekteskap:

1. Ole Hansen, døpt 1706 15/8, Åsa

2. Guttorm Hansen Jonsrud nedre (Åsa), døpt 1710 9/4, Åsa, bgr 1774 10/7, skifte 1775 22/4⁴⁸

g. (1737 30/12) Eli Paalsdatter Søndereng, født ca 1715, død 1797 april, Åsa

2.1 Eli Guttormsdatter, døpt 1738 28/9, Busund u. N:hov prestegård, enke 1801 på Pålsrud

g. (1780 27/12) Ole Knutsen Åsa, død før 1801

2.1.1 Inger Andersdatter, døpt 1769 10/9 utenfor ekteskap, Åsa, barnefar: Anders Larsen Brastad i Lier

2.1.2 Eli Olsdatter, døpt 1781 4/2, n. 1801

2.2 Hans Guttormsen, døpt 1741 31/3, bgr 1785 15/6, Hovseie i Aker

g. (1766 2/1) Anne Gundersdatter Svarverud, døpt 1738 9/3, Vakereie, n. 1775

2.2.1 Kari Hansdatter, døpt 1767 23/8, Sjørvollseie

2.2.2 Gunhild Hansdatter, døpt 1771 28/3, Åsa

2.2.3 Daniel Hansen Skjeggerud, døpt 1775 5/6, Teien i Aker, død 1844 4/5, Sognseie i Vestre Aker

g1 (1804 4/8 Aker) Siri Olsdatter, født ca 1773, død 1806 - ett barn

g2 (1807 4/9 Aker) Mari Christiansdatter Kjelsås, født ca 1781, død 1851 24/2, Sognseie - ti barn

2.3 Marte Guttormsdatter, døpt 1744 12/7, n. 1801, Røysengeie

g. (1772 20/2) Ole Ellevsen Jonsrud/Heslebergeie i N:hovsbygda/Røysengeie i Strandefjerdings, n. 1801

2.3.1 Malene Olsdatter, døpt 1772 10/5, Åsaeie, n. 1816

g. (1796 8/12) Anders Mikkelsen Sørumsæie/Tanbergeie, født ca 1774, n. 1833

2.3.1.1 Tord Andersen, døpt 1792 5/2 utenfor ekteskap, Sørumsæie, konf. 1810 30/9, Tanberg

2.3.1.2 Ole Andersen, født ca 1795, n. 1801, trolig død samme år

2.3.1.3 Ingeborg Andersdatter, født ca 1797, n. 1801

2.3.1.4 Anne Andersdatter, døpt 1798 25/11, Tanbergeie, død som barn

2.3.1.5 Maria Andersdatter, født ca 1799, n. 1801

2.3.1.6 Ole Andersen, døpt 1802 5/9, Tanbergeie, n. 1823

2.3.1.7 Mikkel Andersen, døpt 1805 31/3, Tanbergeie, n. 1823, til Christiania 1827, gevorben jeger

g. (1832 20/7 Oslo domkirke) Karen Andrine Nilsdatter, født ca 1803 i Østre Aker

2.3.1.8 Kirsti Andersdatter, døpt 1807 6/12, Tanbergeie, n. 1865, død før 1875

g. (1830 9/12) Nils Andersen Bråten u. Myra i Hole, født ca 1805, n. 1875

2.3.1.9 Aase Andersdatter, født 1816 8/8, Tanbergeie

2.3.2 Ellev Olsen skomaker, døpt 1774 20/11, Ødegården, n. 1798

2.3.3 Gunhild Olsdatter, døpt 1776 3/11, Røysengeie

g. (1810 27/12) Fredrik Persen Vaker, født ca 1785

2.3.4 Hans Olsen, døpt 1779 28/2

2.3.5 Anders Olsen, døpt 1782 3/2

2.4 Paal Guttormsen, døpt 1746 11/9, til Vang i Hedemarken før 1775

g. (1773 25/2) Mari Haakensdatter

2.5 Engebret Guttormsen, døpt 1749 26/2, død som barn

2.6 Ole Guttormsen, døpt 1751 18/4, n. 1775

⁴⁵ RH sskr, tingbok I-21, fol. 192a-b, tinglyst 5. juli 1695.

⁴⁶ RH sskr, tingbok I-24, fol. 192b (9. mars 1705).

⁴⁷ RH sskr, pantebok 7, fol. 249 (1. juni 1734).

⁴⁸ RH sskr, skifteprotokoll 20b, fol. 449b-452b, avsluttet 24. august 1781. Boet utgjorde brutto 192½ riksdaler, mens

gjelden var nærmere 203 daler. Avdøde Guttorm eide en fjerdedel av Øvre og Nedre Jonsrud til skyld ¼ lpd tunge. Det opplyses at Nedre Jonsrud hadde vært eid og brukt av ham og hans forfedre *fra ældgammel Tiid*, og plassen ble nå solgt ved auksjon.

- 2.9 Engebret Guttormsen Almeeie i Ullerål, døpt 1761 16/8, n. 1807
- g. (1790 23/1) Guri Larsdatter Somdalsbråten, døpt 1766 1/6, n. 1807
- 2.9.1 Hans Engebretsen, døpt 1790 18/4, Hønefossen, n. 1801
- 2.9.2 Gudbrand Engebretsen, døpt 1792 19/2, Vakereie, n. 1801
- 2.9.3 Gunhild Engebretsdatter, døpt 1795 15/3, Hønefossen, n. 1801
- 2.9.4 Kari Engebretsdatter, døpt 1799 8/9, Almeeie, n. 1801
- 2.9.5 Paal Engebretsen, døpt 1803 15/5, Almeeie
- 2.9.6 Else Engebretsdatter, døpt 1807 6/9, Almeeie, død 1883 15/6, Hønefoss, ugift

Eli Rasmusdatter Jonsrud

Eli var trolig noe yngre enn søsteren Kari, og i mange år etter delte gården med Kari og hennes ektemann Jørgen Larsen.
 giftet seg i slutten av 1712 - kort etter innløsningen av Nedre Jonsrud - med Hans Larsen, som

- Eli Rasmusdatter, født ca 1675, bgr 1754 24/3, Åsa, angitt 79 år
 g. (1712 28/12) Hans Larsen Jonsrud nedre (Åsa), født ca 1687, bgr 1758 3/12
1. Ragnhild Hansdatter, døpt 1713 15/10, bgr 1766 6/4, skifte 1766 19/12⁴⁹
 g. (1736 17/4) Per Persen smed, Bokkenhaug u. Vaker nedre, født ca 1710, bgr 1773 8/8, skifte 1774 29/1⁵⁰
    - 1.1 Jens Persen Hagen u. Vaker, døpt 1739 10/5, Åsa, n. 1779
 g. (1774 29/12) Else Hansdatter, n. 1779
      - 1.1.1 Hans Jensen, døpt 1775 18/6, Hagen u. Vaker
    - 1.2 Anders Persen, døpt 1742 28/1, Vakereie, bgr 1773 5/11, Hønefossen
    - 1.3 Eli (Ellen) Persdatter, døpt 1745 21/2, bgr 1766 13/4, Bokkenhaug, 22 år
    - 1.4 Per Persen Hagen u. Vaker/Stubdal, døpt 1748 8/12, soldat 1774 på Stubdal, n. 1815
 g. Anne Jensdatter, født ca 1744, n. 1801
      - 1.4.1 Ragnhild Persdatter, døpt 1777 22/6, Ultveteie, n. 1818
 g. (1807 30/12) Mikkel Mikkelsen Stubdal/Åsa, født ca 1778, n. 1818
        - 1.4.1.1 Kari Mikkelsdatter, døpt 1807 29/11, Stubdal
        - 1.4.1.2 Henrik Mikkelsen, død 1812 22/11 som nyfødt, Stubdal
        - 1.4.1.3 Per Mikkelsen, født 1815 1/6, Åsa
      - 1.4.2 Per Persen, døpt 1780 7/5, Vakereie, død som barn
      - 1.4.3 Per Persen, døpt 1786 29/10, Hagen u. Vaker, n. 1801
    - 1.5 Anne Persdatter, født ca 1751, n. 1766, død før 1774
    - 1.6 Hans Persen, døpt 1752 22/5, død 1773 kort etter farens død
    - 1.7 Ingeborg Persdatter, døpt 1755 23/11, n. 1780
    - 1.8 Christian Persen, døpt 1758 17/12, bgr 1766 6/4, Vakereie
  2. Lars Hansen Jonsrud, døpt 1719 28/5, Åsa, død 1795 sept., Jonsrud
 g. (tl 1752 19/5) Inger Olsdatter, født ca 1720, død 1797 jan., Åsa
    - 2.1 Hans Larsen, døpt 1753 29/4, bgr 1754 24/3, Åsa
    - 2.2 Eli Larsdatter, døpt 1758 12/2, n. 1819, Gullerud
      - g1 (1777 29/12) Halvor Olsen Åsa, født ca 1756, bgr 1784 13/6, Åsa, druknet
      - g2 (1788 4/12) Halvor Andersen Åsa/Kittelsby i Haug/Gullerud, født ca 1755, død 1819 28/3, Gullerud, skifte 1819 22/11⁵¹
 Barn i første ekteskap:
        - 2.2.1 Jon Halvorsen, døpt 1777 9/11
        - 2.2.2 Sissel Halvorsdatter, døpt 1779 14/3, Åsa
        - 2.2.3 Hans Halvorsen, døpt 1781 29/7, Åsa, bgr 1800 14/12, Åsa
 Barn i annet ekteskap:
          - 2.2.4 Anders Halvorsen Gullerud, døpt 1789 11/10, Åsa, død 1857 5/1, innerst på Gullerud
            - g1 (1817 8/4) Anne Johansdatter Gullerud, født ca 1790, skifte 1831 22/8, Gullerud
            - g2 (1832 10/2) Aase Olsdatter Rudseie, født ca 1796, n. 1834

⁴⁹ RH sskr, skifteprotokoll 18, fol. 384a-385a. Boet besto brutto av drøye 78 riksdaler og netto nærmere 47½ daler.

⁵⁰ RH sskr, skifteprotokoll 19, fol. 725a-726a. Boet gikk i minus: 47 riksdaler i aktiva og nærmere 52½ daler i gjeld. Per var gjengift med Mari Paalsdatter, og hadde med henne sønnene Ellev (6) og Johannes (3).

⁵¹ RH sskr, skifteprotokoll 25, fol. 309, 425, 446. Boet utgjorde brutto drøye 625 spesiedaler, inklusive 5 lpd i Gullerud taksert til 600 daler, og netto 382 daler.

- Barn i første ekteskap:
- 2.2.4.1 Johan Andersen Holter, født 1818 23/1, Gullerud, 1848: leilending på Kirkeby øvre i Maridalen, 1865: selveier på Holter i Nittedal
    - g. (1842 1/2) Helene Hansdatter, født ca 1817 i Nittedal, død 1865 15/4, Holter
  - 2.2.4.1.1 Hans Andreas Johansen Skalstad, født 1842 16/2, Gullerud, død 1915 20/1, Skalstad
    - g. (1867 30/11 Ådal) Anne Iversdatter, født 1845 29/6 i Ådalen, Nordhagen, død 1915 2/5, Skalstad
  - 2.2.4.1.2 Marie Johansdatter, født 1844 20/12, Gullerud
    - 2.2.4.1.3 Karl Johansen, født 1848 28/10, Aker, Kirkeby øvre i Maridalen
  - 2.2.4.2 Halvor Andersen, født 1820 19/6, Gullerud, død 1822 14/7, Gullerud
- Barn i annet ekteskap:
- 2.2.4.3 Anne Andersdatter, født 1832 22/4, Gullerud
  - 2.2.4.4 Ole Andersen, født 1834 7/7, Gullerud
- 2.2.5 Ole Halvorsen Gullerud/Gjermundbueie, døpt 1790 26/12, Åsa, død 1865 17/12, Gullerud, legdslem på Nærstad
- g. (1821 27/4) Anne Abrahamsdatter, døpt 1794 29/6, Vakereie, død før 1865
  - 2.2.5.1 Else Marie Olsdatter, født 1821 28/6, Gullerud, n. 1865 på Ljønshagen, død før 1875
    - g. (1847 1/10) Christian Nilsen, født ca 1802 i Hole, til Fonkalsrud, enkemann 1875 på Bårnås
  - 2.2.5.2 Halvor Olsen Guriby, født 1823 24/12, Gullerud, husmann på Guriby i Ullerål, død før 1875
    - g. (1850 15/4) Bolette Torbjørnsdatter Hovseie i Ullerål, døpt 1823 25/10, bor 1875 som enke og fattiglem på Storbordseie u. Hov, n. 1900 på Solheim
  - 2.2.5.3 Anders Olsen, født 1827 15/3, Gullerud
  - 2.2.5.4 Hans Johan Olsen, født 1830 15/1, bgr 28/2, Gullerud
  - 2.2.5.5 Karl Olsen, født 1831 21/6, Gullerud
  - 2.2.5.6 Karen Olsdatter, født 1835 30/3, n. 1875, Hønefoss nordre
    - g. (1862 15/11) Ole Hansen Mælingen, født ca 1836, skomaker, n. 1875 ved Hønefossen
- 2.2.6 Anne Cathrine Halvorsdatter, døpt 1794 29/6, Åsa, n. 1865 i Ulleråls skolehus
- g. (1830 11/10) Amund Halstensen, født ca 1791 i Elverum, husmann, død 1868 13/12, Rua i Ullerål
    - Barn utenfor ekteskap med Johannes Olsen, gevorben soldat:
      - 2.2.6.1 Nils Johannessen, født 1823 13/3, død 27/3 uten å ha vært i kirken, Gullerud
    - 2.2.6.2 Hans Johan Amundsen, født 1830 27/1, Gullerudeie, bgr 1835 25/5, Vesterneie
    - 2.2.6.3 Gunhild Marie Amunds datter, født 1833 2/8, bgr 1834 7/6, Vesterneie
    - 2.2.6.4 Hans Johan Amundsen, født 1835 23/4, Øvre Tanbergeie
    - 2.2.6.5 Karl Amundsen, født 1839 22/8, Vesterneie
- 2.2.7 Lars Halvorsen Gullerud, døpt 1800 7/9 i Åsa, murer, Øya, død 1878 23/3, Hønefoss
- g. (1829 20/9) Marte Persdatter, født ca 1800, n. 1865, Øya, død før 1875
  - 2.2.7.1 Hanna Larsdatter, døpt 1829 11/6, Hønefoss søndre, tre barn utenfor ekteskap, n. 1891
    - g. Anders Andersen Sundet, født ca 1834, død 1891 27/4, murer, Hønefoss, Blyberghaugen
  - 2.2.7.2 Petter Larsen, døpt 1834 1/2, Hønefoss søndre, n. 1865, Øya, murersvenn
    - g. (1864 17/7 Oslo domkirke) Anne Marie Christiansdatter, født ca 1843 i Ås, n. 1865
  - 2.2.7.3 Olea Larsdatter, døpt 1837 3/1, Hønefoss søndre
  - 2.2.7.4 Maren Kirstine Larsdatter, døpt 1839 23/12, Hønefoss

Marte Rasmusdatter Jonsrud

Marte Rasmusdatter, som i 1702 var med på innløsningen av Nedre Jonsrud, døde før 1712 og var trolig ugift, i alle fall uten livsarvinger. Notatet fra 1702 er faktisk det eneste vi har om Martes eksistens. Dødsfallet kan heller ikke sees i kirkeboken for Norderhov, som begynner i 1704.

Oppsummering

Skifter etter ugifte mennesker gir ofte verdifulle opplysninger om utarvingene, særskilt for folk som ikke hadde fast eiendom, og som i mangel av skriftlige kilder lever en anonym tilværelse.

Nå hadde det vært nødvendig å tilrettelegge skifte etter Ole glassmester på Bråk, da boet etter registreringen viste seg å være fallitt. Fra vært ståsted må vi derfor være svært tilfreds med at et skifte ble opprettet her, ettersom Oles farsslekt neppe ellers kunne ha latt seg identifisere med sikkerhet.

Oles morsslekt i Åsa var derimot godt kjent fra tidligere, men denne kan nå kompletteres med en del nye detaljer. Etterslekten her, som for en stor del holdt seg i Åsa, kan heller ikke sees å ha blitt forsket på tidligere.

Litteratur

- Andersen, Jan: Smed Mikkel Asbjørnsens etterkommere. *Hringariki* nr 1/2018, s. 38-40.
- Frydenlund, Otto: Møller og sagbruk i Åsa i gamle dager. *Ringerike* 1995-96, s. 24-27.
- Høyendahl, Sten: Glassmesterslekten Post på Ringerike. *Norsk Slekthistorisk Tidsskrift*, bind XLV, hefte 2 (Oslo 2017), s. 130-136.
- Høyendahl, Sten: Et makeskiftebrev fra 1640. *Hringariki* nr 1/2010, s. 8-14.
- Norsk historisk leksikon*. J. W. Cappelens Forlag AS, 2. utgave (1981).
- Ropeid, Andreas: *Hønefoss. Sagbruk og sagarbeidere*. Første bind, 1600-1800 (1952).
- Schmidt, Tom: Bøle, Bøler og -bøl(le) i norske gårdsnavn. *Namn og nemne. Tidsskrift for norsk namnegransking*, årgang 2013, s. 13-49.

Fra kirkebøkene

1763 d: 24 Aprilis

Publ: abs: Berthe Jensd: Hönefoss, beg: Lejermaal med Iver Amundsen Thonen, som afvigte Skierstorsdag blev betient med det Hellige Sacramente hiemme i huuset, saasom hand ei formedelst Sit Skröbel: Legemes tilstand kunde

søge Forsamlingen, dog blev samme dag hans Tilstaaelse af Prædikestoelen offentl: bekiendtgjort og hans forargelse hos Meenigheten deponeret tillige med alvorlig Bön til Gud for ham om en sand og alvorlig omvendelse -

Norderhov ministerialbok 4, fol. 93a. Menigheten ønsket barnefaren Iver Amundsen *en sand og alvorlig omvendelse*, men om det hjalp noe særlig på hans moralske habitus er heller tvilsomt. Han giftet seg 13. august 1766 med Mari Jensdatter som han etter hvert fikk fire sønner og tre døtre med, men før vielsen måtte han 29. juni samme år igjen stå til offentlig skrifte, denne gang for tredje gangs leiermål med en Ingeborg Larsdatter. Iver Amundsen drev Ton i Haug fra 1765 til sin død i 1777.

Heim og folk på Ringerike

Søster Karen Finsand

Karen Finsand ble født 4. mai 1889 i Øvre Eiker. Hennes foreldre, som begge var av ådalsslekt, bodde noen år på Søndre Myre i Eiker. Karen viet tidlig sitt liv til å være sanitetssøster og ble allerede i 1918 ansatt som "søster" i Stranden kvinneforening. For sin mangeårige innsats for å hjelpe andre ble hun tildelt H. M. Kongens fortjenestemedalje i sølv.

---

av Nils Elsrud

Karens foreldre var Elling Monsen Finsand, født 9. oktober 1857 på Søndre Finsand i Ådal, og Karoline Lovise Torkildsdatter Flaskerud, født 10. april 1858 i Krødsherad. Karoline var imidlertid av ådalsslekt siden hun var datter av Torkild Torkildsen Flaskerud, født 1828 på Flaskerud i Ådal, og Gunhild Stenersdatter Vassendrud, født 1825 i Krødsherad.

Karen var nest eldst i en barneflokk på seks. Hun bodde de første barneårene i Eiker før familien flyttet hjem til farsgården i 1891 eller 1892. I 1900 bodde familien på Søndre Finsand.

I 1910 jobbet Karen som tjenestejente hos tidligere sogneprest Jens Jonas Elstrand Jansen og hans ektefelle Jenny Therese, født Schroeter. Hun hadde sin sykepleierutdannelse fra NKS Elevhjem, og hun ble som sagt ansatt av Stranden kvinneforening i 1918.

Karen Finsand
er antatt som menighetssøster i
Strandens og Heradsbygdens
kredser i Norderhov. Hun over-
tar posten 1ste august.

Hønefoss og Oplands Socialdemokrat, 5. juni 1918

Stranden kvinneforening var en del av Det Norske Misjonsselskap. De startet en sykepleierforening og ansatte ei sykesøster. Ifølge boka om Norderhov kommune tok foreningen "fast form da søster Karen Finsand i 1918 ble tilsatt som sanitetssøster".

I tillegg til Stranden hadde også foreningen sitt arbeidsområde i Heradsbygda fram til 1921, da Heradsbygda stiftet egen forening. På samme

tid ble sanitetsforeningen skilt ut fra misjonsforeningen og ble selvstendig.

Karen fungerte ikke bare som sykepleier i kretsen. Hun var et medmenneske som også hjalp til der det var behov hos sine pasienter, og fikk god bruk for det hun hadde lært i barndommen om gårdsdrift og husstell. Sammen med andre helsesøstre holdt hun førstehjelpskurs.

Hun startet fikk en tøff start på sin søstergjerning. I 1918 herjet spanskesyken som var meget dødelig, og hun fikk dette tett innpå seg da flere av hennes pasienter døde i denne pandemien. Det framgår av hennes dagbøker at hun noen år jobbet over 300 dager.

Gjennom hele Karens levetid kan vi se en annonse før jul hvert år i forskjellige aviser. Hun ønsket alle god jul og godt nyttår gjennom pressen på Ringerike og noen ganger i Drammensaviser.

Mine beste ønsker for julen og
det nye år.
Søster Karen Finsand.

I august 1943 ble Karen feiret etter 25 år i sin stilling. Det ble arrangert festivit s for henne på Stranden skole med taler og sang.

For all oppmerksomhet på mitt
25- rs jubileum takkes hjerteligst.
Søster Karen Finsand.

I 1944 gikk Karen av med pensjon som sykesøster, men da foreningen ikke klarte   skaffe ei ny sykesøster til stillingen, fortsatte s ster Karen i sitt virke.

Så i mai 1947 fikk hun overrakt H. M. Kongens fortjenestemedalje i sølv til ordene fra sanitetsforeningens formann Kari Paulsen: "Medaljen er av sølv, men den henger ved et hjerte av gull". Den 8. oktober fikk hun foretrede for kongen. Samtidig med henne hadde også konsul Hans Halvorsen og den nederlandske obersten Metting van Rijn foretrede.

I 1947 sto Stranden sanitetsforening i spissen for innsamling til nødlidende i Europa etter krigen, kalt Europa-hjelpen. Karen var en av aktørene i Stranden sammen med styret i sanitetsforeningen.

Karen døde 2. mars 1961. Stranden sanitetsforening arrangerte begravelsen for hennes lange og gode tjeneste. Hun hadde vært bosatt på Ask helt siden hun tiltrådte stillingen som helsesøster.

Minneord ble 8. mars 1961 publisert i Ringerikes Blad av signaturen V.

Kilder

Lundstad, Kjell: Søster Karen. *Ringerike* (2000), s. 24-25.

Norderhov kommune. Det kommunale sj lstyre 1837-1937-1945. Redigert av Ola Br nden. Oslo (1948).

Aviser: Hønefoss og Opland Socialdemokrat (1918) og Ringerikes Blad (1920-1961).

MINNEORD

Det er et navn som nevnes i alle hjem her i Stranden krets disse dager. Det er s ster Karen Finsand, som er gått bort. Det sat ingen hvitkledd s ster ved hennes seng da timen kom. Alene uten kamp sovnet hun inn.

Søster Karen var bondejente. Hennes vugge sto på Søndre Finsand i Ådal. Hun gjorde seg tidlig bemerket med sitt håndlag med g rdsarbeide. I fjøs og stall, på jorden og i skogen kunne man finne henne i aktivitet. En god start for den som ville utdanne seg til sanitetssøster. Det fulgte en slik trygghet og ro ved s ster Karen. Hun kunne alt. Ikke bare pleie den syke, men i mange, mange tilfeller tok hun seg av husstellet og stell av dyrene. Ell r n r døden gjestet hjemmene v re, og vi holdt på   bryte sammen av sorg, da var det godt   kunne sende bud på s ster Karen. Med sitt rolige og trygge vesen kunne hun også gi kraft til andre. I en menneskealder virket hun her, og var avholdt av alle. — Hun er også tildelt H. M. Kongens fortjenstmedalje.

Vi lyser fred og signing over hennes minne.

V.

Aftenposten

Tirsdag den 30te September 1884

Nikkelgrube tilsalgs

Tyristrandens Nikkelgrube, beliggende 11 Kilometer fra Nakkerud Jernbanestation er billig og paa særdeles lempelige Vilkaar tilsalgs. Grunden, der er undersøgt af Bergkyndige saavel her

i Landet som i Udlandet, er erkl ret for at være en meget lovende Grube. Liebhabere behage at henvende sig til D'Hrr. Mejdell & Heyerdahl, Storgaden 18, Kristiania.

På bunnen i Christiania

Ringerikinger på Mangelsgården (1843-1850)

I 1809 ble Prinds Christian Augusts Minde tvangsarbeidsanstalt og dollhus, til daglig kalt Prindsen eller Mangelsgården, etablert for å hjelpe fattige og arbeidsløse i hovedstaden. I Oslo Byarkiv finnes spredte individer over klientellet på anstalten med oppgitt fødested. Her møter vi menneskene som dannet det absolutte bunnsjiktet i Christiania, men historien er ikke fullstendig dersom ikke også de aller nederste får sin plass.

---

av Sten Høyendahl

Den eldste delen av anlegget består av Mangelsgården fra rundt 1698, en del av et landsted med paviljonger, dammer og fontener. Fattigvesenets spinnerier ble i 1812 flyttet hit for at nødstedte folk kunne settes i arbeid på frivillig basis, men allerede i den tidligste perioden ble tvangsplasering tatt i bruk. Fra 1819 framsto anstalten som et arbeidshus for fattige og arbeidsløse, et sted for mennesker som hadde falt utenfor et vanlig liv, og som øvrigheten på denne måten utøvte en viss kontroll med. Mennene ble satt til steinhogging, og kvinnene hovedsakelig til spinning og veving.

I 1845 kom *Lov angaaende Fattigvæsenet i Kjøbstæderne*, som gjaldt til en ny lov ble nedsatt i 1863. For første gang var det nedsatt en fattiglov for hele landet, en lov som fastslo hvem som skulle få understøttelse. Disse skulle være folk som ikke kunne forsørge seg selv, og som ikke hadde slektninger som kunne bidra.

På bunnen i hovedstaden

De to eldste listene over innsatte tvangslemmer dekker perioden 1843-1850, og her ser vi at mange var født på Ringerike - 27 menn og 14 kvinner. Et betydelig antall ringerikinger flyttet til Christiania i første halvdel av 1800-tallet, og blant disse var eiendomsløse i stort flertall. I hovedsak var nok dette mennesker med oppdrift som ville forbedre sine kår, men noen bukket under i den daglige kampen for føden. Det er disse menneskene som vi i 1840-årene finner på Mangelsgården, der mange er karakterisert som drikkfeldige.

Ikke alle de innsatte er lette å identifisere, da de færreste opptrer med gårds-, plass- eller familienavn. Mange av navnene var svært van-

lige, og aldersoppgavene ofte så som så. Dessuten var det mange ugifte, og slike har aldri vært godt nok fulgt opp av slektsgranskere.

I denne perioden dreier det seg om ti-elleve personer født på Ringerike, herav to kvinner, som må regnes til det «faste» klientellet på anstalten. Et trettitalls personer sees bare innsatt en gang, de aller fleste yngre mennesker, og mange av disse kan ha flyttet fra hovedstaden.

Det «faste» klientellet

Om vi ser på den senere listen over tvangslemmer fra 1864 til 1867, gjenfinner vi bare én av de innsatte fra 1840-årene: den ugifte hanskemakersvennen Ole Eriksen, født rundt 1808 i Norderhov. Han kalles i 1849 vanfør og fordrunken. Sannsynligvis er han identisk med den ukonfirmerte unge mannen som 20. juni 1823 flyttet til hovedstaden - han var sønn av Erik Jensen og Olea Andersdatter ved Hønefossen, døpt 26. desember 1807.

En annen alkoholisert gjenganger i 1840-årene var Nils Engebretsen Hønen, som i denne perioden var innsatt ikke mindre enn elleve ganger - han ble likevel ansett som arbeidsfør. Han var etter alt å dømme sønn av Engebret Lagesen og Inger Cathrine Andersdatter ved Hønefossen, døpt 16. januar 1803.

Det fantes folk i anstalten som hadde sett bedre dager. En av dem som lå under for alkoholen var kontoristen Johan Müller, døpt 7. mai 1799, sønn av oberst Jahn Collett Müller på Rå i Norderhov. Johan stammet gjennom sin far fra de største handelshusene i Christiania, og kunne blant sine tippoldeforeldre regne størrelser som James Collett og Peder Pederssøn Leuch. Han ser ikke ut til å ha giftet seg. Han døde 24. mars 1857 av tæring på Rikshospitalet, hadde da understøttelse fra fattigvesenet, og måtte begravnes for kommunens regning.

Også Gulbrand Olsen var en av dem som slet i hovedstaden. Han var født utenfor ekteskap, og flyttet fra Norderhov i 1822 som fjortenåring til sin stefar, vekteren Johan Olsen i Christiania. Etter mange år inn og ut av anstalten døde han i den store koleraepidemien, 12. oktober 1853 på Rikshospitalet.

Ingen av disse fire kan sees i de samtidige tukthusprotokollene, og deres brøde var nok helst å være fattige, ikke kriminelle.

Mangelsgården 1900, foto: Severin Worm Petersen, Oslo Museum.

Noen kom på tukthuset

Tom Larsen har i *Hringariki* nr 1/2009 gitt oversikter over innsatte ringerikinger på Christiania tukthus. Få av disse folkene på Mangelsgården figurerer også i tukthusprotokollene. Søren Ellingsen var en av disse. Han var født i 1795 på en plass under Sørums i Heradsbygda, men bodde i 1801 på Ullevål i Aker der faren, den 65-årige Ellend Trulsen, var daglønner. Det hendte at bagatellmessige saker ble behandlet i høyesterett, og Søren Ellingsen fikk 13. februar 1839 dom på fire måneders tukthus for tyveri. Navneformen Ellingsen lød vel bedre enn Ellendsen i Aker og i hovedstaden.

Høyesterett vurderte også Karen Pedersdatter, som 9. desember 1840 fikk to års tukthus for å ha holdt horehus, og Hans Christensen fra Hole, som 19. oktober 1844 ble dømt til ett år i tukthuset for *Uhjemlet Besiddelse af stjaalet Gods*. Den unge holeværing dro ikke den nødvendige lærdom av dette, og 9. desember 1848 ble han dømt på Christiania byting til 3½ års tukthus for tredje gangs tyveri.

Gudbrand Eriksen var husmannssønn fra Gunbjørrud i Ådalen, sønn av Erik Trondsen og Olea Hansdatter, og hadde allerede i 1824 som 20-åring flyttet til hovedstaden, der han tjente hos høker Peder Larsen i Fjerdingen. Han ble 18. april 1848 dømt på bytinget for bedrageri, noe som ga ham ett år på tukthuset. Trolig var han allerede da på vei nedover samfunnstigen, og etter løslatelsen tok det ikke lang tid før han igjen ble innsatt på Mangelsgården.

Peder Larsen var i 1843 tiltalt for tyveri og ble innsatt på anstalten, men slapp ut få dager

senere etter politiets ordre - han sees ikke i tukthusprotokollene.

Andre engangsinnsatte får lite smigrende karakteristikker, selv om de kan ha unngått reaksjoner fra rettsvesenet. Engebret Olsen kalles farlig løsgjenger og bedrager i kortkunsten, men slapp ut etter fjorten dager. Svend Andersen ble satt inn for bedrageri og svik, men bare i en uke. Ole Olsen ble karakterisert som en meget farlig løsgjenger, men heller ikke han satt her lenge.

Kvinner

Bare to kvinner ble i perioden 1843-1850 innsatt mer enn en gang på Mangelsgården. Enken Randi (ofte kalt Ragnhild) Larsdatter fra Hole var godt oppe i sekstiårene, og ble stadig dømt for betleri. I 1849 kalles hun avfeldig og skrøpelig. Hun døde 11. februar 1857, 82 år gammel. Trolig var hun datter av gårdbruker Lars Larsen Bråten på Tyristrand.

En helt annen personlighet var Kirstine Madsdatter Fehr, født 18. oktober 1800 i Hole, datter av Mads Andersen (død 1812) og hustru Sara Davidsdatter Lindrup på Nøstret under Søhol. Kirstine flyttet i 1819 til Lysaker i Aker, der hun fortsatt bodde da hun 9. august 1829 giftet seg med oppasser Johan Arnt Arnesen. Hun reiste da umiddelbart til Christiania, der ektemannen bodde. Han ser ut til å ha avgått tidlig ved døden, og de hadde ingen barn. Hvor Fehr-navnet stammer fra, er uvisst.

Kirstine må karakteriseres som en kriminell gjenganger. I 1831 kom hun for første gang på tukthuset, og måtte sone halvannen måned for

medvirkning til bedrageri. Fire år senere ble hun dømt til tre måneders tukthus for heleri. I 1835 ble det to år i tukthuset for tyveri, løsgjengeri og løsaktighet, og rettsreferatet gjengir en rekke pikante detaljer. Dommen ble stadfestet 12. februar året etter i høyesterett. I 1839 fikk hun nye seks måneder for heleri. Høsten 1849 hadde nok øvrigheten gått grundig lei av Kirstine, som da hadde begått et nytt tyveri og ble dømt til hele fem års tukthus.

Kvinner på skråplanet levde sjelden lenge i 1800-tallets Christiania, men Kirstine bodde her fortsatt i 1865, i Fjerdingen ved Akerselva. der hun losjerte hos den 78-årige skredderen Peder Johansen i Øvre Vaskegang 8.

Av de tolv kvinnene fra Ringerike som var innsatt kun én gang, var flere sykelige og ansett som hjelpeløse. Tre av dem skal ha vært drikkfeldige, men det reelle tallet kan nok ha ligget atskillig høyere.

Menn

Anders Christoffersen

- inn 1846 2/12 iht fattiglovens § 45, 27 år, født på Ringerike, innsatt på 2 måneder

Anders Pedersen

- inn 1850 12/10 iht fattiglovens § 45, 29 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Aker, *arb:før*, innsatt på 6 måneder, ut 1851 12/4

Andreas Borgersen

- inn 1847 17/11 etter eget forlangende som hjelpeløs mot refusjon, 19 år, født i Haug på Ringerike, forsørgelseshjem Ringerike, *Usselt klædt*, innsatt på ubestemt tid, ut 1848 5/1 etter politiets ordre

Christoffer Arnesen

- inn 1849 1/4 etter politiets ordre, innkommet som hjelpeløs, 22 år, født på Ringerike, *arbeidsfør*, innsatt på 1 måned, ut 30/4
- inn 1850 2/2 iht fattiglovens § 45, 22 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem formentlig Aker, *Nogenlunde arbeidsfør*, innsatt på 1 måned, ut 2/3

Edvard Mathisen

- inn 1846 3/6 iht fattiglovens § 45, 21 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *taalelig klædt*, innsatt 3 måneder

Elling Gulbrandsen

- inn 1849 5/1 etter høyesterettsdom, iht fattiglovens § 44, 69 år, født i Norderhov, forsørgelseshjem Aker, *meget svag*, innsatt 3 måneder, ut 6/3

Engebret Olsen

- inn 1843 8/11 etter politiets ordre, farlig løsgjenger og bedrager i kortkunsten, 35 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *forsynet med Klæder*, absenteret seg 22/11

Erik Jensen, børstebinder

- inn 1844 10/3 for drukkenskap, 55 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *Maadelig klædt*

Gulbrand Eriksen

- inn 1843 27/11, husvill og arbeidsløs, 41 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *maadelig Klædt*, innsatt 1844 26/1 i rådstuearresten
- inn 1849 11/11 iht fattiglovens § 45, 41 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem formentlig Aker, *arbeidsfør*, *men blottet for Klæder*, innsatt på 5 måneder, ut 1850 11/4
- inn 1850 12/4 iht fattiglovens § 45, 31½ år, *arbeidsfør*, innsatt på 1 måned, ut 12/4 (!)
- inn 1850 13/10 etter politiets ordre, som hjelpeløs etter eget forlangende, 45 år, forsørgelseshjem Asker, *arb,før*, innsatt på ubestemt tid, ut 1851 3/1, spesialordre

Gulbrand Olsen

- inn 1843 3/1 etter eget ønske fordi han ikke kan ernære seg selv, 34 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *blottet for Klæder*, ut 16/5 etter kommisjonens bestemmelse
- inn 1844 8/1 etter politiets ordre, 35 år, husvill og arbeidsløs, i tukthuset to måneder for løsgjengeri, en gang før i arbeidsanstalten
- inn 1846 22/10 iht fattiglovens § 45, 39 år, *blottet for Klæder*, innsatt på 6 måneder, ut 1847 22/4
- inn 1847 15/5 iht fattiglovens § 45, *nøgen paa Skjorten nær*, innsatt på 4 måneder, absenteret 31/5

Libet. Gætt.	Namn.	Födels. 2.	Sorgf. gætt. 1.	Thang. gætt. 1.	Thang. gætt. 2.	Thang. gætt. 3.	Thang. gætt. 4.
225	29. Mathias Christianus Hansen	Sandv.	1847	1848	1849	1850	1851
226	15. Martin Johannis Hansen	Norderhov	1847	1848	1849	1850	1851

- inn 1847 15/5 iht fattiglovens § 45, *nøgen paa Skjorten nær*, innsatt på 4 måneder, absenteret 31/5
- inn 1847 15/12 etter eget forlangende som hjelpeløs, 42 år, *Usselt klædt*, innsatt på ubestemt tid, ut 1848 4/5
- inn 1848 28/12 iht fattiglovens § 45, 40 år, *Usselt klædt*, innsatt på 4 måneder, ut 1849 28/4
- inn 1849 13/10 iht fattiglovens § 45, 41 år, forsørgelseshjem formentlig Christiania, *arbeidsfør*, innsatt på 3 måneder, ut 1850 13/1
- inn 1850 9/5 iht fattiglovens § 45, 42 år, *arbeidsfør*, innsatt på 14 dager, ut 1850 23/5

Hans Andreas Hansen

- inn 1845 20/1 etter politiets ordre for drukkenskap og løsgjengeri, 22 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *taalelig klædt*, ut 28/2 om aftenen etter politiets ordre

Hans Auensen

- inn 1847 23/11 iht fattiglovens § 45, 19 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Hole, *taalelig klædt*, innsatt på 3 måneder, ut 1848 22/2
- inn 1848 19/7 iht fattiglovens § 45, 20 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem formentlig Christiania, *Usselt klædt*, innsatt på 3 måneder, ut 14/11
- inn 1849 9/2 iht fattiglovens § 45, 22 år, *Arbeidsfør*, innsatt på 14 dager, ut 20/3

Hans Christensen

- inn 1846 3/2 etter eget forlangende, sykelig og arbeidsløs, 28 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *taalelig klædt*, ut 24/2 om ettermiddagen etter politiets ordre, innsatt inntil foråret
- inn 1847 16/11 iht fattiglovens § 45, 30 år, *Taalelig klædt*, innsatt på 2 måneder, absentert 29/11
- inn 1848 28/1 etter politiets ordre, innkommet på eget forlangende som trengende, 30 år, *taalelig klædt*, innsatt på 3 måneder, ut 26/4

Hans Mikkelsen

- inn 1849 31/8 etter politirettsdom, iht fattiglovens § 44, 66 år, født i Hole på Ringerike, forsørgelseshjem formentlig Bærum, *Meget affældig*, innsatt på 2 måneder, ut 30/10

Johan Henriksen

- inn 1847 31/5 iht fattiglovens § 45, 25 år, født i Norderhov, forsørgelseshjem Christiania, *Godt klædt*, innsatt på 2 måneder, ut 25/6 etter politiets ordre

Johan Müller, kontorist

- inn 1844 31/5 etter politiets ordre for drikkfeldighet, 45 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *taalelig klædt*, ut 9/10 etter politiets ordre
- inn 1844 20/10 etter politiets ordre for drukkenskap m. m., *Godt klædt*
- inn 1846 24/5 etter eget forlangende, 47 år, *Godt klædt*, innsatt på 6 måneder
- inn 1846 2/12 iht fattiglovens § 45, innlagt 1847 på hospitalet, innsatt på 6 måneder
- inn 1847 8/6 iht fattiglovens § 45, 48 år, *taalelig klædt*, ut 8/7
- inn 1847 9/7 iht fattiglovens § 37, 48 år, *Daarlig klædt*, innsatt midlertidig, ut 20/8
- inn 1850 15/1 etter fattigforstanderens ordre, innkommet som hjelpeløs, 51 år, *Svagelig*, innsatt på ubestemt tid, ut 10/8 etter fattigforstanderens spesielle ordre

Martin Johannessen

- inn 1850 29/8 etter politiets ordre som hjelpeløs, 22 år, født i Norderhov, forsørgelseshjem formentlig der, *Vandfør i Benet*, innsatt på ubestemt tid, ut 1851 8/4 etter spesiell ordre

Mikkel Jensen

- inn 1844 30/8 for drikkfeldighet, 40 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *taalelig Tilstand*, ut 3/10 etter politiets ordre

Nils Engebretsen Hønen

- inn 1844 21/9 etter eget forlangende som arbeidsløs og svakelig, 41 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *taalelig Tilstand*
- inn 1846 9/11 etter eget forlangende som husvill, 43 år, innsatt på ubestemt tid, ut 1847 26/4
- inn 1848 30/4 iht fattiglovens § 45, 44 år, *Usselt klædt*, innsatt på 1 måned, ut 29/5
- inn 1848 14/12 etter politiets ordre, innkommet som hjelpeløs, 45 år, *Fordrukken og sygelig*, innsatt på 1 måned, ut 1849 12/1
- inn 1849 13/1 iht fattiglovens § 45, 45 år, *Fordrukken*, innsatt på 3 måneder, ut 13/4
- inn 1849 19/4 etter politiets ordre, innkommet som hjelpeløs, 45 år, innsatt på 14 dager, ut 2/5
- inn 1849 7/10 etter politiets ordre, innkommet som hjelpeløs, 46 år, *arbeidsfør*, innsatt på 6 måneder, ut 1850 7/4
- inn 1850 14/4 iht fattiglovens § 45, 46½ år, *arb.før*, innsatt på 14 dager, ut 1850 28/4
- inn 1850 16/11 iht fattiglovens § 45, 38 år, *arb.før*, innsatt på 6 måneder, ut 1851 16/5

Ole Eriksen, hanskemakersvenn

- inn 1849 6/1 iht fattiglovens § 45, 41 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem formentlig Aker, *Vandfør og fordrukken*, innsatt på 4 måneder, ut 1849 7/5
- inn 1849 12/10 etter politiets ordre, innkommet som hjelpeløs, 42 år, forsørgelseshjem formentlig Christiania, *arbeidsfør*, innsatt på 1 måned, ut 10/11

Ole Olsen

- inn 1844 22/1 etter politiets ordre, innsatt som meget farlig løsgjenger, 22 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Aker, *Velforsynet med Klæder*, ut 4/3, i innretningen har hans oppførsel har vært upåklagelig

Ole Olsen Lerbergshagen

- inn 1850 2/10, Drammens byfogd ifølge høyesterettsdom, iht fattiglovens § 44, 59 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem formentlig der, *Sindssyg*, innsatt på 5 måneder, ut 1851 2/3

Peder Knutsen

- inn 1846 5/11 iht fattiglovens § 45, 26 år, født på Ringerike, *maadelig klædt*, innsatt på 4 måneder

Peder Larsen

- inn 1843 4/12, satt under tiltale for tyveri, 33 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *Godt Klædt*, ut 1843 13/12 etter politiets ordre

Svend Andersen

- inn 1843 24/3 for bedrageri og svik, 27 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *Vel forsynet med Klæder*, ut 1/4 etter politiets ordre

Søren Ellingsen

- inn 1848 21/6 etter fattigforstanderens ordre, iht fattiglovens § 37, 56 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *Usselt klædt*, innsatt på ubestemt tid, ut 26/6 etter spesiell ordre

Søren Sørensen

- inn 1847 8/6 iht fattiglovens § 45, 32 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *Taalelig klædt*, innsatt på 14 dager, ut 21/6

Kvinner

Anne Andersdatter Evens

- inn 1844 6/5 etter fattigkommisjonens vedtak, 68 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, ut 13/5

Anne Gulbrandsdatter

- inn 1847 28/9 iht fattiglovens § 45, 30 år, født i Ådalen, forsørgelseshjem Ringerike, *Nogenledes godt klædt*, innsatt på 14 dager, ut 11/10

Anne Karine Christiansdatter, skolepike

- inn 1844 30/8 etter politiets ordre for å forberedes til konfirmasjon, 20 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *taalelig Tilstand*, bortsatt 1845 13/10 til Lars Hansen i Akersgaten

Anne Marie Hansen

- inn 1847 12/12 etter Stabels ordre, iht fattiglovens § 37, 29 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *Slet klædt*, innsatt på ubestemt tid mot refusjon, bortreist 1848 20/3 ved Stabel

Anne Olsdatter Blindern

- inn 1844 14/11 etter politiets ordre for drukkenskap, 60 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Aker, *Taalelig klædt*, ut 30/12 etter politiets ordre

Gunhild Mikkelsdatter

- inn 1843 20/4, arbeidsløs, 23 år, født på Setrang i Norderhov, forsørgelseshjem Norderhov, *vel forsynet med Klæder*, innlagt på sykehuset 20/5, ut 10/6 med forstanderens tillatelse

Gunhild Nilsdatter

- inn 1843 7/11 etter fattigkommisjonens ordre, innkommet fra Vollens fattigstue for mislig forhold mot sin mann, 71 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *forsynet med Klæder*, ut 13/11

Inger Marie Olsdatter

- inn 1847 3/6 etter politiets ordre, født i Norderhov, innsatt som trengende og hjelpeløs inntil videre

Karen Pedersdatter

- inn 1844 19/1 etter politiets ordre, 34 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *Meget sygelig*

Kirstine Madsdatter Fehr

- inn 1843 13/12 for drikkfeldighet, 43 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Christiania, *Maadelig klædt*
- inn 1845 17/2 etter politiets ordre for drikkfeldighet, mistenkt for tyveri, 45 år, *godt klædt*, ut 18/6
- inn 1846 27/3 for drukkenskap, 46 år, forsørgelseshjem Aker, *maadelig klædt*, ut 1847 19/1
- inn 1847 21/1 iht fattiglovens § 45, innsatt på 6 måneder, ut 22/4
- inn 1847 24/10 iht fattiglovens § 45, 49 år, forsørgelseshjem Christiania, *Taalelig klædt*, innsatt på 5 måneder, ut 1848 22/3
- inn 1848 1/6 iht fattiglovens § 45, 50 år, forsørgelseshjem formentlig Christiania, *Usselt klædt*, innsatt på 3 måneder, ut 30/8

Lisbet Johannesdatter

- inn 1850 27/3 etter politirettsdom, iht fattiglovens § 44, 66 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Aker, *Affældig*, innsatt for 2 måneder, ut 27/5

Randi Larsdatter

- inn 1843 28/6 for drikkfeldighet, 41 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem Aker, *maadelig Tilstand*, absenteret seg 20/7

Randi (Ragnhild) Larsdatter

- inn 1846 5/9, innsatt etter politirettens dom for betleri, 61 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem formentlig Aker, *maadelig klædt*, innsatt inntil videre på 2 måneder
- inn 1847 27/6 iht fattiglovens § 45, 63 år, forsørgelseshjem Aker, *taalelig klædt*, innsatt for 2 måneder, ut 26/8
- inn 1848 18/5 politirettsdom for betleri, iht fattiglovens § 44, 64 år, forsørgelseshjem formentlig Christiania, *Usselt klædt*, innsatt på 2 måneder, ut 17/7
- inn 1849 17/3 etter politirettsdom, iht fattiglovens § 44, 65 år, født i Hole, *Meget svag*, innsatt på 4 måneder, ut 16/7
- inn 1849 10/11 etter politirettsdom, iht fattiglovens § 44, 66 år, født i Hole prestegjeld, *Affældig og skrøbelig*, innsatt på 6 måneder, ut 1850 10/5

Randi Paulsdatter

- inn 1849 8/3 etter politiets ordre, innkommet som hjelpeløs, 58 år, født på Ringerike, forsørgelseshjem formentlig Aker, *Arbeidsfær*, innsatt på 8 dager, ut 15/3

Prins Christian August (1768-1810)

Av Eyvind Fjeld Halvorsens upubliserte arbeider

Eyvind Fjeld Halvorsen (1922-2013) var i mange år professor i norrøn filologi ved Universitetet i Oslo, og hans produksjon med hovedvekt på middelalderen og 1600-tallet går tilbake fra 1950-årene. Han hadde som ringeriking sterk interesse for hjemtraktene, og har skrevet et tyvetalls lokalhistoriske artikler, herav flere i Hringariki.

I slektshistorielagets bibliotek finnes flere av hans upubliserte arbeider, som han selv har spredt i det lokalhistoriske miljøet på Ringerike. Redaksjonen har fått tillatelse av hans arvinger til å trykke noen av disse artiklene. Nedenstående artikkel er lett redigert.

Opplysninger om Veien

Veien hører til de eldre gårdene på Ringerike. En regner at gårder med navn på -vin og -heim vanligvis går tilbake til folkevandringstid, og at noen av dem er eldre. Gårder som Sørsum, Folum og Hallum har heim-navn, og de ligger alle sammen rundt -vin-gårdene Oppen og Veien, som altså må være eldre, og disse to gårdene er muligens en gang blitt til ved deling av en enda eldre gård (jfr. Emil Smiths skrift om gårdene i Heradsbygda). Vi kan i alle fall regne med at det bodde folk på Veien, og at navnet Veien var i bruk, omkring 400 etter Kristus, bl. a. framgår det av gravhaugene på gården.

I historiske skrifter hører vi første gang om Veien i Sverres saga. Først på den tid begynner vi å høre noe mer om høvdinger fra de opplandske bygdene i sagaene, for de islendingene som skrev sagaene kjente mest til Vestlandet og Trøndelag.

Fra 1198 til 1207 hører vi om Philippus av Veigin, som var en av de fremste baglerhøvdingene. Navnet Philippus er lite kjent i Norge, og brukes vesentlig av en liten krets av lendmenn, blant dem baglerkongen Philippus Simonsson, som var nevø av biskop Nikolas Arneson (baglerbispen hos Ibsen), som hørte til Stovreimsætta fra Vestlandet. Det er rimelig at alle de menn med navnet Philippus som vi kjenner på denne tid var i slekt med hverandre, selv om vi ikke med de kilder vi nå har kan si hvordan slektskapet egentlig var: Philippus av Veigin deltok i krigen mellom bagler og birkebeiner i de urolige årene etter Håkon Sverresons død i 1204, og var bl. a. syslemann i ett av syslene på østsiden av Oslofjorden. Han døde av sott i 1207.

Ogmund, Mariakirken og Hamarbispen

Så hører vi ikke mer om Veien før i 1337. Den 11. juli i det året utstedte Ogmund et brev, hvor han stadfester at prestene ved Mariakirken i Oslo eier full hogstrett i Veienmarka til reparasjoner av mølla som de eier i Veienfossene. Brevet er beseglet av Ogmund og tre andre menn, Eiliv på Bjørnstad, Hallvard på Tanberg og Hallvard på Ylgin. Hvor Ylgin var, vet vi ikke mer, for navnet er blitt borte, men både mannen på Tanberg og han på Bjørnstad (det er vel Bjørnstad i Steinsfjordingen det er tale om) hørte til de fremste menn i bygda, siden de satt på store og sentrale gårder. Ogmund besegler med et våpensegl, og det viser at han var væpner, og sannsynligvis hadde gjort tjeneste som kongens mann i sine yngre år.

Slike småadelmenn var det ennå på den tid en hel del av overalt i Norge. Det var folk som eide nok jordegods til at de kunne tillate seg å sende sine sønner til hirden og i det hele tatt leve et noenlunde velstående liv, dvs. ha råd til å ha såpass mange tjenestefolk at de ikke selv måtte arbeide på gården, men kunne ta på seg de mange offentlige verv som den ganske velorganiserte statsadministrasjonen krevde før svarteauden. Mange av disse menn satt selv på leilendinggods, men eide gårder og gårdeparter andre steder. Men Ogmund satt på sin egen gård, ettersom han nettopp stadfester en rett som kirken hadde i Veienmarka, som han vel for øvrig eide alene. Han må ha eid en god del mer jordegods også, for det kostet å være kar, og Veien alene kunne ikke gi tilstrekkelig grunnlag for en framtredd stilling som han trolig har hatt. Han og de øvrige storbøndene på Ringerike på den tid har nok eid mange av de mindre gårdene

i utkanten av bygda, og levd av den landskylda de fikk av disse gårdene.

Så hører vi ingenting om Veien før i 1528. I løpet av perioden fram til reformasjonen har hele Veien gått over til å bli kirkegods. Når det skjedde vet vi ikke. Det finnes ingen brev bevart om overdragelse til kirken, men det kommer av at det aller meste av de arkivene som en gang tilhørte de forskjellige kirkelige institusjoner har gått tapt. Det eneste som er sikkert er at Veien ble kirkegods før reformasjonen, for etter den tid ble det slutt med å testamentere gods til kirken for sjelemesser.

Veien var delt mellom Hamarbispens og Mariakirken i Oslo. Vi har ingen jordebok fra mellomalderen over Mariakirkens gods, men derimot har vi en fra 1542 over alle innkomster som da lå eller hadde ligget til kirken og dens altere. På denne tiden begynte myndighetene å gjøre undersøkelser for å få full greie på inntektene til de kirkelige institusjoner som enten var beslaglagt av kongen eller fremdeles ble bestyrt av de gamle eierne. Veien lå til Mariaalteret i kirken, sammen med Knestanggårdene i Haug og Fjellgårdene i Hole, og en hel del andre gårder fra andre kanter. Landskylda var 10 lispund malt. Seinere i samme hundreåret ble Veien lagt under biskopen i Oslo som en del av hans lønn, sammen med inntektene av en hel del annet jordegods som hadde tilhørt Mariakirken. I Oslo kapitels jordebøker fra 1593 og framover er derfor Veien oppført med en skyld av 10 lispund (1/2 skippund) til Oslo bispestol. Landskylda til bispestolen var den samme hele tiden.

Men dette var ikke hele skylda av Veien. En større del, nemlig 1 skippund, tilhørte inntil reformasjonen biskopen i Hamar, og heller ikke i dette tilfelle vet vi når bispestolen fikk tak i godset. Det godset som tilhørte selve bispestolene i den katolske tiden ble ved reformasjonen beslaglagt av kongen, og de nye biskopene fikk i stedet tildelt annet jordegods, langt mindre enn det de gamle biskopene hadde hatt. Bispesetet i Hamar ble dessuten fullstendig opphevet.

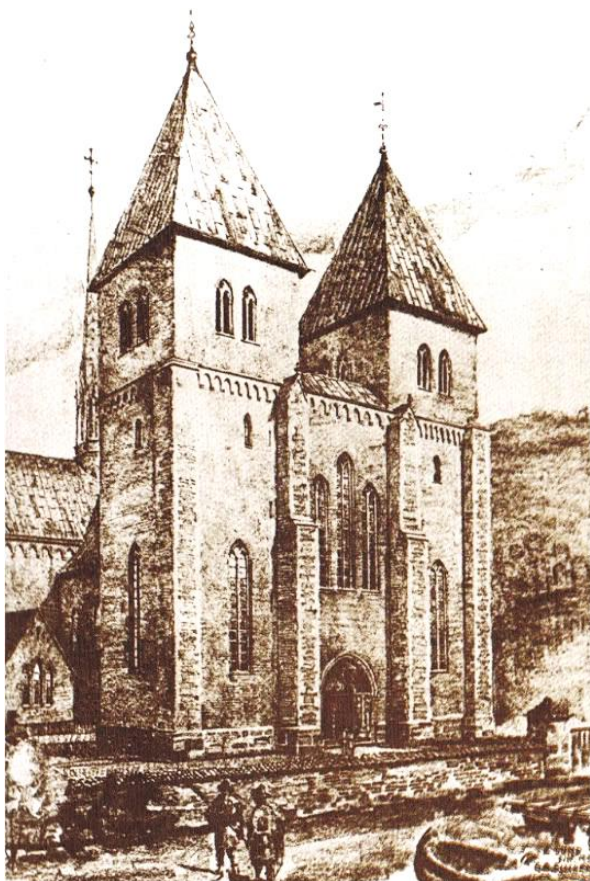
Noen jordebok over Hamarbispestens gods har vi ikke, men i den eldste fullstendige jordeboka fra 1577 over alle gårder i Akershus len er krongodset oppført først, og det er gjort merksam på enten det var gammelt krongods eller gods som før hadde tilhørt Hamar biskop, eller en annen bispestol. Dessuten er det i det eldste lensrekneskapet for Akershus len, fra 1557 og 1560, ført opp hva kongen fikk i landskyld av gammelt krongods og av Hamargods. Skylda var altså

1 skippund, og det fortsatte den å være så lenge kronen eide godset. Hamarbispens og seinere kongen eide altså dobbelt så mye som Mariakirken, og etter de gamle regler var det derfor eieren av dette skippundet som rådde bygselen, dvs. at det var han som bestemte hvem som skulle bygsle gården når den var bygselledig. I praksis var gårdene bygslet på livstid i Norge etter svartedauden, når bare leilendingen oppfylte sine forpliktelser, betalte landskyld i rett tid og holdt gården i skikkelig hevd. Hver gang en ny leilending overtok gården, måtte han betale førstebygsel, en sum som vekslet for hver gang en ny bruker overtok, alt ettersom hvor mye han som rådde bygselen kunne få ut av den nye leilendingen. Ettersom det ble verre å få jord utover i 1500- og 1600-årene, økte derfor førstebygselen.

Dessuten betalte leilendingen noe som kalles tredjeårstake eller holding. Den ble som navnet sier betalt hvert tredje år, og navnet holding kommer av at leilendingen hadde plikt til å «holde» jorddrotten når han kom for å fornye bygselkontrakten. I gammelnorsk tid var det nemlig ikke vanlig med livstidsfeste. Kontrakten ble fornyet hvert tredje år, og da måtte leilendingen holde jordeieren og hans folk med mat. Etter hvert ble dette til en fast avgift som jordeierne forsøkte å kreve selv om de ikke kom for å fornye kontrakten, og enda det i praksis ble vanlig med livstidsbygsel etter svartedauden. I første halvpart av 1500-tallet ble det endelig fastsatt ved lov at bygselen skulle være livsvarig, men til gjengjeld ble det også fastslått at jordeieren kunne kreve tredjeårstake eller holding, som enda seinere ble fastsatt til 1 daler pr. skippund.

Landskylda var i gammelnorsk tid ikke fast, men ble fastsatt for hver gang i kontrakten. Etter svartedauden var det lett å få jord. Landskylda sank voldsomt, ofte helt ned til en tredjedel av det den hadde vært, for alle jordeiere var ivrige etter å få leilendinger, og tok det de kunne få i landskyld for ikke å risikere at gårdene skulle bli liggende helt øde. Fra 1350 til om lag 1450 var skylda fremdeles ikke helt fast, men ble så mer og mer festnet på et bestemt nivå, og i seinere tider var det meget vanskelig å få forandret skylda på en gård. En kan derfor regne med at den skylda som Veien hadde i 1500-årene og seinere, hadde gården fått allerede omkring 1450, om ikke tidligere.

Spørsmålet om hvordan Veien gikk over fra privat til offentlig eie og når det skjedde har vi ingen mulighet for å svare på med sikkerhet. Vi

Mariakirken. Rekonstruksjon ved Harald Sund (1926).

kan vel som sagt gå ut fra at gården i 1337 enda var i privat eie. Siden har vel da en seinere eier gitt den til Mariakirken og Hamar bispestol. Så store gårdeparter har ikke vært gitt av en vanlig bonde, men av en som ved siden av Veien eide mange andre og store gårder, og det vil i praksis si en av de større adelsmenn eller kongen.

Etter svartedauden i 1349-50 gikk det nedover med alle de små godseierne i Norge. De mistet ved svartedauden mesteparten av sin landskyld, fordi de små gårdene i utkanten i bygdene som de fikk skyld fra, ble liggende øde og ofte ubrukte, og alle andre gårdeparter fikk redusert skyld. De hadde ikke lenger økonomisk grunnlag for å holde oppe sitt tidligere liv, og mange av dem sank ned til å bli vanlig selveiende bønder som brukte sin egen jord. Hvis det gikk slik med etterkommerne etter Ogmund av Veien, kan det ikke være dem som har gitt Veien til kirken, for selv om de var villige til å skille seg med så mye jordegods, hadde de ikke høve til det, for etter loven kunne ikke en mann gi bort mer enn en viss liten del av sitt arvegods. Det må i så fall ha gått slik at gården har kommet ut av ætta, at det har gått ut med den, og at en større jordeier har kjøpt den eller fått den

som pant, og siden igjen testamentert den til kirken.

Et annet alternativ er at Ogmund og hans ætt var rike nok til at de kunne holde oppe sitt adelskap, selv med sine reduserte inntekter. En del norske adelsætter greide seg utvilsomt over krakket, og fortsatte å gifte seg innen sin egen stand, for derved igjen å øke sine eiendommer. Ingen nye adelsætter kunne oppstå i Norge etter at kongedømmet var flyttet utenlands, og tallet på de ættene som var, skrumpet stadig sammen. Mannslinjen døde ut, og gjennom kvinneledd kom så godset over til andre ætter, som i sin tur døde ut, osv.

På denne måten ble adelsgodset samlet på færre og færre hender, og de få adelsættene som var, ble stadig rikere fordi det gjaldt å finne jevnbyrdig gifte, og de giftet seg da selvsagt med rike arvinger. Til sist kom så gården kanskje over til en mann som var rik nok til å gi hele gården til Mariakirken og Hamarbispen, men han ga da sikkert ikke sin egen ættegård. Et tredje alternativ er at gården på en eller annen måte har kommet under kongen, og at han har gitt den til kirken. Under kongen kom gårder enten ved konfiskasjon som følge av at eieren hadde begått en meget alvorlig forbrytelse, eller ved at det ikke fantes arvinger - det skjedde f. eks. med Etterstad ved Oslo etter pesten at den ble inndratt under kronen fordi det ingen arvinger var.

Vi har eksempler fra Ringerike på at adelsmenn overdro store gårder til kirken. Således ga væpneren Mattis Pedersson i 1477 hele Vessal, skyld 2 skippund, til kommunet i Mariakirken, bare unntatt en liten del på 2 øresbol som tilhørte Eivind på Oppen.

Når en slik overdragelse fant sted, vil det ikke si at gården ble delt mellom de nye eierne, i dette tilfelle Hamarbiskopen og Mariakirken. Det var skylda som ble delt, dvs. brukeren betalte i dette tilfelle 10 lispund til Mariaalterets prester og 1 skippund til biskopen i Hamar, men brukte for øvrig hele gården som en enhet, og betalte førstetake og tredjeårstake til Hamarbispen som største eier.

Prestene ved Mariaalteret fikk ikke noe av disse avgiftene, og hadde heller ikke noe med hvem som ble leilending. Bare for noen få gårder hører vi om at selve jordveien var delt steint og reint, som det heter (f. eks. gjelder dette for Breien), og i slike tilfelle fikk eieren av den fraskilte delen selvsagt også bygselavgifter.

En del av Veien var fraskilt alt på Ogmunds tid, kverna i Veienfossen. Den var skilt fra resten av eiendommen, og tilhørte kommunet ved Mariakirken. Kommunet er det felles bord som de tolv kannikene hadde, de var jo som alle prester ugifte og spiste sammen i kommunsstua. Et slikt kollegium på tolv kanniker var det bare ved domkirkene (som senere ble kalt domkapitlene) og fra Håkon 5.'s tid ved Mariakirken, som han gjorde til kongelig kapell og i det hele hadde en sterk forkjærlighet for.

Det er derfor rimelig at det først etter 1299, da Håkon ble konge, at fossen er gitt til Mariakirken, kanskje av Ogmund selv eller hans formann på Veien. Kverna har vel ikke vært særlig store greiene, for etter jordeboka for Mariakirken i 1542 hadde den bare 5 lispund i landskyld, mens Hamarbiskopens kvern i Skjærdalen i 1577 betalte fire ganger så mye, 1 skipund.

Så seint som i 1542 står Veienfoss oppført under Mariakirkens kommunegods, men i 1577 blir det sagt at kverna blir brukt under Hesleberg, og likeens er det i 1616, da Heslebergbonden betaler landskyld av kverna. På den tid begynte grunnen omkring kvernhuset å bli verdifull, for sammen med kverna hørte hele det som nå er sørsida i Hønefoss, og det er fra kverna at Kvernbergsund ødegård har fått sitt navn. Hvordan denne kverna med tilliggende grunn, som altså tidlig er utskilt fra resten av Veien, er kommet under Hesleberg, er ikke godt å si. Hesleberg tilhørte Hamarbispen og seinere kongen, og fossen som sagt Mariakirkens kommunegods, som for det meste ikke ble konfiskert direkte av kongen, men delt mellom forskjellige verdslige og geistlige embetsmenn. Rimeligvis har det vel foregått et eller annet slags makeskifte, så at kongen har overtatt kverna, og det har da falt naturlig at mannen på Hesleberg, som dessuten brukte Eikli, har brukt kverna også - det kan han godt ha gjort da også den hørte under Mariakirken.

Brukere

Vi kjenner ingen brukere på Veien etter Ogmunds tid før i 1528. Fra det året har vi en skatteliste, som omfatter praktisk talt alle bønder på Ringerike. De betalte alle gjengjerd, en ekstraordinær skatt til Fredrik 1.'s kroning. De betalte da ett lodd sølv eller 24 skilling hver. Brukeren på Veien het den gang Tore.

I 1557 og 1560 het brukeren Kristoffer. Det er et nytt navn på Ringerike på den tid, så han er kanskje utenbygds fra. Han betalte begge år

Hadeland gjesstør Jor. Bies.

24 - gjesstør kverna kverna for i gjesstør
 24 - gjesstør Jonen opprum for i gjesstør.
 24 - gjesstør Birritte kverna for i gjesstør.
 24 - gjesstør Anders gjesstør for i gjesstør.
 24 - gjesstør Torgun Torgund for i gjesstør.
 24 - gjesstør Helge gjesstør for i gjesstør.
 24 - gjesstør Jon Oppen for i gjesstør.
 24 - gjesstør Ole Oppen for i gjesstør.
 24 - gjesstør Ole Oppen for i gjesstør.
 24 - gjesstør Ole Oppen for i gjesstør.

Summa gjesstør Jor. Bies.

gjesstør her } *Hadeland gjesstør Jor. Bies.*

Utdrag av regnskapene 1599-1600 for Hadeland fogderi. Ringerikingene som har solgt gjesstør til futen er Vegar Ve, Jon Oppen, Berte Veien (Birritte Weien), Anders Hverven, Torsten Tanberg, Helge Hesleberg, Alv Hårum, Ole Bjørnstad og Ole Gjesval.

landskyld til kongen (det ene skippundet) og dessuten tredjeårstake, så han hadde da vel allerede vært bruker noen år. Dessuten betaler han i begge år, sammen med en del, men ikke alle bønder på Ringerike, den nye skatten foring, som var en halv daler av hver fullgård. Og til sist ble han i 1560 nødt til å betale bot for veiebrott sammen med de andre bøndene i Heradsbygda og Ådalen, og dessuten noen i Ullerål. De hadde vel da ikke møtt fram etter påbud fra futen for å rette på veien.

I 1577 får vi vite at Veien ble regnet som en fullgård - det ville i eldre tid si at den var så stor at en mann måtte ha hjelp av (minst) en voksen mann til å drive den. Det vil også rimeligvis si at Veien aldri har vært øde, men har vært reknet som full gård helt fra før svartedauden. Derimot vet vi ikke om det på Veien, som på så mange andre gårder, kan ha vært flere brukere i gammelnorsk tid, før pesten.

Neste gang vi får navnet på brukeren er i 1600. Etter futerekneskapet da, det første som er oppgitt, var det Berte som var bruker, og hun var vel enke etter den forrige brukeren. Hun solgte da en sau og en gås til futen, hver for en ort (futen kjøpte opp for lensherren på Akershus). I 1612 er det atter Berte Veien som betaler skatt, så muligens er hun blitt enke igjen, men i 1613 er det Elling Veien som betaler holding, så han har vel da alt før betalt bygsel, uten at det er lett å forklare hvordan det da kan ha seg at Berte står oppført for skatten i 1612.

Futerekneskapene for 1601-1611 mangler. Elling betaler også i 1615-16, men alt i 1614-15

betaler Tage Eriksen førstebygsel for Veien, 15 daler, og futen sier at Elling, som før bodde der, frivillig vek fra gården for Tage. Rimeligvis har de kommet til en ordning så de hadde gårdene sammen.

I 1616 er det i alle fall Tage som står som bruker i jordeboka for Akershus len. Da sies det også at han bruker ei sag på Heslebergs grunn, det vil si på sørsida i Hønefoss.

I 1618-19 blir gården bygslet bort til Jon sagmester, og det sies da at Tage Eriksen noen tid tidligere har bodd der. Gården har, etter futen, en temmelig skrinns og skarp jord og er uten særlig lunnende, det vil vel her si at det ikke ble brukt noen ødegårder under jorden. Jon betalte 24 daler i bygsel. Tage hører vi ikke mer til. Etter navnet var han danske, og hadde vel kommet opp her med futen eller noe slikt, og prøvde å tjene penger på sagbruket.

Jon var som sagt sagmester, det vil si at han skar på en av sagene ved Hønefoss. Han var fra Hedmark, som det seinere viser seg, og hadde vel tjent penger nok til å bygsle gård ved å arbeide i Hønefoss noen år. Jon hadde Veien til 1629, da han døde. I 1630-31 bygslet hans bror, Guttorm Halvorsen Veien fra Hedmark, Veien for 30 daler. Han var bruker fram til etter 1661, men i det siste året er det også en annen bruker på gården, Nils Bentsen, kanskje en svigersønn av Guttorm. Etter manntallet 1664 hadde Knut Guttormsen, som var 24 år, overtatt gården. Sammen med ham ble den brukt av Nils Bentsen og Hans Hanssen.

Guttorm Halvorsen levde i 1664 ennå som «husmann», og det ble sagt at han var åtti år, noe som sikkert er altfor høyt - hvis han var over sytti, var det vel mye. Husmann betyr i dette tilfelle at han var kårmann.

I mellomtiden hadde en del av Veien kommet over på private hender, idet skippundet som siden reformasjonen tilhørte kongen i 1649 ble overtatt av borgermester Hans Eggertsen i Kristiania, som hadde forstrukket kongen med penger under krigen i 1640-årene.

Slik så en nordmann ut på 1500-tallet ifølge den italienske gravøren og renessansemaleren Cesare Vecellio (1530-1601), som i 1598 utga en bok i Venezia om klesdrakt verden over i fortid og nåtid.

Av Eigil Elsruds upubliserte arbeider

Eigil Elsrud (1925-2012) trenger neppe noen nærmere presentasjon for mangeårige lesere av Hringariki, men for nyere medlemmer kan det nevnes at han i mange år var med i redaksjonen, helt til 2009 da han var 85 år gammel. Han har publisert et stort antall artikler i bladet, men har også skrevet en del som ikke er offentliggjort.

Blant hans etterlatte arbeider finner vi en dels uferdig artikkel om Heggerudstad, som lenge var husmannsplass under Nes i Ådal. Her tar han blant annet for seg byggmester Erik Nilsen, som bodde her fra 1812 til sin død i 1847. Han har også utarbeidet en detaljert oversikt over Eriks barn. Denne mannen kom til Ådal og bygde et glassverk her ved Urulaelva, men dette ble umiddelbart nedlagt, og vi vet svært lite om omstendighetene rundt dette.

Nils Elsrud ønsker å sette søkelyset på det nedlagte glassverket, og har derfor tatt for seg Eigil Elsruds avsnitt om Erik byggmester og redigert dette. Han har også gjennomgått slektsoversiktene, og gjort en rekke tilføyelser og enkelte rettelser av disse.

Erik Nilsen på det ukjente glassverket

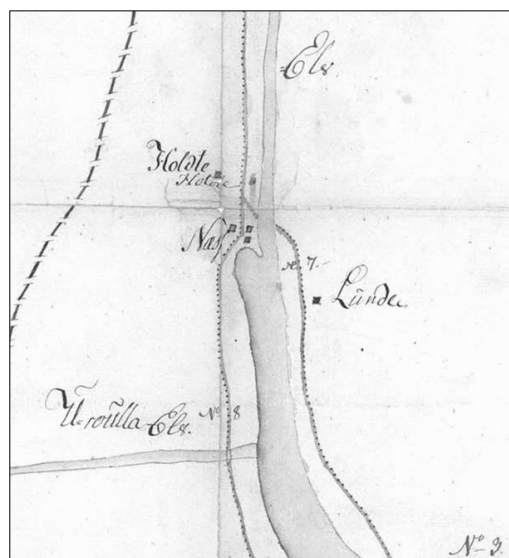
Denne historien handler om en familie som kom flyttende til Nes i Ådal, antagelig for at husfaren Erik Nilsen skulle starte et glassverk. Han hadde bodd og jobbet ved glassverk både i Hurdal og på Jevnaker.

Opplysningene om glassverket på Nes stammer fra O. S. Johnsons bok fra 1919 om utvandringen fra Ringerike:

Lars G. Modalen, Grand Meadow, Minnesota, forteller at i 1812 blev det opført et glasverk paa Næs i Aadalen. Hvem det var som lot bygge dette hus og drive glasproduktion der viste han ikke, men det kom en mand som havde været bestyrer ved Hadeland Glasverk for at opføre bygningen. Denne mand het Erik, men blev almindelig kalt bygmesteren. Han kom til Næs med familie, hustru og seks barn, samt to gutter - svende i dette haandverk. Erik (nemlig bygmesteren) bosatte sig i Hæggerusta. Hans hustru var utdannet til jordemor og var meget flink i sit fag.

Glasverket blev da opført ved Urulaelva i nærheten av Vestre Holte, og forskjellige redskaper blev kjøpt inn til dets drift; men av en eller anden grund blev det nedlagt før noget glas blev gjort. Bygmesteren vedblev at bo på Hæggerusta, og de to svende reiste tilbake til Hadelandsverket.

Hvem var så denne Erik Nilsen og hans hustru Marte Knutsdatter? Erik var 30 år ved folketellingen i 1801 og arbeidet ved glasshytta på Hurdal Glassverk. Ifølge O. S. Johnson skal han ha kom-

Kompanikart over Ringerike, utsnitt.
Håndtegnet av C. F. Møllerop (1805).

met til Hurdal fra Hadeland. Marte var 26 år i 1801, og de hadde barna Knut, fire år og Ole, ett år. De hadde giftet seg 20. august 1797 i Hurdal kirke. De bodde i 1798 på Tangen, Hurdal Glassverk da de fikk sitt første barn, og bodde fremdeles ved Hurdal Glassverk da de på slutten av 1811 fikk sitt sjette barn.

Ifølge Lars Guttormsen Modalen skulle familien ha kommet fra Hadeland Glassverk til Ådal i

1812. Enten er årstallet feil, eller så er det en sammenblanding mellom Hurdalen og Hadeland. De fikk 17. november 1814 sitt første barn i Ådal. Erik byggmester betalte pliktig husmannsskatt til sognepresten i perioden 1826-1842.

Det ble 6. juli 1847 avholdt skifte på Heggerustad etter Erik. Han var død 8. mars samme år, 76 år gammel, og gravlagt 20. mars i Viker kirke. Marte døde 8. juli 1856 i Heggerustad, 84 år gammel, og ble gravlagt 17. juli i Viker kirke.

Deres barn var:

1. Knut Eriksen, døpt 2. desember 1798 i Hurdal. Gravlagt 8 oktober 1801 i Hurdal.
2. Ole Eriksen, døpt 6. juli 1800 i Hurdal kirke. Konfirmert i Viker kirke 21. juli 1816, 17 år gammel. Gift 18. juli 1833 med Siri Gudbrandsdatter, født i Ula under Lindelia og døpt 26. mai 1799. De bosatte seg i Nesrud. Ole døde 5. februar 1869, og Siri 15. mai 1887. De fikk ett barn:
  - a) Erik Olsen, født 5. september 1833 og død 1907. Gift 17. november 1861 med Sigrid Olsdatter Kvernbråten, født 28. februar 1826, død 1925. Erik kjøpte i 1879 Vestrum i Hedalen, der de bosatte seg. De fikk fire døtre: Ingeborg (1862-1944), til Amerika. Sigrid (1864-1939), ugift og eier av Vestrum sammen med sin søster Olea (1867-1946), som var ugift og eneeier av Vestrum fra 1936 til 1944. Else Marie (1870-1936), til Amerika.
3. Anne Maria Eriksdatter, døpt 24. april 1803 i Hurdal.
4. Knut Eriksen, født ca 1806, død 12. juni 1844 i Fossholmeie i en alder av 38 år. Konfirmert i Viker kirke 24. oktober 1824, 18 år gammel. Knuts dåp finner vi ikke i Hurdal - kan familien da ha bodd et annet sted, eller er den glemt ført inn? Gift 1839 med Gundbjør Nilsdatter Neseie (Hvitsandbråten), døpt 24. januar 1807 og død 5. desember 1883. De bodde på en plass under Fossholm. Deres to barn var:
  - a. Marthe Knutsdatter, født 25. januar 1839. Ble 1865 gift med Ole Andersen Hvitsandbråten, født 18. januar 1831 av foreldre Anders Gulbrandsen Lunde og hustru Kristi Gudbrandsdatter Bjonvika. Marthe og Ole bodde i 1875 i Bækkestua under Gravli med fire barn. Ole døde 23. juni 1892 i Fossholmeie.
  - b. Erik Knutsen, født 13. oktober 1843 i Fossholmeie. Bodde i 1865 som tømmerhugger hos sin søster i Hvitsandbråten. Gift 1868 med Kari Olsdatter fra Grimsrudeie, født 1839. Etterkommere bl.a. i Granheim.
5. Anne Katrine Eriksdatter, født 13. november 1808 i Hurdal. Hun var fire år da hun kom til Ådalen. Konfirmert 17. september 1826 i Viker kirke, 17 år gammel. Hun ble i 1832 gift med Syver Halvorsen Åsli, Fjerdingsbråten, født 1804 i Nerbyeie i Hedalen. Hans foreldre var Halvor Syversen Iljamstad og hustru Ingebjør Jonsdatter Fekjær. Syver og Anne Katrine bodde i Fjerdingsbråten til 1867, da de utvandret til Amerika med tre døtre, svigersønn og barnebarn. Deres barn var:
  - a. Ingeborg Syversdatter, født 24. desember 1832. Gift 1859 med Ole Torgrimsen Odden, født 1835, fra Ropodden under Haugsrud og av Holte-ætt. De bodde i Fjerdingsbråten til 1867 før de utvandret til Amerika med de tre barna Torgrim, Syver og Halvor.
  - b. Marthe Syversdatter, født 18. juli 1835. Utvandret 1861 til Amerika sammen med Modalen-familien fra Begnadalen (Lars Guttormsen Modalen, opphavet til ovennevnte historie, var da 18 år gammel). Marthe ble i 1863 gift med J. H. J. Week.
  - c. Berthe Syversdatter, født 12. august 1838. Utvandret til Amerika i 1867. Døde der i 1883.
  - d. Halvor Syversen, født 24. november 1841. Død 4. november 1847.
  - e. Erik Syversen, født 10. desember 1844. Død 31. oktober 1847.
  - f. John Syversen, født 4. november 1847. Utvandret til Amerika i 1867.
  - g. Else Helene Syversdatter, født 24. august 1851, død 10. mars 1856. Dessuten: Inger Syversdatter, født 17. mars 1836. Død 26 april 1892. Dette var en datter Syver hadde med Sigrid Torgrimsdatter Neseie fra Vestre Volden, som var rundt 43 år da hun fødte Inger. Inger bodde i 1865 som losjerende i Båthusvika. Hun ble 10. februar 1867 gift med Ole Fredriksen Gryte (1839-1905).
6. Christopher Eriksen, født 23. oktober 1811 i Hurdal. Konfirmert i Viker kirke 14. september 1828, 17 år gammel. Gift 20. mars 1842 med Guri Eriksdatter Stampen, Åmsrud, født 20. august 1820. Kristoffer og Guri bodde en tid i Amundfoss, hvor han visstnok var møller. De flyttet så til Modum, hvor de bodde til 1861, da de utvandret til Amerika. Guri døde hos sin sønn Erik Erikson i Mabel, Minnesota i 1915. Barn vi kjenner til:
  - a. Marthe Christophersdatter, født 15. januar 1843 i Holteeie.
  - b. Guri Christophersdatter, født 23. august 1846 i Neseie. Gift 1867 med Ole Nilsen d.y. Wiger som var født 2. juni 1834 på Viker gård. Død 15. februar 1925 i Barron County, Wisconsin.

7. Nils Eriksen, født 17. november 1814, døpt og konfirmert i Vikar kirke. Reiste til Kristiania, der han ble gift og drev som smed. Før det hadde han fått ei datter Olia, født 23. november 1838 utenfor ekteskap med Margit Amundsdatter, født 1811 på Elsrudeie. Olia døde 2½ år gammel.
8. Hans Eriksen, født 20. februar 1818. Døpt og konfirmert i Vikar kirke. Gift 3. april 1845 i Bagn kirke med Kirsti Torgrimsdatter Storrusteeie, født 1821. Hennes foreldre var Torgrim Torgrimsen Storrusteeie og hustru Marit Iversdatter. Utvandret til Amerika i 1852 med to barn.
  - a. Marthe Hansdatter, født 27. september 1845, død som liten.
  - b. Marte Hansdatter, født 7. januar 1848.
  - c. Maren Hansdatter, født 5. november 1850

Litteratur

Johnson, O. S.: *Utvandringshistorie fra Ringerikesbygderne*. Utgitt paa beslutning av Ringerikslaget. Minneapolis, Minnesota (1919).

Dagbladet

31. mai 1882

En sjelden smuk og interessant Luftspeiling iagttoges ifølge Meddelelse til «Dagbl.» af nogle yngre Turister 1ste Pintsedags Aften paa Gaarden Midtskogen i Nærheden af Krokkleven. Luftsynet, der begyndte strax efter en prægtig, flammende Solnedgang, viste en By, som man antog for Trondhjem, og tilkaldt Nordlænding bekræftede denne Antagelse. Man saa den gamle Stad ganske klart, og paa Havnen var en hel Flaade af Skibe

under Indsejling. Særlig tydelig bemærkedes en liden Baad, hvori der sad 4 Mand; den stævnede mod Stranden og landede. Senere veg Byen og gav Plads for en umaadelig Slette, hvorpaa en Fæstning saaes. Henover Sletten for en Vogn, der var forspændt med 4 Heste, og som efterfulgtes af en Rytter. Det hele Luftsyn, der varede omtrent 10 Minutter, var særdeles pragtfuldt og storartet.

Morgenbladet.

15. juli 1895

Ude paa Langøen iagttoges i forrige Uge en ganske mærkelig Luftspeiling. En af Beboerne sad ved 11-Tiden om Aftenen sammen med to andre Herrer ude foran sit Hus, da han i Retning af Ekeberg saa en smuk Luftspeiling; det var Udsigten fra Krokkleven, som oprulledes for dem.

Man saa tydelig Broen over Steensfjorden, Landskabet opover mod Norderhov Kirke og Hønefos, en Del af Tyrifjorden og Fjeldene i det Fjerne. Luftspeilingen varede antagelig en halv Times Tid.

Uhyggelige funn i Hole

Hole historielag arrangerte 25. mai i år en fottur for et femtitalls frammøtte med Gudmund Bakke som veiviser. Turen gikk opp i Gjesvalåsen, forbi stedet der en uhyggelig hendelse skjedde i 1902. Et ungt tysk kjærestepar begikk her selvmord sammen, og året etter gjentok historien seg - et nytt dobbeltselv mord fant sted i Hole, denne gang et norsk par i Krokkleiva.

At unge mennesker som ikke kan få hverandre tar livet av seg, er et kjent fenomen i litteraturen. I januar 1889 skjedde dette i virkelighetens verden, det såkalte Mayerling-dramaet som vakte stor oppsikt idet det dreide seg om kronprinsregenten Rudolf av Østerrike og hans elskerinne Maria von Vetsera. De to begikk selvmord fordi de ikke kunne få hverandre - det ble i alle fall raskt utlagt slik. Nå var kronprinsen ikke mors beste barn, og det har rådet sterk tvil om dette egentlig var et kjærestedrap, men den østerrikske keiseren sørget for å legge lokk på all informasjon.

Bare et halvt år etter Mayerling hadde line-danserinnen Elvira Madigan og en adelsmann, den gifte svenske dragonløytnanten Sixten Sparre, begått selvmord sammen, og også dette vakte enorm oppmerksomhet. Her i Skandinavia gjorde nok dette et langt større inntrykk enn Mayerling-dramaet. Alle detaljer om hendelsen ble offentliggjort, og skillingsvisen om de to er fortsatt godt kjent i dag. Det er rimelig å spørre om det som skjedde i Hole 13-14 år senere var en smitteeffekt.

Paret i Gjesvalåsen hadde ligget en stund før de ble funnet, tett omslynget i hverandres armer. Ringerikes Blad omtalte hendelsen under titelen *Uhyggeligt Fund i Hole*. De ble begravet på Hole kirkegård, og ved hjelp av det tyske konsulatet i Christiania ble de identifisert nærmere tre måneder senere. Begge var fra Sachsen, og kvinnen var bare atten år gammel.

Året etter skjedde et nytt selvmordsdrama, denne gangen i Krokkleiva, og nå dreide det seg om norske statsborgere. Navnene ble ikke offentliggjort i avisene. Mens dramaet i Gjesvalåsen er godt kjent, er hendelsen i Krokkleiva noe de færreste i dag har hørt om, og den er heller ikke omtalt i de relativt ferske bygdebøkene for Hole.

Alt dette skapte selvsagt en uhyggestemning i lokalmiljøet. Gunnar Tveiten, forfatter av

Det ble satt opp ei steinrøys til minne om de to unge tyskerne. Veiviseren til minnesmerket opererer ellers med feil årstall. Foto: Kari Telste.

Minnesrøysa i Gjesvalåsen er et sørgelig syn i dag. Foto: Kari Telste.

Hole herred (1914), innflyttet fra Herefoss i Aust-Agder, hadde utvilsomt folkemeningen på sin side da han 18. mai 1903 skrev i sine opprinnelige hjemtrakters avis, Agderposten:

Det synes være som en Mode for unge Mennesker, der lider af ulykkelig Kjærlighed og Livslede, at de skal komme herop til Tyrifjordens vidunderfagre Strande for at søge sin tragiske Ende! Som venteligt er har dette jaget Skræk i Blodet paa Folk.

Men Ringerikingerne, som ikke er fuldt saa over-spændte og romantiske af sig, synes med fuld Føie, at de kunde henlægge sine blodige Operationsfelter andetsteds hen og ikke bestandig komme hid.

Og jeg er fuldstændig enig med dem i dette.

Dette er et trist kapitel i vår historie, og vi nøyer oss med å gjengi referatene i Ringerikes Blad.

S. H.

Ringerikes Blad

Torsdag 7de August 1902.

Uhyggeligt Fund i Hole

Hvem var de?

Tirsdag Middag indløb til Bladet Melding om et skrækkeligt Fund, som var gjort i Hole.

I en Indmarkskog under Gjesvold i Hole fandt Husmand Anders Henriksen Aasen igaa 2 Lig, en Mand og en Kvinde, hvilende i hinandens Arme. Den samme Mand havde ogsaa for 8 Dage siden passeret Stedet og saa de samme to ligge der; men da han antog dem for to Elskende, som laa og sov, havde han fjernet sig igjen. Nu forstod han jo, at det maatte være galt paafærde og gik nærmere. Et rædselsfuldt Syn mødte hans Øine: to Lig, sterkt forraadnede og ganske ukjendelige. Melding blev straks givet til Lensmanden, som satte Vagt paa Stedet.

Efterat Melding ogsaa var kommet til Politimesteren i Ringerike, blev retsligt Ligsue besluttet afholdt paa Vik Tirsdag Eftm. Kl. 4. Retten bestod af den konst. Sørenskriver Aall med konst. Distriktslæge R. Müller og Dr. Bryhn som Sagkyndige. Lensmanden i Hole var tilstede.

Ligene laa i et Granholdt ca. 300 Meter fra Pladsen Gjesvolden og ganske nær den almindelige Gangsti; de laa tæt indtil hverandre, omtrent i hinandens Arme.

Han havde graa Cheviotklæder, grønblaa Vaarfrak, sorte Snøresko, graa Turistskjorte, lyst Dækslips, opretst. Snip, lysegraa Uldbenklæder, broget broderede Sæler, graa Uldstrømper uden Merke, ligesom de øvrige Klæder, myg graa Filthat. Paraply og Stok laa ved Siden. Han havde tyndt sort Haar og var skjægløs.

I hans venstre Bukselomme laa en sort Skindportemonnæ med 32 Øre i Skand. Sølv- og Kobbermynt. I hans høire Bukselomme fandtes et Lommetørklæde merket "A. St. 12", syet med rødt Garn, i hans venstre Vestlomme et med Metalkjæde forsynet Sølvuhr, hvis Fabrikmerke ikke kunde udfindes. Endvidere fandtes hos ham et Cigarmundstykke, en Lorgnet i gul Metalindfatning, en Foldekniv med Korketrækker og 2 Blyanter. Han havde paa høire Ringfinger en Ring af gult Metal. Navnet paa Indsiden var bortskrabet. Paa Cigarmundstykkets Merskum staar med gylden Skrift

"Erinnerung an Swinemünde". Mundstykket var temmelig sterkt indrøget.

Kvinden havde kastanjebrunt Haar, temmelig rigt, opsat i Knude. Hun var iført graagul Kufte, graat Kjoleskjørt, sribet lyst Bluseliv, rødviollet Underskjørt, lyse Bomulds-Underbenklæder, sorte Strømper, merket W. S., sorte Snørestøvler, Korset og broderet hvidt Linned. Samtlige Klæder undtagen Strømperne var uden Merke; ved Siden laa hendes hvide Sponhat med Merket "Walder see". Paa hendes Bryst var under Jakken fastheftet en Seddel, hvorpaa med Blyant var skrevet paa engelsk: *We beg to be buried together in on grave ..... taks*. Mere kunde ikke forstaaes. Hun bar Ring, men ogsaa her var Inskriptionen udgravet. I hendes Portemonnæ laa 2 tyske 1.Pfenningsstykker.

Mellem Ligene fandtes en seksløbet Revolver, hvoraf de 4 Løb fremdeles var ladede.

Temmelig sikkert foreligger her et dobbelt Selvmord. Han har først skudt sig, gennem Tindingen, og er død deraf, hvorefter hun antagelig har lagt sig i hans Arme og har skudt sig gennem Munden, da hendes halve Hoved var sprængt istykker af Krudtgas. Ogsaa hun er død øieblikkelig.

Ligene var gaaet sterkt i Forraadnelse, næsten ganske opløst, og var fulde af alskens Utøi. Haaret faldt af ved Berørelse. Derved at Ligene var sorte (af Forraadnelsen), var den Mening opstaaet, at de af Nationalitet var Negere. Dette er dog ikke Tilfælde. Deres Efterladenskaber synes nærmest at tyde paa, at de er tyske. Vistnok skrev *hun* paa engelsk, men det var daarligt Engelsk (smlg. *on* ist. *one*). Derimod har man hans Cigarmundstykke og hendes Sponhat samt Penge. Saa taler endvidere Tallet 12 for, at de var Germanere, da romanske Folkeslag ikke bruger saamange Stykker af Tøi - her Lommetørklæder. Dette gjør heller ikke Engelskmændene.

Alderen var umulig at faa konstateret. Efter Tænder og Haar at dømme skulde Manden være 30-40 Aar og Kvinden endel yngre. Antagelig har Ligene ligget der i mindst 14 Dage.

I Hole kan ingen med Sikkerhed sige, at de har seet de Ulykkelige i levende Live. Det hele er uhyggelig gaadefuldt. Men *det* er vel temmelig sikkert, at man her staar overfor et Kjærlighedsdrama af skrækkeligste Art. Om Gaaden vil blive løst og isaafald naar, er et Spørgsmaal, som ingen kan besvare.

Ligene er i dag lagt i Kiste og vil bli begravne snarest.

Paa Henvendelse meddeler det engelske Konsulat «Ørebl.», at der ikke til det fra England er meldt nogen som savnet. Konsulen tror derfor, at det neppe kan være Englændere. Formodentlig er da de ulykkelige Mennesker Amerikanere eller Tyskere, der har søgt den lange Vei hidop for at dø sammen. - Forhistorien vil vel længe blive et Mysterium, men at den er ulykkelig, fortæller alene Fundet os gribende om.

Taagen letner?

Efterat Kristianiabladene idagmorges havde omtalt Ligfundet i Hole, henvendte den tyske Generalkonsul i Kristiania sig til Politikammeret dersteds og meddelte, at han fra en Mand i Tyskland havde faaet Anmodning om at søge efter en derfra afreist Herre og Dame. Vedkommende eftersøgte Herre havde nemlig fra Norge tilskrevet sin Broder i Tyskland - efter Forlydende en Jernbaneembedsmand - og sagt, at

han sammen med en (formodentlig nævnt) Dame vilde dræbe sig.

Kristiania Politikammer henvendte sig saa til herværende Politikammer, der kun kunde meddele, at den eneste Signatur, afdøde Herre efterlod sig, var A. St. Dette var imidlertid ikke uvæsentlig, thi den efterspurgte Tyskers Navn var Albert Stenke.

Dette er, hvad der vides indtil Onsdag Eftm. Kl. 5.

Ringerikes Blad

Lørdag 1ste November 1902.

De i Gjesvoldaasen 5/8 02 fundne og senere paa Hole Kirkegaard begravne 2 Lig af ukjendte Udlændinge, som selv havde berøvet sig Livet ved Revolverskud, er - efter Meddelelse af 23de dennes fra det tyske Generalkonsulat i Kristiania til herværende Politimester - identificerede som:

Stentrykker Otto Rudolf Albert Stenke, født den 21de Mai 1876 i Dresden og

Tjenestepige Alma Hedvig Jantze, født den 2den Februar 1884 i Oberullersdorf ved Zittau i Sachsen.

Udgifterne ved Ligenes Begravelse er hidsendte gennem Generalkonsulatet.

Gjesvalåsen. Foto: Sten Høyendahl.

Ringerikes Blad

Tirsdag 12te Mai 1903.

Dobbelt-Selv mord

Idet Bladets Trykning allerede er begyndt, faar vi Underretning om, at 2 Mennesker i 20-30 Aars Alder er fundne døde i Krogklevbakken i Hole. De skal have skudt sig. Antagelig var det det samme Par, som igaar var indom Sundvolden, hvor de nød en Forfriskning og derefter forsvandt. Ingen havde lagt Merke til, hvorfra de kom.

Senere meldes:

Angjældende Par, Manden ca. 30 Aar, Damen ca. 22 Aar, kom Lørdag til Solihøgda i en 2-Hestes Kaleshevogn. Forblev der til

Mandag Formiddag, da de forsvandt uden at betale for sig. De efterlod sig en Portemonnæ 7 Kr., en Paraply og lidt Overtøi. Deres Regning var paa 15 Kr. Folk havde mødt dem Mandag Formiddag. De var ved Middagstiden indom Sundvolden. Kl. 8 Tirsdag Morgen blev de fundne i Krogklevbakken; de havde skudt sig. Han laa med Revolveren i Haanden, og Ligenes Stilling var ellers omtrent som det tyske Par ifjorsommer. Lensmanden er varslet. Ingen har endnu draget Kjendsel paa dem.

- - -

Torsdag 14de Mai 1903.

Den forfærdelige Tildragelse

som Hole forleden paany blev Skuepladsen for, har naturligvis rystet alle, paa samme Tid som man ogsaa er oprørt over, at det Slags Mennesker endelig skal opover her og begaa Ulykken. Hvem det fortvilede Par var, har man - da dette skrives - endnu ikke kommen til Kundskab om, da der i eller paa Ligenes Klæder ikke fandtes Spor af Gjenstande eller Merker, som kunde give Veiledning herom. Det eneste er et halvt udvisket Monogram - antagelig et W. - paa Mandens Lommetørklæde. Saa bærer begges Hatte Kristianiafirmaers Stempler, og sandsynligvis er de fra Kristiania. Hans Sprog var almindelig østlandsk, hendes hørte man intet til.

Man har ment at kunne forfølge deres Spor til et Hotel i Kristiania, hvor de havde indskrevet sig som "Agent Movigen fra Drammen og Frk. S., Kristiania". Det sidste er neppe korrekt. Er det dem, har Navnene vistnok været finge-rede, da der i Drammen ikke findes nogen "Agent Movigen". I ethvert Fald kan det ikke vare længe, førend Spørgsmaalet bliver opklaret.

Da Parret Lørdag kom til Solihøgda, hadde de med sig 2 Fl. Champagne, ½ Fl. Curacao og

en halv Fl. Conjak, som de fortærede i Løbet af Søndagen. Noget Navn havde man ikke faaet af dem der, før de forsvandt. Folk, som havde mødt Parret paa Vei mod Sundvolden, syntes de var rare; de gik Haand i Haand og meget raskt. Paa Sundvolden havde de nydt et Par Stykker Smørbrød og 2 Flasker Øl, hvilket Manden betalte. Han var iført alm. Cheviotdres, hun havde brun Spadserdragt og hvid Straahat. De gik derfra - for at spadser, blev det sagt.

Det blev en gruelig Spadsertur.

Tirsdag Morgen gjenfandtes de, og igaar Eftermiddag Kl. 4½ holdtes offentlig Ligs-kue, hvorefter Ligene førtes ned til Sundvolden.

De nærmere Enkeltheder for øvrigt ønsker vi ikke at dvæle ved.

*

Efterat ovenstaaende var skrevet, hører vi, at 2 forskjellige Damer har ringt op Sundvolden og sagt: fra den ene, at Kvindeliget skulde blive afhentet Onsdag Eftermiddag, og fra den anden, at Mandens Lig vilde blive afhentet Torsdag.

Selvfølgelig bliver intet udleveret uden Legitimation.

Bragt paa det rene

Onsdag Kl. 5 Eftm: Manden er en Kontorist fra Kristiania, han er gift og har 1 Barn. Hun er Datter af en Musiker og er ansat ved en Forretning. Navnene ønskes ikke opgivet, og vi bøier os herfor, om det end naturligvis alligevel snart

kommer frem. Mandens Navn er ialfald *ikke* Movigen.

Ligene vil blive afhentet til ovenanførte Tider af de respektive Familier.

Bergens Arbeiderblad

Lørdag 5. april 1930

Det var seint ein gråkald og sur søndagsettermiddag eg kom til Norderhov. Den historiske prestegarden, der Anna Kolbjørnsdotter i 1716 lurte svenskane upp i stry, den var å finna på fyrste ordet. Han ligg slik til i landskapet at han tek seg høgt ut. >>>

Men det er nok Anna Kolbjørnsdotter som rår største grunnen her. Ho er millom dei for-guda vesener som hev fått liket sitt balsamert. Ho skulde vera å sjå i ei grotta under Norderhov kyrkja, hade eg frett. Eg slapp inn utan større dikkedarier. Ein medbroder uti pedagogikken fylgde meg innerter i den skume kyrkja. Nokre steintunge benker fekk vi med stort bal dragsa til sides. Ein liten mystisk ring låg nedi golvplankane. Vi tok i og drog upp ei liti luka og fekk sjå ned i eit øgjeleg svart hol, just so stort at ein mann kunde fira seg ned der.

”Vent litt”, segjer den andre. Og etter noko trivling burt på ein vegg kjem der ljøs på nede i dødsgrotta. Ei liti steintropp fører ned. Det er trinn so store at dei høver til halve fotsolen. Men ned kjem vi oss då i dette uhuglege holet. Kald, rå, innestengd luft isar oss i møte, og det er som det lever skuggar og fredlause ånder burt under kyrkjegolvvet. Kvar ein bjelke ligg og vrir seg på steinane. Desse gjestene minner vel noko um likrøving.

Men oppå ein liten pall står mumiekistene. Ja der er to. I den eine kista ligg mannen hennar, Jonas Ramus, ”Norges lærdeste prest”, som

skrive står. Gjennom glasloket ser eg dette innfolna liket med ein farge i hudi eg ikkje kan skilna: ikkje gult, ikke grå-gult, ikke grå-blått heller, men noko leirgrått, noko midt millom alle desse uvisse. D’er ingen levande farge dette, nei. Det er ein farge som hev høyrte dauden til i 200 år, nifs og fæl er han for eit levande auga å skoda. Det er mest som Ramus ikkje kviler, men flyt i lufti utan feste. Eit lite andlet hev han havt, men ei breid og klok panna, som ein gong hev vore kransa i sorg.

Sterkare hev nok Anna Kolbjørnsdotter vore. Ho ligg endå med styrke i si mumietyngsla. Eg stod nett og tenkte: um ho slo augo opp, og jordi klovna? Kva då? I 200 år hev ho vore utan gravfred. Og kvar godvers sundag um sumaren kjem det 1000 menneske hit og skal sjå mumia hennar.

Strid hev det stått um dette er hennar mumie eller ei.

”Ser du? Ser du, det er hennar andletsdrag!”, segjer ei røyst.

”Aa, lat oss gå! Nei, eg hugsar ikkje korleis ho såg ut. Ikkje kjenner eg ho att heller. Kom då!”

Endeleg var vi ute og fekk draga frisk luft! Kald, god luft. Og jordi var kald og snøkvit og fast å stå på.

Ringerike. Du fagre Ringerike med ei slik redsle og ei slik synd i kyrkjekjellaren din!

Utdrag fra artikkelen «Ringerike og Jørgen Moe» av Conrad Clausen.

Motstående side: Kunstmaleren Harald Vibe (1877-1965) var født i Kristiania, men kjøpte i 1919 Ask gods av sin bror. Allerede i 1922 solgte han godset og flyttet til Øvre Ask, en gård som han har forevigeet gjennom flere malerier og tegninger. Husene er i dag borte, og tomte er fullstendig gjengrodd.

Avs.
Ringerike Slektshistorielag
v/ Nils Elsrud
Paasche Aasensvei. 26
3514 Hønefoss.